

50884 150910

~~50884~~

1175

# MAGYAR ÍRÁS

---

IRODALOM - MŰVÉSZET - KRITIKA



KAZINCZY KIADÁS

P6245/957

---

IV. ÉVFOLYAM

1935. JANUÁR

I. SZÁM

# MAGYAR ÍRÁS



Irodalmi, művészeti, kritikai társadalmi folyóirat és figyelő.

Megjelenik július és augusztus kivételével minden hónapban.

Kiadja a szlovenszkói Kazinczy könyv-és lapkiadó szövetkezet, Tornaia.

Előfizetési ára egy évre 80.— KÉ, 18.— P., 400.— lei, 144.— dinár.

Egyes szám ára 8.— KÉ, 2.— P. 40 lei, 15 dinár.

A Kazinczy Könyvbarát Társaság tagjai tagdíj fejében kapják a lapot.

A kedvezményes előfizetéséről felvilágosítás a boríték 3. oldalán

IV. évfolyam

1. szám

1935. január

## TARTALOM

Oldal

FÖLDESSY GYULA: A költészet mint kinyilatkoztatás	1
ERDŐHAZI HUGÓ: Gyermekkel találkoztam — Keress magadnak életkét	6
PALOTAI BORIS: Az őstehetség	8
PALOTAI BORIS: Anyák — Külváros	16
JÁNOS ALFRÉD: A batta nyelvmester	18
SINKA ISTVÁN: Virrasztó — Kétségek napján	27
SZITNYAI ZOLTÁN: Csak játék volt	28
SEBESI ERNŐ: Kiszvárosi ősz — Süllyedő éj — Telefonpóznák	49
Magyar irodalmi szemle	52
GELLÉRT OSZKÁR: Igérd meg kedves — Szemek, ti mind — Asszonyok mit visztek magatokkal	64
Szlovenszkói magyar kultúrsemlő	67
ENDREFFY JÁNOS: Krisztus a nemzetek életében	80
Képzőművészet	89
Magyar kultúrmozgalmak	100
—: Jankovics Marcell	104
EGRI VIKTOR: Jarno József	104
Kritika	106
Szlovák irodalom	111
KERÉNYI GYÖRGY: Bartók új könyve	113
Színház, film	116
Napjaink	123
KEMÉNY LAJOS: A zsoltárok könyvének új magyar fordítása	125
TELEKES BÉLA új zsoltárfordításából	127

## Atengedett fölőspéldány

## A KÖLTÉSZET, MINT KINYILATKOZTATÁS\*

Nagy költők, nagy művészek műveibe élve bele magam, de különösen a mi nagy vérsköltőink alkotásai-  
sai-  
ba merülve, régesrégóta érzem és egyre tudottab-  
ban és átéltebben, hogy a művészet igazi kinyilat-  
koztatása a végtelennek, az isteninek, sőt hogy volta-  
képpen: a művészet az igazi isteni kinyilatkoztatás. S  
a művészetek között leginkább a költészet, s azért ép-  
pen ez, mert a többivel szemben ez a legemberibb,  
legvilágnézetesebb művészet, mert a gondolatok köz-  
vetlen közlése csak ennek adatott meg. Megnyugta-  
tásul előre kell bocsátanom, hogy semmi eretnoksé-  
geket sem hirdetek. Eszemágában sincs, hogy bármi-  
lyen vallási meggyőződést sértsek, ellenkezőleg: a  
nagy világvallások isteni kinyilatkoztatásszerű jelentő-  
ségét és igazságát annál inkább is elismerem, mert  
ezek eredetükben-lényegükben szintén művészeti-köl-  
tészeti megnyilatkozások. Az igazság, a jóság, a szép-  
ség szentháromságának felbonthatatlan egységében  
a szépség a világmindenség, a Léti legfőbb formáló  
elve. Minden, ami látható és felfogható és elgondol-  
ható: formája által az. Forma dat esse rei s a forma  
— amit én az anyagban megnyilatkozó értelemnek, is-  
teninek szeretek nevezni —: maga a szépség. A for-  
ma = szépség: a legfőbb lételv. Az emberi elmének  
világában is a szép az, ami által lesz minden más em-  
beri alkotás, az igazság s a jóság művei is, mert a  
rend és törvény, amin az egész természet és minden  
emberi alkotás épül, — forrásuk szerint szépség-ihlet-  
te, szépség-kölcsönözte motívumok.

Tovább folytatom a költészet, majd a faji költészet  
és a vallás egymással való kapcsolatát. Ha a kultúra  
nagy kérdéseiben akarunk eligazodni, itt is vissza kell  
térnünk a kultúra kezdeteihez, ott leshetjük meg igazi  
mivoltukban és funkciójukban a kultúra-formáló elve-  
ket. A kultúrák hajnalán költészet és  
vallás közt különbség nincs, a kettő:  
egy, mindakettő egymásbahullámzóan közös alkotása  
a magára és a világra eszmélt friss ihletű fantáziának.  
A hinduknak, a zsidóknak, a görögöknek a költészete  
együttal a vallásuk is, vagy megfordítva. Ebben a  
megállapításban semmi komoly kétség nem lehet. De



nézetem szerint, vagy helyesebben: másokon tett tapasztalataim és átéléseim szerint, ez a tény ma is éppúgy igaz, mint bármilyen régen volt. Nekem, magyar embernek, akármilyen kozmopolita legyek, bármennyire csatlakozzam az egyetemes kereszténység gondolatához, — nemcsak a magyar géniusznak, hanem az isteni kinyilatkoztatásnak is legközvetlenebb és egész lényemet átható formája: a magyar költészet. Az én külön magyar életemet, az én külön magyar sorsomat, hiteimet, vágyaimat, örömeimet, szomorúságomat elsősorban azok prófétálhatják az én szívem, az én eszem szerint, akik az én nyelvemen írtak és beszéltek és éreztek és gondolkodtak, mert a nyelv nemcsak közlési szerve, hanem részben formálója is az emberi érzésnek-gondolatnak. Mit nekem Mózes, mit nekem Ézsaiás és Jeremiás és a többiek az ő zsidó népükkel és fájalmukkal, mikor én magyarul lehellek és fájok. Az én profétáim Csokonai és Berzsenyi és Vörösmarty és Petőfi és Arany és más nagy költők előttük és utánuk. Nyelv és beszéd nélkül nincs kinyilatkoztatás. Elismerem, tudom, hogy a gondolat más, mint a szó, de nekem testi lénynek, embernek, szó nélkül nincs gondolat. S hozzám csak azok a gondolatok lehetnek közvetlen közelségben, amelyeket nemcsak a lelkem, hanem a testem is felfog. A gondolatot elanyagiasítja a szó és minden nyelvben másképen és másképpen. Azt szokták mondani a műfordítás kérdésében, hogy egy bizonyos költeményt más nyelvre csak a maga saját versformájában szabad fordítani. mert a költemény hangulatát már a külső forma is megszabja; a hexameterben írt Iliászt alexandrinusban fordítani nemcsak a vers formai hangulatának teljes megváltoztatását, hanem a költemény egész szellemének meghamisítását idézi elő. Így van ez a nyelvekkel is s a szónak sokkal mélyebb és gyökeresebb értelmében: mivel más és más nyelvekben az ugyanazon fogalmat jelentő szavak hangjai nem fedik, nem fedhetik egymást, ezért jelentésükben sem felelhetnek meg teljesen egymásnak, igen sokszor még a tapasztalati fogalmak sem. A német „Berg” valami egész más jegyű, más tartalmú szó, mint a „hegy”, az egyik valaminek a rejtését, a másik: a külső felület csucsbahegybe emelkedését fejezi ki. és az is tény, hogy a szavak hengtestük révén is másképp kapcsolódnak, asszociálódnak, szükségképen más minden nyelvnek nemcsak szó-, hanem gondolatkötése is, más a hang-

súlya, szóhordozása, mondatzenéje és mindezek együttesen mássá teszik a nyelv szellemiségét és ennek kapcsán az egész világról, életről más és más tudalma alakul ki minden más és más nyelven beszélőnek. Még a test is másképp rezonál más és más nyelvek hangjaira, minden nyelvnek hangtестei és hangrendjei másképp mozgatják, formálják a tüdőt, az agyat, a szemet, az arcot. A szavaknak minden vonatkozásban más ízük, más hangulatuk van s ezeket az ízeket és hangulatokat a maguk egész különlegességében, egész terjedelmében nem tudom csak a magam nyelvén igazán ízlelni és élvezni. Én egy idegen nyelvet szóban és írásban is bírok s ez nekem mégis mindig olyan egzotikum volt, mintha a japánt tanultam volna meg, pedig erős vérségi kötelékek fűznének hozzá s mindhiába, a savát, a borsát, és semmi fűszerét nem tudom olyan testet-lelket felfrissítően élvezni, mint az anyanyelvemét. A lét nagy problémáit csak a magyar nyelv szavaivalhoz tapadottan tudom meghányi-vetni magamban, a világ örök nagy szépségei igazában csak a magyar nyelv szavaiban visszhangzanak fel bennem, az idegen nyelvek, bármilyen jól is ismerjük őket, többé-kevésbé ködfátyollal burkolják el előttünk mondanivalójukat. Általában véve — teljesen elhanyagolható ritka kivételekre nincs miért gondolnunk — hiába beszéljen valaki csaknem tökéletesen egy idegen nyelvet, beszédét az illető nyelv született fiaí mindig idegennek fogják érezni s az idegenségnek ez az érzése a beszéden túl az idegen ember egész valójára ráhárul. Mindaz, ami más nyelven teremődött meg az egyetemes kultúra számára, rám nézve valamennyire mindig idegen marad. Nagyon tanulságos a kálvini hit elterjedése Magyarországon. Szent István idejében a szegény magyar pogányoknak s testüknek, se lelküknek nem kellett az idegen vallás, ném is értették, nem a szavaik, nem a gondolataik szelleméből való volt. Tény, amit bajos tagadni, hogy a kereszténységért igazában csak akkor tud mártír lenni a magyar, amikor „az, ki zsidóul és görögül és végre diákul szól vala régen“, magyarul szólalt hozzá. A magyar református azért nevezte el, helyes ösztönnel, Kálvin vallását magyar vallásnak, mert ez végre az ő nyelvén dicsérte az Istent. De a kálvinizmus népszerűségének főoka a magyar kultúra fejlődésének abban a mozzanatában rejlik, hogy az új keresztény hit terjesztése belekapcsolódott a magyar nyelv és irodalom hatalmas nekilendülésébe és alkal-

mas időbeli feltétele következtében magyar költészeté, magyar lélekké tudott válni.

Elvi természetű fejtegetésekben sohasem lehet az ember eléggé szabatos, az életnek olyan sűrű a szövődése s annyi csomója van, hogy nehéz kibogozni a szálait. A világot sem mondom én azt, hogy a magyarnak nincs és nem lehet köze ahhoz, amit más nyelvű népek alkottak. Ez olyan korlátolt partikuláris felfogása volna az emberiség életének, amit sohasem vállalnék. Azt is tudom, írtam is egyszer róla, hosszasan és erős nyomatékkal, hogy a nagy vallási-művészeti alkotásoknak van egy olyan közös, emberi beszéden és képességen túli isteni nyelve, ami nemcsak az apostolokra áradt, hanem minden idők emberfiaira. Az ihlet tüze, a szépség illata, átcsap a nyelvi határokon. S az egyetemes emberi fejlődésben legnagyobb szerepe ennek az isteni mozgató erőnek van. Azonban ezt a művelődéstörténeti tényt nem vonom kétségbe akkor, amikor azt állítom, hogy minden ember számára elsősorban a maga nyelvének költészetében nyilatkozik meg örök elrendelésszerűen az örök szépség s hogy csak ebben a különösen nekem szánt megnyilatkozásban tudom az isteninek minden rezdületét a magam egész valójában felfogni. Az idegennyelvű alkotásokból mindig elvész valami a számomra. Nem emelek falat magam elé, tudom, hogy vannak esetek, amik látszólag ellenem szólnak. Ott van a németek Shakespeare-kultusza. De Shakespeare mégis csak angol maradt. Szavának angol a muzsikája s lelkének száz meg száz irányban angol a meghatározottsága. S éppen ennek a legnagyobb poétának lefordíthatatlanságai szimbolizálják legjobban a költészet fajiságát.

A magyarság kultúráját-templomát magyar írók-költők építették fel. Nélkülük, vitézi dicsőségünkön kívül, szomorúan keveset jelentettünk volna az emberiség történelmében; mi a tudományokra is nyelvünk révén értünk meg. Tegyük föl, hogy a magyarság a tételes vallások legragaszkodóbb, leghívebb híve lett volna, de a költészet terén semmi nagyot sem tudott volna alkotni. vajjon ez esetben Istennek tetszőbb nép lett volna-e? — nem úgy van-e, hogy Istent, az örök szépség forrását, csak úgy lehet igazán imádni, ha nekünk is igazán közünk van a szépséghez. Milyen különös az, hogy az a nyelv is, amelyet a vallás szolgái Isten dicséretére használnak, mindig a mindenkor irodalom és költészet köréből szedi kifejezési eszközeit, vagy

ha teremtő író az egyházi szónok, mint Pázmány Péter, úgy életműködésének értéke mindenképp mint irodalmi érték marad fenn. Elképzelhető-e, hogy ma valaki nagy egyházi szónok legyen. ha ignoránsa a mai irodalmi beszédnek? Napjaink legtöbbször emlegetett s legnagyobb egyházi szónoka és írója nem szónoki munkáiban is hatása alá került az új idők új lelkét megszólaltató íróknak. frazeológiája, fordulatai, asszociációi, a dolgok látásának egész stílusa kétségtelenül rávallanak a modern magyar irodalomra. Gondolkozó ember magából ebből a tényből, a vallási irodalomnak a szép irodalomtól való feltételezettségéből, nagyon sok olyan konzekvenciát vonhat, amik világos fényt derítenek a költészet és vallás és ezek egymáshoz való viszonyának problémájára.

FÖLDESSY GYULA

\*) Részlet Földessy Gyula „Tanúlmányok és élmények” c. most megjelent könyvéből, melynek ismertetésére visszatérünk.

Erdőházi Hugó negyedik verskötete  
most hagyta el a sajtót. Mutatót adunk  
belőle.

## GYERMEKKEL TALÁLKOZTAM

Ha átkarol a vágy, mert ember karol  
s kint szél süvölt éhes panasszal:  
tűzek égnek és duruzsolnak majd  
nekünk;  
tűzek égnek s engem tisztítanak,  
duruzsolnak, mint áldott szád:  
mert szeret s rólam beszél;  
ma gyermekkel találkoztam,  
rád gondoltam s életet küldött  
halálos fák alatt nékem  
a várás, mert rád várok  
csöndes tájakon,  
hol életem rendezgetem lassan,  
mint vacsorát anyám hét gyerekének,  
mikor kenyeret szel és szóltan örömmel  
várjuk az első harapást.  
Ma gyermekkel találkoztam  
s rád gondoltam karommal és számmal:  
ó várlak dolgozó verejtékkal:  
téged áldó erővel,  
élet tűzével,  
életem hegyén gyűjtöm fel feléd  
s indulj csak lassan, roppant biztosan  
s arcod szép lesz, mint alkonyat,  
mi földek homloka előtt feltámad,  
hogy reggel legyen: magunk születése!

## KERESS MAGADNAK ÉLETKÉT

Fekete hajaddal integetek  
fekete nyomor felé  
vigasznak,  
rámborult szemekkel érzem,  
féltem  
éhesek kínját,



hangoddal simogatom  
nagyon  
megvert lelkét békétleneknek:  
csak én lázongok érted csillagok alatt  
nyarat  
s ősztenetelven feléd  
s úgy melegszik didergő lelkem,  
ha rád gondolok.

Testvér,  
keress magadnak Életkét,  
hajával legyezd el  
kínzó gondolatait életednek,  
szemével simogasd  
gyűrött ráncait életednek,  
hangjával altasd el  
álmatlan szenvedését életednek,  
szenvedő testvér,  
keress magadnak  
te is Életkét . . .

ERDŐHÁZI HUGÓ

## AZ ÖSTEHETSÉG

Ott élt Vajkó Gábor a porbamártott faluban, ahol az apró vályogházak zsémbesen guggolnak egymás mellett, homlokukbahúzott zsuppfedővel, mintha feketekendős, káráló öregasszonyok lennének.

Hajnalban kelt. vágta, túrta, nvaggatta a földet, hogy kiszorítsa belőle azt a pár véka krumplit, rozsot, ami újabb föld ígérését hordta magában. Este a tehenekkel tért haza, fúrge ujjai fejték, locsogtatták a tejet a sajtárba . . . Édestestvérek voltak itt a napok, egyik úgy hasonlított a másikra, hogy a falubeliek nem is igen tudták megkülönböztetni őket, csak Vajkó Gábor érezte, hogy minden perc, másfajta meglepetéseket hordoz magában, nehéz, szomorú színeket, vastagbélű árnyékokat, amellyel úgy tele lett szeme, szája, orra, füle, hogy muszáj valamit csinálni, valamit, akármit, hogy kirázza magából. Maga sem tudta, hogyan került a kezébe színes kréta, de egyszer csak ott szorongatta bütykös ujjai között, a tenyere összefenődött tőle, de nem bánta, vitte, cipelte hátra mint kutya a csontot. Ott aztán kissé pityókosan tántorgott vele lefelé a papíron, pityókosan a merészséctől, hogy a drága pakolópapírt összemaszatolja . . . hát aztán?! Nem lapítja ő a bugyellárisát a Herskovics kocsmájában, ünneplő ruhát se csináltatott már tíz év óta, hát elherdál egyszer két garast papírosra, kinek mi köze hozzá?! . . . Így lázította, csitította magát a homályos csűrben, miközben a kréta ide-oda porzott a papíron, mintha nem is az ő kezében lenne, hanem megnövekedvén akkorára mint a templom tornya, tartaná őt, apróka Vajkó Gábort, nógatná, hajszolná, mintha csak szolgája lenne.

Egészen besötétedett mire abbahagyta.

Nem tudta, elkészült-e valamivel, befejezte-e, amit megkezdett, csak azt érezte, hogy betelt, csordultig jóllakott: nagy meleg hullám verdeste belül a mellét, a szeme mögé is befészkelte magát és zsongító, mustízú álmokat küldött feléje, olyanokat, amiktől megduzadt a lelke, mint kelt tészta a szakajtóban.

Hajnalban felébredt.

A csűr avas szénaszagában tömören állt a tegnap-

esti kedve: barnán rozédazóldén, makacsvörösen, tarajosan, elnyúlva, összekapaszkodva, ég és föld borulatában, tehének meleg szőriben, mindenütt ő volt, egészen ő, úgy, ahogy eddig nem látta magát. Az apró jószág már kint lármázott az udvaron, a csámpás kis muskátlik harmatban topogtak s Vajkó Gábor szorongva állt a hajnal eme parádéjában, szorongva és megdöbbenve, hogy valaki, akit nem ismert, nem várt, nem hívott, akinek létezését nem sejtette, így megmutatta magát, ilyen pucéren, szűzen, vakmerően s hogy ez a valaki benne bujkált, benne élt.

Az öreg Vajkóné egymásrapréselt szájjal nézte, mit művel a fia. Amíg csak egy cafatka papírt fent össze fákkal, meg mezőkkel — nem bánta . . . De most, hogy a csűr telisteli lett képekkel, a belső szobában meg éppenséggel annyi volt, hogy Jézus vérző szívét is letakarta, most már konok harag fütötte, eltökélt keserű düh. Ahelyett, hogy feleség után nézne, mint a sánta Baracs fia, hisz úgy kéne egy falatka föld ehhez a sovány tíz holdhoz, mint az imádság — krétával vesződik, mintha csak csurgóorrú iskolás lenne, krétát, meg papírt herdál el, oszt váltig bizonygatja, hogy kell neki ezt csinálni, muszáj!! Ő már nem is koptatja a száját, minek? Elvette az Isten az eszét annak a derék szép szál fiának, aki megkaphatta volna a Veres Julit is, pedig azzal tekintélyes juss szakadna rá! Dehogy is szól ő bele, csak viszi, hordja a garasokat Szent Antalnak, tán csak megszánja egyszer az ilyen szegény özvegyasszonyt, akinek egyebe sincs, mint az a fiú, hogy száradna le a haszontalan keze, mert attól jön minden baj, minden szegény. Azóta nem jár templomba se, ott kotlik a csűrben, oszt szavát se lehet neki venni, csak néz, bámul, mint egy holdkóros.

Ölbeejtett kézzel ül a ház előtt Vajkóné, kéne valami haranpivalót készíteni, de nem mozdul. Még ő etesse, ő táplálja az ilyen mihasznát? Hogy a jószágos ég könyörülne meg rajta és venné magához. Minek érte meg ezt a világcsúfságot, ő, aki minden bűjtöt tisztességgel megtart?!

Így lamentál, háborog, kemény engesztelhetetlenséggel, könnytelenül, míg nem az álom elkavarja haragját, behinti a feledés mákjával, feje előrebillen, nehezen szedi a levegőt és saját hortyogásától felébredszte, morogva mászik be a házba, a vastag dunyhák alá . . .

\*

Megy a vonat Vajkó Gáborral, gurul az ösmeretlenségbe Amikor elindult napsugár záporozta végig a földeket, szemhunyorogató sárga fény hozta elébe a búzatáblákat, a bakterházakat, azóta este lett, a messze városok homályos lángjai felgyúltak s kihunytak, eső kezdett cseperegni, hegyes, idegen eső, az utolsó fények fázosan ragadtak meg a távirópóznák szigetelőjén.

Vajkó Gábor szorosan az ablakhoz húzódott, fejét odatolta az üvegtáblához és szimatolva nézte ezt a rengeteg sötét világot, amely mindig tágabb és feketébb, mintha egy óriási torokba ugrana. A szíve rekedten zakatolt, legszívesebben leugrott volna a vonatról, hogy rohanvást visszafelé vegye az útját s meg se álljon a házukig, mely ott gunnyaszt békében a toprongyos ákácok között — most bizonyára nyakig sárban, de mégis az övé. otthon van benne, nem úgy mint itt, ahol a lélekzetét is visszanyeli, a lába meg elzsibbadt a sok üléstől, mert nemigen mer vele mozogni s mi lesz még Pesten?! Mi ütött belé, hogy hallgatott erre az úrra, aki itt terpeszkedik szemben vele s pusztá szavára otthagya az őszi munkát, a takarmány behordást, az öreganyját, aki még elfelejt moslékot adni a disznóknak, amilyen gügyel!

— Na Gábor öcsém — hallatszott az idegen úr szava, — ne nyugtalankodjék, rögvest otthon leszünk.

Már percek óta töprengett, hogyan bírja szólásra ezt a szűkszavú sült parasztot, akit ő fedezett fel azon az emlékezetes kiránduláson, amikor Babcinak az a rögeszméje támadt, hogy aludjanak egy parasztházban s ők elindultak szobát keresni. Szobát ugyan senki sem adott nekik, ehelyett azonban rábukkantak erre a Vajkó Gáborra, akivel okvetlenül kell egy kis lármát csinálni, ma, amikor ilyen parasztkonjunktura van mindenütt, ilyen földszagláz!! Mindenesetre jó lett volna útközben egy és mást megbeszélni vele, hogyan viselkedjék, mit feleljen, ha az újságírók hada megrohanja . . . De ezzel nem lehet boldogulni, csak ül kónokul, mintha meg lenne sértve, hogy a Déli Hírlap főszerkesztője a hóna alá nyúl. Az is lehet, hogy nem jó hangot pendített meg. Kicsit népiesebben kellett volna . . . Törte a fejét, mit mondjon, de mindabból, amit valaha is népi vonatkozásban hallott, semmi sem jutott eszébe. Most, hogy a „rögvest” szóra ráakadt, hetykén vetette oda. Ha ezt sem kapja el ez a tehenészfestő, megette a fene az egéset.

Vajkó Gábor nem válaszolt. Szomorúan bóbiskolt a szűk kupé bársonyülésén, csizmaszárát kapargatta és maga elé bámészkodott.

A szerkesztő türelmetlenül hümmögött. Valami csokrétát kellett volna a kalapja mellé tűzni, gondolta aggodva, hogy jobban ki legyen hangsúlyozva a paraszti volta, valami rikító kis vacakot. No mindegy! Majd Pesten veszek neki a bazárban. Az a katonai termos sem tetszett neki, amiből az előbb teát ivott. No lassan kinevelődik. Olyan hamisítatlan parasztot farag belőle, amilyent nemcsak Pesten nem láttak még, de Regete-Ruszkán sem!

Laposan pislogott kis vulkán kofferjére. Hát ezzel aztán végkép nem lehet megérkezni . . . Parasztleány vulkánkofferrel . . . Sőhajtott. Romlik, pusztul a falu is, az iparosítás mindenre rányomja bélyegét . . . Hátha tanult ez a Vajkó festeni és csak a bolondját járatja vele, hátha valamelyik konkurens lap „szemfüles” riportere kideríti róla, hogy Vajkó igenis járt már városban, talán múzeumokat is látogatott és szorgalmas növendéke volt Berény Róbertnek. Hátha mindez kiderül, most amikor már megjelent a nagy riport négy hasámban, a fényképeket is beküldte kliszíroztatni „Parasztfestő a malacaival”, „Parasztfestő fejés közben”, „Parasztfestő felfedezőjével dr. Kende Lajos főszerkesztővel a szérűn . . .”

Szérűn . . . Kedvesen hangzik. Ember legyen a talpán, aki az ilyesminek ellen tud állni! Megelégedetten hunyorgott. Kár így gyötörni magát, Vajkó meg fogja hozni a belé investált tőke kamatait, még pedig busásan! Szérű . . . Jó ötlet volt ez a fényképezés. Csak el ne felejtse megvenni a Tündér-bazárban azt a kis csokrétát. Nagyon úrias így a kalapja. Odakiváncozik az a rozsmaring vagy mi . . .

Görcsöt kötött a zsebkendőjére és megnyugodva harapta le szivarja végét.

Hosszú hetekbe telt, amíg Vajkó Gábor belészokolt az új világba. Lassú, komotós mozdulatait elkapta a nagyváros ziháló tempója, együgyű restelkedését legyúrta az a magátólértetődő, szűnni nem akaró kíváncsiság, amely lépten-nyomon követte, örökké résen volt és kirázta belőle a vallomásokat, mint zsákból a krumplit. Dehát mi van azon csodálnivaló, hogy a kútnál mosdik, a csűrben hál, borbély húzza ki az odvas fogát, ujság, könyv pedig sohasem fordul meg

a kezén?! Eleinte vastag nembánomsággal felelgetett a szokatlan kérdésekre, később kételkedve, vajjon jól beszél-e, nem-e röffennek össze a háta mögött? Majd meglapulva figyelte az érte, körülötte, miatta összecsapódó vitafelelhöket. „Tanulni kéne magának Vajkó barátom” — „csak őrizkedjék a kultúrától, épp ezt az áldott primitívséget nem szabad megbolygatni” — „sokat, erősen tanulni, hogy csiszolódjék, kitanulja a fortélyokat, mert a tehetség magában nem elegendő” — „csak táplálkozzék a saját ősi faji ösztönéből: mérítsen saját ősi erejéből, nem kell idegen befolyás” — „külföldre menni” — „a porhanyós, jóízű anyaföldhöz rögződni”, „Európa, Európa”, „vissza a barázdák közé”!

Gyanakodva, tág fülekkel itta be e szavakat, az értelmüket nem tudta pontosan, de érezte, hogy valaminek a közepébe került és résen kell lennie. Mikor aztán a képei — a pakkolópapírra pingált mezők, lankák, mostoha földek, kemény asztagok, ringó, remegő búzatáblák, — odakerültek a múzeum falára, ahol kincseket mutogatnak ezüstpéNZért, egyszeriben megfordult vele a világ, mintha valami ördöngösség történt volna: az ég lejött a földre, a földi dolgok égre röppentek s Vajkó Gábor támolyogva indult el az öntudat kacskaringós ösvényén és akkor is önmagához tért meg, ha másfelé vette az útját . . . Földet jelentett neki azontúl minden, jó zsiros hazai földet: ha a miniszter ellátogatott a kiállításra és kegyesen szóbaereszkedett vele, két hold lucernást érzett ki a kézszorításból. Ha grófok hívták meg villásreggelire, a raffinált ételek párái mögül frissen trágyázott új földek lehetősége csiklandozta az érzékeit. A plakátok, újságcikkek soha nem hallott jelzőit túlharsogta az elképzelés, hogy amerre csak szem elfát, egytagban lesz omlós, fekete tulajdon földje . . . Mindaz, amit itt beszélnek művészetről, meg tuggy lsten miféle magasabb célról, kitalálás, uraknak való tréfa, a szegény ember csak azt nézze, hogy minél több föld gyűljék köréje . . . ebben a vicsorgó földéhségben Vajkó Gábor szíve felmászott a homloka mögé s ott hasalt, mint házörző eb, csaholva, kezét nyalogatva. Agyafurt paraszti ésszel tudta ő, hogy nem szabad eltanulni a városi módit, az urak szokásait, a finom beszédet, hiába esik már-már nehezeére mitsem tudni a világ folyásáról, döngő lépésekkel kell tovább menni az aszfalton, ügyet sem vetve a színes könyvekre, melyek ott virítanak a kirakatok üvegtáblái mögött: a csizmát

sem szabad lerúgni s helyébe komotós sárga cipőt venni, hiába süti az aszfalt a talpát, a csizma hozzátartozik, mintha bőre lenne, csizma nélkül tán nem is volna olyan kelendősége a képeinek. Hisz azt dédelgetik, azt babusgatják benne, hogy úgy tesz-vesz, mint valamikor otthon a regete-ruszkai kis viskóban, kiköp, ha a kedve tartja és bicskával vág szalonnába meg kenyérbe a Kendéék pirosbársony ebédlőjében. Kende úr, a pártfogója, tán nem is engedné, hogy késsel, villával próbálkozzék, úgy cipeli végig a szalonokon, mint egy szerezsenkirályt, vagy táncoló medvét . . .

Haj jaj, hol van az a tenyeretösszeszorító, egészséges, kemény dühe, ami első napokban elfogta! Aki sokat akar, abból meghunyászkodó, tűrő jószág válik, alázatosan szolgálja tovább az urak hóbortját, ott marad lenn koszban, ahol azok látni szeretik, hogy aztán elálmélkodjanak rajta: nini, mit tud az az ostoba paraszt, mit tud még is!

Ha nem látta volna, hogy nő, dagad a szeme előtt a zacskó, amiben az ezüstpengőket, papírszázásokat gyűjti, már régen közéjük csördít, már régen megmondja amúgy istenigazában . . .

Mit akar megmondani?

Hogy nem izlik többé parasztnak lenni, hogy szorítja ez a nyomorult csizma, hogy agyonlapítja a tulajdon butasága, hogy igenis ki akar menni a nagy világba, úgy mint más közönséges ember, kopott pantallóban, sportsapkával a fején, nem akar falusi cifraság lenni, vásári komédia, akit megbámulnak, középre állítanak hadd lássa mindenki, hogy ez is létezik! Fújtatva szedte a levegőt, szűrő, facsaró szégyen markolászta a mellét. Mi lesz akkor a földdel? A földdel, amelyet kiszemelt magának, amely ott terpeszkedik, hivatagón, kitártan, zsírosan az ő keszeg holdacskái melleit. Elárulta volna a földjét csak azért, hogy piszkos emeleteket lásson, égbe pöffeszkedő házakat? Nagyot nyelt, karját kilódította, feleslegesen erős mozdulatokat végzett, hogy lerázza magáról gondolatait. Azon túl kettőzött alázattal, majdnem sunyin viselte a magasan gombolódó, lila parasztinget s a kiállítási termekben kalapja mellé tűzte Kende úr csokrétáját és vigyázott, hogy semmitse értsen meg abból, amit az urak körülötte beszélnek.

\*

Az, hogy Vajkó Gábor megvette a földeket egészen a szeles pusztai háfárig, nem hagyta nyugton a parasztokat. Ott hagyták a munkát, egész nap csodá-

jára jártak, megszállott embert láttak benne, aki kezevonásával földet varázsol, míg ők hajnaltól késő estig munkában görnyednek, mégis csak annyijuk van, amit éppen megesznek.

Vajkó Gábor idegenül nézte őket. Érezte, hogy megint egyedül áll, Pesten lefelé csodálták, itt meg felfelé, — de mindegy az, itt is, ott is lélekegyedült, magámaradva. Hol van ő otthon? Kiment a csűrbe, körültopogta a deszkafalakat, helyet keresett, ahol neki-durálva, elfelejtkezve kifestheti magából a késervét, színekebe dobálhatja a bánatát . . .

„Rossz a világítás“, dörmögte végül és marokra gyűrve a pasztellpapirost, amit Pestről hozatott magának, fanyar szájjal felfájósan menekült kifelé.

Csakhogy a föld meg van, vigasztalta magát, ha sehogysé akart menni a munka. A föld, amit a képekkel szereztem . . . A portékával.

Belényifallott. Melyik az igazi? A föld . . . vagy az a másik? Valóban csak portéka, semmi több? Nem tulajdon gyereke, aki belőle szakadt, aki a lelkében fészkel, búsítja és jókedvre deríti? Mért vált meg tőle? Mért adta oda pénzért, meg dicséretért, amiket az ujságban kinyomtatnak? Nehezen szedte a levegőt, pedig a mezők felől jószagú párás szél fujdogált. A tehének, kolompja súlyosan rázta a fülébe: csa-ló, csa-ló . . .

Ment, futott, ahogy csak a lába bírta. Igen, ez mind az övé volt, ott lejjebb is, ahonnan már ellátni a városig, az is az övé, csupa jó szántó, vastag termő talaj . . . De mit adott érte? Minden ott maradt a Kendeék sokszögletű lakásában, meg az aszfalton elhulajtvá, minden, ami a lelkében volt s ő itt áll üresen, mint a kicsépelte búzakarász. Napokig járt kókadt fejvel, mintha hamis borral itta volna le magát. Nem érezte ízét, sem a munkának, sem az ölelésnek. Végre megemberelte magát, vizet locsolt a fejére és elővett egy nagy árkus papírt. Vitte a keze, úgy mint egykoron, csurgott, ömlött, patakzott megtépázott lelke s már-már azt hitte, visszaérkezett valahová, ahol béke és rend van . . . De hirtelen, mintha megölték volna, messzire tartotta magától a féligkész képet és összehúzott szemmel motyogta: „a kompozíció . . . a kompozíció el van hibázva.“ Megdöbbenve elhallgatott. Igen, a Kende úr szavai voltak ezek, meg a többi uraké, amiket azértis megtanult, azért is! De valahogy újra a nyelve alá tolakodott az a kesernyés nyál,



a képet eltépte s lógó kezekkel ült, míg csak be nem sötétedett. Akkor aztán elindult a földjére, túlegyenes, marcona léptekkel ment szemlét tartani, vigaszt keresni.

Lilásveres este volt, az égen nagy kamasz, ügyetlen felhők lomhaskodtak, a házak ereszen — hosszú rudakon — napsárga kukoricacsövek száradtak, a templom előtt lócán Vajkóné ült összegubbaszkodva, kendőjébe süppedve. Vajkó Gábor megállt, nézte a mozdulatlan tájat, az eget, a házikót, az öreganyját és azt gondolta: „szép motívum“.

Aztán lehuppant a földre, haragos, erős sírás rázta a mellét, mint gyerekkorában, amikor eleresztette az édesapja kezét és eltévedt a kassai nagyvásárban . . .

PALOTAI BORIS

## ANYÁK

Nem igaz, hogy fehér a kezük,  
az illat és a kék ér nem igaz,  
én kopott körmöket láttam  
melyek ruhák szennyéből  
csavarták ki a kenyeret,  
én érdes tenyérről tudok  
mert a padló és a föld ellenállt  
egykönnyen nem adta meg magát  
az anyakéznek, aki tíz meztelen  
ujját küldte harcba, csontos öklét,  
hogy napról-napra előlről kezdje  
csatáját — — —

Nem igaz, hogy a homlokuk síma  
és hajuk mint a tiszta hó . . .  
Én ismerem az anyák fejét  
zilált kontyukat, mely egyhangú  
ütemmel ring a munka felett,  
Én a hangjukat is mindennap hallom  
nem lágy és dallamos,  
néha ríkácsol, néha pöröl  
néha felsikít az ucca zajából,  
rekedten zakatol, összecsap  
és éjjel, ha egyedül van a sötéttel  
nyög, nyög, mintha az álmával vitázna:  
a gyerekeknek jobb sorsot akarok!

## KÜLVÁROS

A púpos házak zsémbesen guggolnak,  
maszatos könnyük a falon csepeg  
behúzott nyakkal nyöszörögnek egyre,  
akár a megvert uccagyerekek.

Napfényért hunyorognak krajcárlángért,  
de az is elszürkül mire ideér,  
az is fonnyadt lesz és penészes  
mint kabátzsebben felejtett kenyér.

Sötét a csillag, sötét a föld, az ég is,  
elmúlás lebben minden csöppnyi résen  
s ím — pelenkák virulnak konok  
daccal a félig bedűlt kerítésen.

PALOTAI BORIS

## A BATTÁ NYELV-MESTER

Jonathan Pulwerstein úr szorgalmasan tanulmányozta a Társaság utasításait. Már csak két hónapja volt a Jávába utazásig, addig sok mindent kell elintéznie, hogy a „Deutsche Teeimport-Gesellschaft” képviselőjéhez méltóan jelenhessék meg a vadak között. Trópusi sisakját már beszerezte, iratainak bádogdobozt készíttetett és buzgalommal napfürdőzött délutánonként a Spree partján. Tudta, hogy a trópusi élet nagy erőfeszítést követel a szervezettől, ezért rendszeresen tornázott a B.A.C. tornatermében. Igyekezett mindenben kielégíteni a Társaság igényeit, minden este olvasta az Utasításokat és gondosan meghegyezett kék ceruzával kipipálta azokat a pontokat, amelyeknek már eleget tett.

Most a 29. § a) alpontjának II. bekezdését olvasta, amely így szólt:

„Kivánatos, hogy a Társaság ügynökei még elutazásuk előtt elsajátítsák a batták nyelvét, mert ennek ismerete nélkül nem fognak boldogulni a Trópusokon.”

Jonathan Pulwerstein letette a könyvet, kék ceruzáját melléhelyezte, kicsavarta töltőtollát és a „Még ma elintézendő” felirású papírtömbre följegyezte: „Batta nyelvmestert fogadni”.

A másnapi Berliner Zeitung apróhirdetése között megjelent az övé is, melyben trópusokat járt nyelvmestert keresett a batta nyelv tökéletes elsajátítása végett.

Viharvert ábrázatu úr jelent meg aznap délután Pulwerstein Behrenstrassei lakásán.

— Ludwig von Ohrenburg nyugalmazott hajós-

kapitány vagyok. A hirdetés ügyében jöttem. — Így mutatkozott be a megilletődött teaképviselőnek.

Pulwerstein bevezette dolgozószobájába. A jövevény kihámozkodott rozsdás esőköpenyéből, helyet foglalt az egyik kényelmes karosszékben és rágyújtott a felkinált pettyes havannára.

— Olvastam hirdetését, uram — kezdte zordonul csikorgó hangon — eljöttem, mert tudom, hogy szüksége van rám. Hosszu évekig éltem a trópusokon, megjártam Borneot, Jávát, tizenhat hónapig voltam kormányzó Sampangban, Madura szigetén, honnét a fölbujtatott bennszülöttek forradalma kergetett tovább. A batta nyelvet talán egy európai sem beszéli oly tökéletesen, mint én. A madurai malájok úgy neveztek, hogy: „Mintua paku, nyama tiompiku“, ami annyit jelent, hogy: „Nemes vér a mi vérünkből.“ Én büszkén viseltem ezt a melléknevet, mert ebből láttam, mennyire egyé tudtam olvadni azokkal, akiket úgy szerettem, a bennszülöttekkel.

Szívarja hamvát gondosan leverte, nagyot, keserveset sóhajtott.

— Hjjaj! Hálátlanok az emberek! Még a barnabőrűek sem mentesek az általános emberi vonásoktól. Mindent megtettem értük, amit csak lehetett. „Hiuama dikamu“-nak, fehér istennek neveztek. Ápoltam és gyógyítottam, neveltem és tanítottam őket. És mi volt a köszönet? Egy éjszaka fölgyújtották a házamat és fogas élű kris-ekkel kerestek halálra. Ugy kellett menekülnöm, mint a dzsungelből kipörkölt pythonnak, esőben, sárban kuszva, étlen-szomjan.

— Bocsánat — vetette közbe Pulwerstein — ha meg nem sértem, mi az a python?

Von Ohrenburg elbiggyesztette az ajkát:

— A python? Majd megismeri, ha trópusokra uta-

zik. A python, uram, derékvastagságú óriáskigyó, mely nesztelenül kuszik elő a dzsungel liánjai alól és a feketelombu szikomorfák alatt észrevétlenül tekerődik áldozatára. A megtámadott — ember legyen vagy állat — összeroppant bordákkal a kigyó éhes gyomrának válik martalékává. Majd lesz alkalma látni egyet-mást a trópusokon. Mert, remélem, nem kedvtelésből óhajt battául tanulni?

— Nem, nem, világért sem — mentegetődzött kissé összeborzadva Jonathán úr — a Deutsche Teeimport-Gesellschaft megbízásából kell Jávába utaznom, hogy megszervezzem a teakereskedelmi központot a szigeten.

Az idegen fölemelte mutatóját:

— Ön is tagja lesz tehát annak a névtelen hadseregnek, mely összeszorított foggal, hősök módjára küzd a civilizációért. Nemes feladat, nagy feladat, uram. Sokan véreztek el már a kultúra szolgálatában, akik egyszerű teakereskedőkként mentek a bennszülöttek közé és férfiúhoz méltó küzdelemben elhullott csontjaikkal ma már a forró szél játszik csupán. (Pulwerstein összeborzadt.) Mert a trópusi világ kegyetlen egy világ! Mikor még én ott jártam, nehéz volt visszatérni! Rövid tizenhat hónapi kormányzásom alatt negyvenhét fehér gyarmatost nyuztak meg a malájok. Elevenen, persze. (Pulwerstein elsáppadt.) Jajaj! Szép idők voltak azok! Ma már másképp van. Ma már engedelmes szolgák a bennszülöttek, fehér gazdáik parancsát lesik és hűségesek, mint a kutyák. A hollandusok megtanították őket keztyűbe dudálni!

Pulwerstein nagyot lélegzett. Likőrrel kínálta világlátott vendégét. Az fölhajtott egy pohárával. Szivarját a hamutartóba helyezte, karját lassan lebocsátotta és maga elé nézett. Arca elho-

mályosodott és tágranyitott szemeiből két csillogó könnycsepp hullott alá.

Jonathan úr meghatottan nézte.

— Hjjaj! — sóóhajtott ismét a vendég — nehéz az élet. Nem is olyan régen még élet-halál ura voltam negyvenezer bennszülött felett és most batta nyelvleckéket adok. Ilyen a sors! Vigyázzon, uram, nehogy egyszer földhözvágja az élet! Mert akkor nehéz a föltápáskodás. Jaj, nagyon is nehéz!

— Igen, a nyelvleckék! — kapta föl Pulwerstein a szót — beszéljünk tehát erről. Meg tudna ön engem két hónap alatt a batta nyelvre tanítani?

— Az attól függ, uram. — válaszolta komoran a kapitány. — a batta nyelv a legszebbek egyike. Talán az egyetlen nyelv, amelynek lelke van. Régibb, mint a piramisok és a szfinksz. Ó sokkal régibb azoknál. És megtanulni könnyű, de csak annak, aki meg tudja látni a lelkét. Olyan az, mint az erdők susogása, a tücsök cirpelése. Csak az erdő tud úgy suttogni, csak a tücsök úgy cirpelni. Galambbá kell válnunk, hogy turbékolni tudjunk. S a bennszülöttek nyelvén csak akkor tudunk beszélni, ha levetkőzzük magunkról a civilizáció merev köntösét és ősi meztelenséggel valljuk magunkat a Természet szüzi gyermekének!

Pulwerstein válla közé huzta a fejét. „Nem hittem volna, hogy ilyen körülményes legyen a dolog” — gondolta. Aztán bátoritanul megszólalt:

— Mindenesetre iparkodni fogok, kapitány úr. És — talán legjobb, ha tisztába jövünk egymással — mennyiért vállalná ön ezt a leckeadáást?

A kapitányon látszott, hogy kínos neki erről beszélni.

— Uram, ha nem volnék ilyen körülmények kö-

zött, azt mondanám, hogy aljas anyagi érdekek nélkül vezetem önt be az ősi batta nyelv szépségeibe, hogy Önből új apostolt neveljek a bennszülöttek ügyének. De szükség törvényt bont s így kénytelen vagyok megfizettetni fáradozásomat. Öt márka egy óráért, uram. És ha szívességet akar tenni nekem, úgy erről nem beszélünk többet.

Pulwerstein legszívesebben hangosan ordított volna a hatalmas összeg hallatára. De szégyelte magát.

— Kérem. Legyen öt márka. És megkezdhetnénk az órákat mindjárt ma? Kevés az időm tudniillik.

— Nagyon szívesen, uram. Térjünk a tárgyra tehát. Én nem fogom önt aprólékos nyelvtani fejtegetésekkel untatni. A mindennapi élet szavaival kezdem a tanítást. Tehát: hajó: — kiuma (Jonathan úr gondosan följegyezte: hajó: — kiuma.) Menni: — nimpí. A hajó megy: — kiuma nimpe. Az ember: — kampu...

Két hónap alatt Jonathan Pulwerstein tökéletesen megtanult battául.

Elérkezett az indulás napja. A kapitány elkísérte Pulwersteint a vonathoz, mely Hamburgba fogja vinni. Meghatott könnycseppek csillogtak a szemében, mikor elbucszott a távolba indulótól.

— Elkisérném a tengerig, uram. E két hónap alatt nagyon a lelkemhez férközött ön és hiszem, hogy jó lesz azokhoz, akiket én szívem egész melegével szerettem; a jó bennszülöttekhez.

De nem kísérem el, mert tudom, hogy ha a végtelen tengert mégegyszer meglátnám, megszakadna a szívem. De egyre kérem, uram. Im, egy tízpfennigest adok Önnek. Őrizze meg. S az első estén, mikor zenélve ragyog a lángszínű tenger, mikor hidegen csillog a Dél Keresztje, cserregve röpködnek a kolibrik a balzsamos légben, símitsa



végig a drága trópusi földet, adja oda ezt a tízpfennigest egy bodroshajú bennszülöttnak és mondja meg... mondja meg neki, hogy a „Fehér isten” küldi ezt az aprócska ajándékot. Többet nem küldhet, mert szegény és nyomorult. Meg fog halni hamarosan, de az utolsó gondolata is a tam-tamos, szalmakúnyhós szigeteken fog lebegni... És most nyújtson kezét és ígérje meg, hogy küld egy pálmafalevelet nékem. Az a levél legyen a párnám, mikor gyarló testemből kiszáll a lélek...

A vasuti kocsi oldalára borult és keservesen zokogni kezdett.

Éles füttyök sikítottak föl, váltniok kellett. A kapitány még egyszer megszorította Pulwerstein kezét s mikor az már a mozgó vonat lépcsőjéről integetett vissza, meghatottan utána kiáltott:

— Szikuman hilge, miakama tum!

Pulwerstein már tudta, hogy ez batta nyelven annyit jelent: „Isten vele, drága barátom!”

\*

A Baedeckerben pontosan le van írva, hogy viselkedjék Jávában az idegen Jonathán Pulwerstein mégegyszer átlapozta a piros könyvecskét, mégegyszer átgondolta az először elmondandó batta szavakat. Aztán a többi kiszállóval együtt végigment a keskeny hajóhídon és jávai földre lépett. Óráját megnézte: hat óra tizenkilenc perc.

Jonathán úr, kezében kis táskájával, körüinézett a parton. Piszkos bennszülöttek ögyelegtek körülötte, az egyiknek odaszólt:

— Nak huma sziala kami!

A maláj rávigyorgott. Szép, piros fogai voltak, most is pofájában ült a bételbagó, szorgalmasan rágta és a piros lé lecsurgott az egyik szájaszélén.

„Nem voltam elég erélyes” — gondolta Pulwerstein — „A bennszülöttekkel erélyesen kell bánni, ezt mondta a kapitány is.”

Ráförmedt a barna emberre:

— Dzsiam hurit!

A maláj még szélesebben vigyorgott.

Jonathán úr kezdett ideges lenni. „Úgy látszik, nem elég jó a kiejtésem. Hiába, ezt nem lehet megtanulni.” — vélte elszomorodva.

Aztán szép lassan, értelmesen, szótagolva elismételte az előbbi mondatot:

— Nak huma, sziala kami!

A maláj a szemébe röhögött.

Pulwerstein idegesen belső zsebébe nyúlt és elővette a kézírásos batta szótárt, melyet a kapitány utasításai alapján állított össze magának. Türelmetlenül föllapozta a kérdéses szavakat. Minden egyezett, a mondat kétséget kizáróan helyes.

A maláj várakozón nézte és barátságosan vigyorgott.

Pulwerstein homlokán, a trópusi sisak alól, végiggöngyözött egy verejtékcsöpp.

— Hát annyira idegenszerű a hangsúlyozásom, hogy nem értenek meg? — morogta bosszúsan.

Állt a parton, a tűző trópusi nap paraszában, kezében a táskával, szemben a vigyorgó malájjal. Maga a megtestesült tanácstalanság.

Végül is átadta a bennszülöttnek s egy, a közelben álló autótaxira mutatott.

A maláj fölkapta a csomagot, értelmetlen, gurgulázó hangot hallatott, szaladt a kocsi felé.

Pulwerstein agyában fölillant egy gondolat: „Ez a maláj süketnéma!”

Csodálkozott, hogy ez előbb nem jutott eszébe. Most már vidáman sietett a teherhordó után. Az föltette terhét a kocsira, tenyerét tartotta.

Jonathán úr borraivalót adott neki, vigyázott,

nehogy a kapitány tizpfennigesét adja oda véletlenül. Aztán a soffőrhöz fordult:

— Ikama kan szitam!

Az rábámult és eltátotta a száját. Aztán széles, barna képét elvgyorította. Ez is bételt rágott, ennek is szép karminpiros foga volt. Éppen, mint az a másik.

Pulwerstein kétségbeesett. Hosszú másodpercig nézett farkasszemet a vigyorgó malájjal. Aztán gyorsan, hadarva magyarázni kezdett. Batta nyelven, persze.

Az autóban ülő szép csöndesen röhögni kezdett rajta és ütemesen rángatta a vállát.

Pulwerstein majdnem sírva fakadt.

Hirtelen egy kezet érzett a vállán. Hátrafordult. Egyenruhás bennszülött állt mögötte. Ennek komoly volt a hangja, mikor megkérdezte:

— Nederlaendisch?

Pulwerstein a fejét rázta.

— Deutsch?

Pulwerstein nagyot bólíntott.

— Also wohin wollen sie fahren?

— An die Gesandschaft!

— Jawohl!

A soffőrhöz fordult és ugyanazon a gurgulázó hangon utasításokat adott neki. Pulwerstein beszállt, a kocsi elindult és fényes palotasorok között elhaladva megállott a Surabaja-i német követség előtt.

Jonathán úr fölment a lépcsőn és nagyon határozatlanul állott meg egy tisztviselő előtt. Félszegen bemutatkozott és elpanaszolta, hogy ő odahaza, Berlinben tökéletesen megtanult battául és most itt nem érti meg senki, hát hova menjen, mit csináljon.

A tisztviselő ránézett erősen, aztán egy társához fordult és mind a ketten elmosolyodtak.

Jonathán úr szerette volna pofonvágni őket.

A tisztviselő kényelmesen visszafordult és egyenesen a szemébe nevetett.

— Kitől tanult Ön batta nyelven — kérdezte.

— Ludwig von Ohrenburg nyugalmazott hajóskapitánytól, aki tizenhat hónapig volt kormányzó Sampangban, Madura szigetén.

A két tisztviselő megint összenevetett. Aztán az előbbi válaszolt Jonathan úrnak.

— Nagyon sajnálom önt, uram. Ön már a második ebben a sorozatban. Itt nem messze lakik egy úr, aki gummival foglalkozik, az Leipzigben tanult von Ohrenburg nyugalmazott hajóskapitánytól batta nyelvet. És éppen úgy járt, mint ön. Mert ez a kapitány schasem járt errefelé és batta nyelvről legföljebb annyit tud, hogy olyan is létezik. Ez megtanította Önöket egy nyelvre, melyet ott, helyben talált ki és amelyet a világon sehol sem értenek. Ez a helyzet, uram.

Pulwerstein elsáppadt és görcsösen az asztal szélébe fogodzott. Fehér sisakja alól most már szorgalmasan ügettek elő a verejtékpatakcócskák. Aztán lassan visszanyerte rendes színét, eleresztette az asztalt, rekedten megszólalt:

— Szóval, én most tudok egy nyelvet, amelyet a világ másfél milliárd lakója közül csak hárman beszélünk: von Ohrenburg kapitány, az az úr, aki gummiban dolgozik, meg én. Hát ez nagyon szép. Ohrenburg úr — sajnos — messze van innét. Az illető urat, a gummival, majd fölkeresem egyszer és elbeszélgetünk ezen a nyelven. Kiváncsi vagyok rá, vajjon ő is ugyanazt beszél-e, mint én. Mert a kapitánytól kitelik, hogy két nyelvet is kitalált a maga mulatságára. De nekem kötelességeim vannak. Nagyon kérem, uraim, ajáljanak nekem egy olcsó batta nyelvmestert. De az Isten szerelmére, most már igazit!

JÁNOS ALFRÉD

## VIRRASZTÓ

Elfúvom íme ragyogó  
tűzeimet s leheveredek itt a  
dombok alatt  
elnyúlva  
s őrzöm az utakat és a csillagokat  
és sírok sokat érted, ó  
ifju éveim kertje, te, bódzavirágos föld,  
hova emlékeket és vágyakat hoztam  
s most  
pihének csak rajta  
az alkonyatban s látom: apáim földjei  
fényben állnak — s én  
kiterítem nekik a lelkem és felnyítom előttük a bibliá-  
mat.

## KÉTSÉGEK NAPJÁN

A szelek s a fák csak füttyörésznek . . .  
én meg:  
görgetem a sziklát,  
ásom a halmot  
és megfejtem Istennek, búzának csudáját.  
S azt, hogy  
egyek vagyunk mi minden:  
csont, virág, vér,  
és minden, ami él és minden, ami temetőbe hajlott. . .  
. . . Töröm a sziklát, ásom a halmot  
s roppant szívemmel a  
porban kavargok s kérdelem: hát az én virágom mind  
halomra hervad el?

SINKA ISTVÁN

## CSAK JÁTÉK VOLT

### 1.

Báró Toby Kelemen még a háború előtti években halt meg. Özvegye, hogy szabaduljon a jelentékeny adósságtól, eladta a pár száz holdas birtokot, parkot, kastélyt s egyetlen leányával, Tinkával, aki akkor serdülő korban volt, beköltözött a városba.

Fellélezett, amikor elfoglalta a régi családi ház első emeletét. Itt telt el gyermekkora és lányságának boldog időszaka, aminek szépségét a házasságban töltött évek sem multák felül. Szerellemmel ment az urához és szerelmében nem is érte csalódás a husz esztendő alatt, amit együtt éltek át, mégis kissé mindig idegennek, szinte vendégnek érezte magát a sárgafalu kastély zöldzsalus ablakai mögött. Szíve mélyén sohasem tudott megbarátkozni a különféle Toby rokonokkal, akik elég ritkán keresték fel őket, de olyankor hangos és a Schefferéknél szokatlan zenebonával vertek föl mindent maguk körül. Mivel fiúgyermekük nem volt, a marconakülsejű Toby-ösök sötét, olajfestményű képeit, melyek különben is titkolt félelemmel töltötték el, odaajándékozta a legközelebbi Toby rokonnak s csak a közvetlen elődök képeit helyezte el a Scheffer-ösök polgáriruhás, vastag aranyláncos, szelid arcu másaival átellenben, ebédlőjének falán. A butorokat is lehetőleg úgy csoportosította, hogy a leánykorának elhagyott otthonára emlékeztessék. A kastély brokát függönyeiből alig tartott meg néhányat; azok a lensárga csipkefüggönyök kerültek vissza az ablakokra, amit még a szülöktől örökölt. Az ablakok párkányán összezsufolódtak

a piros és rózsaszín muskátlik. Ismét otthon érezte magát.

Egyetlen aggodalma az volt, hogy Tinka nem lesz elégedetlen az új környezettel? Aztán kellemes csalódással látta, hogy Tinka legalább annyira örül a váltózásnak mint ő.

Tinka akkor már tizennyolc éves volt és lassan gondolni kellett arra is, hogy megfelelő férjet keressen a számára. Ez persze nem könnyű, főként az ilyen kis városban, ahol alig akad Tinkához illő társaság. Mert ami még jó lett volna neki, a Scheffer-lánynak, az már nem lehetett jó Tinkának, aki elvégre mégis született baronesse. Ez az aggodalma hamarosan beigazolódtott, amikor a fiatal főispáni titkár, igen csinos, szőke fiú jelent meg náluk. Egressynek hívták s Heckensbergerek voltak az ősei, de ő már Egressynek írta a nevét két es ipszilonnal. Tinka nem bírta az első pillanattól kezdve. Ha Egressy érkezett, vadultan száguldott szobáról-szobára s bevágott ajtók dörrenése hirdette menekülésének távolodó útját. Csak jó idő múlva s a bárónő hosszes kéréseire került elő, gögösen leböcsátott szempillákkal, inkább eltávolításra, mint kézfogásra nyújtott, merev karral s a válaszait olyan kurta „igen”-ekbe és „nem”-ekbe sűrítette, hogy a szegény titkárnak hideg lúdbőrzött végig a hátán. Egyszer arról beszélt közlékeny fecsegéssel, hogy valami hivatali szabálytalanságra akarták rávenni. Hogy merészelnék ilyesmit feltételezni róla, egy Egressy Jenőről? Elismerésért esengő tekintettel lesett Tinkára. Az hidegen és szótlánul nézte egy darabig, mint akit végleg nem érdekel ez a dolog, aztán szótagokba tagoltan, kegyetlen lassusággal mondta:

— Persze, hogy is lehet ilyesmit feltételezni egy Egressyről? Kétes ipszilonnal.

Ezt a „kétes ipszilon“-t úgy hangsúlyozta, hogy lehetetlen volt félreérteni. Gonoszul alkalmazott szójáték volt ez, mely a titkár esseinek és ipszilonjának kétes voltán gunyolódott.

Azóta Egressy nem is jelentkezett többé.

A bárónét megdöbbsentette és elgondolkoztatta ez az eset. Ez mégis több, mint amennyit gondolatban Tinka számára engedélyezett. Ki az, akire ez a Tinka vár, aki elég lenne neki? A helybeli bálókra nem megy, nem és nem! Hiszen ő elkisérné akár Pestre is, de ha említést tesz erről Tinkának, az csak vonogatja a vállát, nem fontos, nem érdekli. És mégis egyik ruhát csináltatja a másik után, hosszú selyem, kivágott báli ruhákat s azok ott lógnak a sötét kamra szekrényfogasain, anélkül, hogy valakinek megmutatná magát bennük. Pedig milyen szép, ha néha felpróbál egy-egy ruhát és nyulánkan megáll a hosszú tükör előtt. Csak áll és a tükörbe bámul sötét, mosolytalan szemekkel, alig mozdul, csak az ujjai siklanak végig a testén, nyakától a csipőig s ott megtapadnak, mintha érezni és ízlelni akarná önmagát. Aztán sarkon fordul, a ruha lehull róla, a jelenésnek vége van. De hogy ez miért van így, azt kérdezni sem szabad tőle. Néha éjszaka áthallatszanak a sóhajai a szomszéd szobából. S ha az anya szólni mer, hogy mi az, valami bajod van Tinka? Éles hangon csattan vissza a válasz: — Hagyjon mama. — És semmi több. Mi ez, ki ez a lány, miféle vér van benne és mit rejteget ez a vér?

## 2:

A főépület földszinti lakásában Bokor Péter városi tanácsnok özvegye lakott. Általában csupa



özvegy a házban. A toldaléképület emeletén Hamrákné két lányával, az egyik udvari lakásban egy öreg munkás asszony, aztán egy kárpitos fiatal özvegye vásott kölykökkel, az egyetlen férfi egy bányász volt, akit azonban napközben alig lehetett látni. Valamennyien régi lakói már a háznak.

Özvegy Bokornének a szülei is ugyanott laktak, ahol most az özvegy. Együtt nevelődött a bárónéval, aki egyidős volt vele. Első bálak, első szerelmek rózsailatú álmódzásainak emlékei szőtték össze a barátságot, mely megmaradt a későbbi években is, amikor a szép Scheffer Ágotából báró Toby Kelemenné lett. A bárónének abban az elhatározásában, hogy ura halála után visszaköltözzék a régi családi házba, nagymértékben szerepelt az a tudat is, hogy ismét közös fedél alatt lehet gyermekkorának leghűbb barátnőjével. Alig volt nap amikor fel ne keresték volna egymást. Hol a báróné futott le özvegy Bokornéhoz, hol meg az jött fel hozzá, naponta többször is s mint ilyenkor mondani szokták egymásnak:

— Csak egy sprungra jöttem Micikém. — Máskor meg Bokorné: — Csak egy sprungra jöttem Ágotám. —

— Te Mici — panaszkodott egy nap özvegy Bokornének a báróné — Én úgy nem értem ezt a Tin-kát. Az én lányom és mégis sokszor azt kell mondanom, hogy magam sem értem őt. Egészen más, mint aminő te, vagy én voltunk az ő korában. Egészen más. Néha szinte félni kell tőle. Istenem, mi lesz vele, milyenné fejlődik?

Bokorné elgondolkodott.

— Ne féltsd — mondta aztán az ő okos és megnyugtató modorában. — Most forr, erjed, s ha majd megjött az íze és megtalálta önmagát, meg-

nyugszik ő is. Biztosan megnyugszik. Csak hagy  
ni kell, okos lány, de fejlődésben van, ennyi az  
egész.

— Nem tudom... Hiszen mi is fejlődünk, de az  
más volt, egészen más.

Bokorné sem tudta, ő csak megnyugtatót akarta  
az anyát, de maga is sokszor eltűnődött már ezen  
a Tinkán. Néha úgy néz rá, néha úgy tud nézni  
hidegen, keményen, hogy csakugyan félni kell  
tőle. Máskor meg beront hozzá, egyenesen be a  
konyhába, nagy halom virággal, amit édeskedves  
kacajjal odaönt a karjaiba, aztán a tűzhely mellé  
röppen, hogy majd most ő fog kotyvasztani, Mici  
néni pedig csücsüljön le szépen egy székre és  
meséljen valamit a régi időkből, mert azt olyan jó  
hallani, ha a régi időkről mesél Mici néni. Ilyen-  
kor nem lehet tenni mást, csak szeretni és nagyon  
átölelni ezt a Tinkát. Szinte fáj utána a lakás csönd-  
je, ha már elviharzott. Mici néni még azután is ott  
kuksol egy darabig a széken, ahová Tinka kény-  
szerítette és tünődik azon, lehet-e, hogy ez a Tin-  
ka, ez a csupa napsütés és a másik, az a zord, szí-  
gorú és kemény, egy és ugyanaz? Igaza van Ágo-  
tának, ezt a lányt nem lehet kiismerni.

És Tinka? Néha nyoma veszett s ilyenkor az öz-  
vegy hiába tette tüvé érte a lakást. Tinka jól hal-  
lotta az anyja hívó kiáltásait, de meg sem moc-  
cant rejtekhelyén a padláson, amit még gyermek-  
korában kedvelt meg, amikor néha ellátogattak a  
Scheffer nagyszülőkhöz. Elbújt egy sarokban, pad-  
lászegrendák között, a tető hajlata alatt és álmo-  
dozott. Ezek voltak életének legszebb percei, át-  
szellemült és szelíd mosoly költözött a tekinté-  
be, amint sokszor hosszú órákig elrejtőzködött ott  
és mozdulatlanul bámult maga elé. Ilyenkor csak  
álmodozott. Soha nem létezett hercegek és ki

rályfiak álomalakjai vonultak fel képzeletének márványcsarnokába, amelynek végén ő ült királynői emelvényen. Névszerint ismerte valamennyit és kedves mosollyal üdvözölte őket, amint alázatos hódolattal járultak eléje. — Örülök, nagyon örülök királyi fenség — mondta Xavér királyi hercegnek, akinek ugyan már kissé görnyedt a háta, de a szeme mélytüzű és nagyon érdekes. — Rég nem láttam excellenciádat — szólította meg herceg Tinpapettit, az ismert úrlovast — maga persze csak a paripáival törődik s engem egészen elhanyagol. — Aztán egy másik úrra mosolygott s a megkülönböztetett szivélyesség hangján szólt Fenyvessy Kamillhoz, a daliás huszártiszthez, akinek talán egyetlen hibája, hogy szőke haja és kék szeme van: — Nos kedves gróf, hallom, hogy ismét megölt valakit párbajban. Ejnye, hát már sohasem fog megjavulni maga rossz ember? — És sorra így, egymásután férfiak és férfiak, mind finom és gazdag úrak, kedvesek is, ó nagyon kedvesek, de mégis egyik sem az igazi... Mig végre e népes és díszes gyülekezet végén egy szálfa magas, kemény sörényű, barna férfi lépdel, olyan göggel, mint egy pogány isten. Tinkában elfullad a lélekzet is, amint meglátja messziről. Az meg egy szót sem szól, csak kinyújtja érte erős karját, Tinka is hallgat, feláll, megy vele, némán, engedelmesen, sáppadtnan, lesütött szemmel... Csaknem elájult a gyönyörtől, valahányszor álomvilágának eddig a jelenetéig ért el.

Minderről persze senki sem tudott, egyedül csak Tinka.

### 3.

Már három esztendő telt el a városi régi hában, amikor egy télen közeli Toby-rokonok hívták

magukhoz Tinkát farsangolni. Két felnőtt lányuk van, hadd ismerkedjenek meg és barátkozzanak össze egymással. Táncolni, lovagolni annyit lehet, hogy az sok is. Tinka nem szívesen ment s az anyának rengeteg rábeszélésébe és kéréseibe került, mire végre rászánta magát. Az özvegy utólag kissé félt is, nem lett volna e okosabb hagyni Tinkát, nem csinál-e majd valami lehetetlen dolgot ott is, hiszen nála minden lehetséges, ami lehetetlen. Aztán megjött az első levél, mely teljesen megnyugtatta a bárónét. Tinka úgy lát szik jól találja magát a rokonoknál. A levél, mint valami jókedvű gramofon lemez, magába szívta s szinte hallhatóan viszonzta Tinka felvidult kacagását. Talán a levél vétele utáni hetedik napon váratlanul, sáppactan és sötéten betoppant Tinka. — Megjöttem — mondta komoran, de arról, hogy miért jött meg és hogy történt e valami, mert valaminek mégis történnie kellett, egy szót sem lehetett kivenni belőle. Csak napok múlva a rokonok levele derített világosságot Tinka gyors elutazásának körülményeire.

— Hisz ez a kislány egy tigris — írták a levélben. — A szomszédos gróf, gazdag, fiatal és külsejében is igen kellemes férfi, naponta átlovagolt hozzájuk Tinka kedvéért. Tinka jóformán mással sem táncolt, mint a gróffal és szíves kacajjal engedte, hogy a gróf kéréllhetetlenül törtessen el vele, amint egy-egy fordulóért esedező férfi közeledett feléjük. Mindenki azt hitte, hogy kölcsönös a vonzalom. Örültek és úgy kezdték venni a grótot, mint félig meddig vőlegényt... Aztán... Ebéd után történt a szörnyű eset. Átvonultak feketézni az úriszobába. Tinka és a gróf most is egy sarokba huzódva, mint máskor. A gróf halkán suttogott valamit Tinka fülébe. Egyszerre nevetés csattant fel, Tinkának magasba trillázó, kegyetlen neveté

se. Mindenki arra nézett. A gróf kissé elpirult és csodálkozva kérdezte: — Miért nevet Tinka? — Az meg csak nevetett, egyre nevetett, feltartóztathatatlanul.

Senki sem értette mi ez? Már kínos volt; na gyon kínos. A kisebbik Toby cousine átszólott Tinkához ó bár ne tette volna — és megkérdezte; — Mi lelt Tinka? — Az még mindég csakem fuldo kolt a nevetéstől:

— Nézzétek a grófot, csak most látom, hogy szakasztott olyan orra van, mint egy birkának. — És ezt ott, mindenki füle hallatára, a grófról, aki a legjobb partie az egész városban. — Hát ne vedd rossz néven kedves Ágota — szolt a levél utolsó mondata — de ez minálunk nem szokás, a mi köreinkben az ilyesmit nem lehet és mi nem is kérünk ebből többé.

A báróné anya volt, kotlós, aki minden körülmények között megvédi a lányát, még akkor is, ha az a vétkes, de a jelen esetben a „mi köreink” kel odatűzött és félre nem érthető célzás is felingerelte.

— Édesem — szolt a gyors válasz — én azt nem tudom, hogy mi szokás a ti köreitekben, mert én csak azt tudom, hogy mi szokás egy szolid és úri házban, ahol semmi esetre sem engedik meg alig ismert uraknak, hogy távoli sarkokba huzódva, Isten tudja mi mindent suttogjanak úri leánykák fülébe. Egyebekben pedig — tette hozzá anyai együttérzésében epesen — kénytelen vagyok Tinkának igazat adni abban, hogy semmi sem ne vetségesebb annál, mintha egy grófnak birkaorra van.

Ezzel a Toby rokonsággal egyszer és mindenkorra végeszakadt minden további kapcsolatnak.

1914 ben, amikor kitört a világháború, Tinka már huszonekét éves volt. Néha még megtörtént, hogy felmerészkedtek hozzájuk bátor és elszánt fiatalok, aztán néhány Tinka féle tigris karmolás után, lassan és végleg elmaradtak.

— Szép lány, nagyon szép lány — állapították meg róla — de gögös, vagy nincs szíve, vagy Isten tudja mi, de mindenesetre lelketlen szépség.

Az utcán jóformán csak vasárnap lehetett látni, amikor az anyjába karolva, lesütött szemmel, sötét ruhában, hófehér arccal s a kalap árnyéka alól halántékáig csavarodó hollófekete hajjal templomba ment a déli misére. Nem is ment, hanem vonult, szinte királynői idegenséggel, a templomban leborult az első pad zsámolyára, imádkozó két kezének hófehér függőnye mögé rejtette arcát és azt meg sem mutatta többé egész a mise végéig. Néha látni lehetett egy-egy pillanatra, amint megjelent emeleti lakásuk valamelyik ablakának csipkefüggőnyei között és sötétben tüzelő szemét a városra sütötte, aztán gyorsan, szinte sértődötten huzódott vissza, amint észre vett egy-egy feléje kíváncsiskodó tekintetet.

A kisváros élete egyre csöndesebb lett, alig egy-két fiatalember lézengett az esti korzón szégyenlősen, mert a többi már rég a frontokon harcolt. A jótékonyági hölgyek ápolónőitanfolyamokat szerveztek. A honleányoknak is ki kell venniük részüket a haza iránti kötelességekből. Tinkát is felkérték részvételre s miközben beszéltek vele, nem tudták, hogyan szólítsák. Néha nekifutottak egy tegeződéssel kezdett mondatnak, aztán megtorpantak a mondat közepén. Mit néz rajtuk olyan merően ez a Tinka? Zavartan forgatták fejüket. Legalább szólna már valamit. „No és vé-

gül azt közölhetem — édeskedett Tinka felé az idősebb látogató gondosan elkerülve a megszólítást, — hogy a mi kórházunk elite hely lesz, könnyebb sebesültek számára. Épp tegnap kaptunk értesítést az első transzportról, csupa lovassági tiszt, egy gróf is lesz közöttük.” Tinkára nézett, sokat jelentő mosollyal. Ami akkor történt, azt épp úgy nem lehetett megérteni, mint annyi sok mindent, amit Tinka tett. Az ingerültség rózsaszín felhője futott az arcára és kurtán felelte: „Mindjárt gondoltam, hogy erről van szó. Köszönöm, de rám ne számítsanak. Én még éptestü tisztekkal sem akarok csókolódnizni.” Ebből csaknem botrány lett, de Tinka másnap már beviharzott a nőegylet elnöknőjéhez, nagy halom virággal. Édes nénikéjének szólitotta, megcsókolta az arcát kétfelől, sőt a kezét is, és távozás előtt ötven aranyat tett le a jótékonyág oltárára. A felháborodás hullámai ezzel ugyan elcsendesedtek, de Tinkáék házát azok az öregedő hölgyek is kezdték elkerülni, akik fiatal korukban együtt báloztak a „Scheffer-lánnyal.” Az özvegy bárónének jóformán nem maradt más társasága, mint özvegy Bokorné és özvegy Hamrákné, a toldaléképület emeletén.

Aztán még egy eset történt, amivel végleg bezárult a kapu a Tinka felé közeledők bátorsága előtt. Egy fiatal ügyvéd, aki nemrég került a városba, addig ügyeskedett, míg végre sikerült megismerkednie Tinkával. Másnap már tiszteletét is tette náluk. Mert neki épp az ilyen makrancos nők az esetei, majd ő megmutatja, hogy csak bántani kell tudni ezzel a Tinkával.

— Tudja kedves Tinka — állított be nagy garral, — magának itt mindenfelől az a híre, hogy olyan, mint a mesebeli jégszívú királylány, az is megfagy, aki magához közelit. No, mondom, ez az én

esetem, világeletemben sem voltam gyáva ember, megpróbálom, akármilyen is lesz belőle.

Fuvolázva nevetett s a teste ütemesen rázkódott a fotel mélyén.

Tinka nem felelt mindjárt. Előbb odagördítette ajka fölé lassu és vészjósló gunymosolyát, egy darabig eljátszott a fotel karjának puha bojtjával, aztán gyorsan szembenézett az ügyvéddel. A szavak fulánkját úgy szúrta feléje, mint halálos törődést:

— Már hogy lenne maga (ne vegye rossznéven, de a nevét sem tudom) gyáva ember? Elképzelni sem tudok nagyobb bátorságot annál — s az ügyvéd kecsgeorrú lakkcipőjére mutatott — mint hogy ilyen adjusztirungban mer mutatkozni nyilvánosan, amikor minden valamire való férfi csukászürke ruhát hord és bajonettet visel az oldalán.

Az özvegy báróné megint eltűnődhetett. Talán férfigyülölő ez a Tinka? Aztán ennek a feltevésnek is különös cáfolatára akadt hamarosan. Félbehagyott írást pillantott meg egy nap Tinka íróasztalán. Először szórakozottan, kíváncsiság nélkül hajolt a papír fölé, de a megszólítás első szavai után már szorongó szívvel száguldott át a betükön. „Szívem, egyetlen, édes Jancsim — írta Tinka az ismeretlen férfinak — félelem nélkül nézz szembe a sorssal. Én érted imádkozom, a tiéd, csak a tiéd vagyok. Számomra te vagy az egyetlen rettegés, a béke, a remény, az élet...”

A belépő Tinka úgy csapott a báróné kezébe tartott levélre, mint a vércse:

— Anyám, ezt ne merd mégegyszer!

A báróné döbbenetében még csak védekezni sem tudott. Tulajdonképpen örvendezni szeretett volna, Tinkával együtt örvendezni, hogy mégis van valaki, aki előtt kinyílt a szíve. Beszélni róla, hogy milyen? Okos, szép, magas, barna? De hall-



gatnia kellett. Ime van gyermeke és még sincs. Ő szülte a világra és még sem az övé. Rossz sejtelmek kezdtek gyülekezni a szívében. Ki ez az ember? Hol ismerte meg Tinkát? Jaj, csak ne hozzon rosszat az életére. Ha nem lett volna Bokorné, aki előtt olykor kiönthette az aggodalmait, meg kellett volna örülnie.

— Ugyan — vigasztalta az a bárónét, akinek tele lett a szeme könnyekkel — mért aggódsz annyit? Hiszen minden lépését ismered és Tinka különben is alig mozdul ki a házból. Talán valaki, akivel a Toby-rokonaitoknál ismerkedett meg s azóta titkon leveleznek egymással. Artatlan dolog.

De magában Bokorné is azt mondta. — Érthetetlen, még az eddigieknél is érthetlenebb. Miféle Jancsi? Hol szedte ezt a Jancsit?

Mert azt senki sem tudta, hogy amikor Tinka elhúzódott kedvenc buvóhelyére, a padlástető hajlata alatt, olyankor felvonult előtte régi lovagjainak hűséges körmenete. Timpanitti herceg érkezett elsőnek. Egykor daliás testét csonkán és mankókra függesztve, vonszolta magával. Szegény herceg többé nem fog sövényakadályokat ugratni át versenyparipákon. „Vigasztalódjék hercegem, — szólt hozzá Tinka — lássa, a gróf, aki annyi embert ölt meg párbajban, épp most hallom, nincs többé, szíven csapta egy ostoba golyó. Maga mégis él.” És mások is jöttek, legtöbben kötéssel a homlokukon, karjukon. A kis báró szomorú, fekete kötést viselt ott, ahol azelőtt vidám, nyegle monokli villant a pajkos-mosolyu szem fölött. Tinkának valamennyihez volt néhány kedves, vigasztaló szava. Hisz ez az ő népe. Utoljára Xavér királyi herceg érkezett. Fáradtan látszott s az államgondok fehéredő szállakat szöttek a hajába. De előzékeny volt most is mint minden igazi nagyúr. „Baronesse — mondta Tinká-

nak — én azt is tudom, hogy egy János nevű férfit szeret. Kérem, rendelkezék velem. Csak egy szavába kerül és én visszaparancsolom a front-ról.” Tinka meghatódva nyujtotta ki a kezét s a fejét rázta elkomolyodott arccal. — Nem fenség, köszönöm, de nem. Én ismerem őt, ez lenne az egyetlen parancs, amelynek teljesítését bizonyosan megtagadná.

## 5.

A háborúnak vége lett. Tinka már huszonnyolcadik évéhez közeledett és egyre sötétebb ruhákat viselt. A régi fiatalok közül alig néhányan kerültek vissza s az új fiatalok, akik eddig még nem látták Tinkát, csodálkozva vonogatták a vállukat. Ez lenne az a híres szépség? Igazán nem értik. Még csak nem is fiatal. Az emberek összenéztek: hogyan a baronesse nem szép és nem fiatal? Hát bizony öregszik, pedig be szép volt, nagyon szép, még egy-két éve is. S mintha csoda távolodott volna el a város fölött, Tinkáról kezdtek egyre kevesebbet beszélni.

Csak a ház, a ház, mint valami megbolygatott kaptár, zúgott, zsongott s nem telt el nap békétlenség nélkül Tinka miatt. Akkor kezdődött el Tinka átalakulásának minden eddiginél csodálatosabb és szomorú folyamata. Ez már több volt, mint az emberektől huzódó, dölyfös lélek zárkózott magánykeresése. Olyanná lett Tinka, mint a sebzett állat. Csak haragot tud táplálni és minden pillanatban támadásra kész.

Az anyának gyötrelem volt látnia, hogy szép arcán mint mélyül el sötét, komor, szinte kaján árkokká az a lélek-térkép, mely addig csupán fönségesen komollyá tette. Furcsa szokásokat vett föl. Fejébe vette, hogy a szobalány munká-

Jában nem lehet megbízni és seprővel, portörő ruhával maga száguldott végig a lakáson. Már az se feszélyezte, ha szakadozott pongyolájában, fésületlen, kusza hajjal, az éjszakai zsirosodás csillogásával arcán, megpillantotta letről valaki, amint mélyen kihajolt az ablakon és port rázott ki az utcára. Új ruhákat nem csináltatott a régieket nyúzta, viselte egyre hanyagabban. Ha eszébe jutott valami, kalap nélkül futott át valamelyik közeli boltba. Később már nem is látták másként, mint így, kosárral a karján, amint hosszú léptekkel loholt a dolgai után. A cselédet el kellett bocsátani s kora reggelenként Tinka ment a piacra, ahol filléres alkudozásokkal réme lett az árusoknak. A városbeliek mosolyogni kezdtek rajta. Az özvegy nem mert ellenkezni Tinka egyre zsarnokibb rendszabályaival Békén tűrte, hogy hetenként alig egyszer fogyasztottak húst, teához nem kapott rumot, mert Tinka szerint nem tellik rumra. Csak akkor szisszent föl és próbált ellentállni, amikor Tinka elrendelte, hogy a hat szobából négyet elkülönítsenek és albérlőket fogadnak be.

— Egy csomó idegent telepítenél be a lakásomba? Mire ez mind? Ez a rettentő takarékoság?

— Mert szegények vagyunk.

— De ennyire?

— Igen, ennyire, Nincs semmink, csak ez a ház, a pénzt felette a hadikölcsön. Csak úgy élhetünk meg, ha beérjük a legkevesebbel. Vagy el akarod adogatni az ékszereidet?

S ebben volt is igazság.

Az albérlők beköltöztek a négy szobába, aztán jöttek-mentek s néha egy se volt, mert Tinka és az özvegy nem győzte a sok munkát, Tinka pedig cselédet többé nem tűr meg a háznál, mert minden cseléd fizetett tolvaj. A sok dologtól, loho-

lástól, egyre ingerlékenyebb lett és egyre soványabb. Ő tárgyalta a főbérnökkel, ő vette át a bért és ő állapította meg a házirendet. Ebből rengeteg ellentét keletkezett, előbb visszafojtott izgalommal, aztán nyíltan kirobbanó, hangos perpatvarokkal. Egyszer azon bősült fel Tinka, hogy a két Hamrák-lányon új, divatos kalapokat látott. Vagy olyan sok a pénzük? Akkor fizessenek is. És felemelte a bérüket. Nem fogadták el, mert a lakbérek a hatóság védelme alatt állanak. Tinka elrohant a hatóságokhoz. Ott előbb meg akarták győzni, aztán megmosolyogták s végül, amikor sértő hangon vitába kezdett, kitessekelték. De Hamrákék még sem maradhattak a házban. Addig gyötörte, támadta és nem egy esetben sértette őket, míg jobbnak látták önként elköltözni a házból, ahol évtizedeket töltöttek el. Tinkától akkor már mindenki rettegett. De mennél inkább félték, annál kevésbé tisztelték. Már báronőnek sem szólították lefojtott haragjukban s elkerülték a megszólítást, ha beszélniök kellett vele. Maguk között sárkánynak, vagy vén boszorkánynak nevezték. Pedig szegény Tinka hol volt még a vénségtől? Éppen, hogy átlépte a harmincadik évét.

Az anya csak nézte, egyre döbbenetebben nézte, hogy mivé lett az ő lánya. Ez lenne a Tinka? Ez a fáradt, zsémbes, korán öregedő nő, lenne az ő gyönyörű leánya?

— Ágotai — mondta egy nap Bokorné, aki Tinka miatt mind ritkábban került föl az emeletre — ez a szegény lány maga sem tehet arról, hogy ilyen. Már régen férjhez kellett volna mennie. Ha aszszony lenne, megváltoznék egészen.

De ki az a bátor férfi, aki Tinkához közeledni merne? Pedig, ha nagynéha eszébe jut kicsinosítania magát, ő még mindég nagyon szép tud

lenni ez a Tinka, olyankor alig lehet ráismerni. Talán, ha idegenbe vinné, más városba... talán valamelyik Toby rokonhoz, akit még nem haragított magára?... Tovább tündött az anya és eszébe jutott a Jancsi, vagy hogy is hítták azt a férfit, akivel Tinka levelezett évek előtt? Hátha még most is írnak egymásnak? Amikor Tinka nem volt otthon, ismét kutatni kezdett Tinka levelei között. Talált is egy feladatlan levelet, amit Tinka írt és amint a tinta friss nyoma mutatta, nem is régen írt annak a férfinak. „Édes János — írta levelében — én eddig megértettelek téged és vártalak, vártalak... De most már jöhetnél... Jancsi, János, múlnak az évek, egyre gyorsabban repülnek és félek, hogy már rám sem ismerél...”

De azokat a leveleket, amiket a férfi írt válaszul, nem találta sehol. Vagy talán nem is írt s csak Tinka kuldözgette utána reménytelen sóhajait?... Ó miféle lelketlen ember lehet, hogy így hagyja gyötrődni és hervadni ezt a szegény leányt? Nem, ezt nem nézheti tovább tétlenül. Anyai kötelessége, hogy cselekedjék valamit. Akkor is, ha Tinka megharagszik. Szorongó szívvel, rengő félelemmel, de mégis Tinka elé állított:

— Fiacskám mondd meg őszintén anyádnak, ki ez a János, akinek írni szoktál?

Vihart várt, a felháborodott visszautasítás kitörő haragját, s ehelyett Tinka az anyjára nézett szomorúan:

— Megint kutattál anyám?

— Kutattam, hát persze hogy kutattam, hiszen az anyád vagyok. Tudnom kell, hogy ki az a lelketlen ember, aki már évek óta hiteget. Fiam — és könnyörögve nyújtotta Tinka felé összekulcsolt kezeit — mondj el mindent őszintén.

Tinka szomorú mosollyal nézett maga elé, aztán nagyon mélyből felsóhajtott:

— Hát jó, megmondom, ha mindenáron tudni akarod... János nincs és nem is volt soha.

Az özvegy feljajdult:

— Nincs és nem volt soha? — nem értette, még nem is hitte, hogy írhasanak valakinek, aki nem is létezik?

— Soha anyám. Én találtam ki. Csak úgy magamnak, mert... kellett valaki... Ahelyett a valaki helyett, aki nem jött, akivel sohasem találkoztam... Érted már?... Ennyi az egész.

— No, de hiszen írtál is neki...

— Igen írtam... de az is csak játék volt... Csak játszadoztam...

— Csak játszadoztál? — majdnem azt mondta utána, ő te szegény. Már mindent értett, mindent. Az ő édes, egyetlen leányának csak játszadozás jutott az élet helyett. Ajkai remegni kezdtek és egyre sűrűbben reszkető szempillái alól kigördült egy könnycsepp. Tinkának is eltorzult a szája, aztán nyöszörgés szabadult ki belőle. Két karját széttárta s az anya vállára hajtotta a fejét. Összeöleltek. Ó milyen rég nem történt ez már! Tinka sír, az anyja vállára borul és úgy sír. Hosszú évek után végre valami, ami jó.

Aztán semmi több és semmi jó. Csak multak, multak az évek.

Egy reggel Tinka bement az anyja szobájába. Valamit szólt hozzá, az nem felelt. Az arca sápadt volt, a teste kihült...

Tinka akkor sem sírt. Ujjai hegyével gyöngéden megcirógatta a halott arcát és azt mondta:

— Neki már jó.

Tinka már negyven éves volt és nem volt senkije, senkije a világon. Kije lenne? hiszen az ő barátai, Xavér, ő királyi fensége, herceg Timpanitti, gróf Fenyvessy, az úrlovas, meg a többi kedvesek, mind, mind elköltöztek már a földről. Talán egyedül még János... János... A tükörbe nézett és összerázkódott, mintha megborzadt volna attól, amit látott... Ennek már vége... az álmoknak is végük van már.

A valóság az volt, hogy már senki sem beszélt vele a házban. Még Bokorné sem. De amikor már harmadik napja nem látta Tinkát, aki máskor tízszer is végigszáguldotta a házat, kutatva, szimatolva, hogy aztán véget nem érő pörlekedéssel csapjon le, ha valami mulasztást sikerült találnia, ijedten gondolt arra, hátha beteg szegény? Ott fekszik egyedül, talán napok óta étlen-szomjan. Így nem hagyhatja, ezzel Ágotának is tartozik. Elindult a nehéz utra, husz lépcsőfokon az emeletig. A lakásba érve Tinkát az ágyban találta. Úr Isten, de milyen ágyban! A matracokon nem volt lepedő, a feje alatt nem volt vánkös, ehelyett sötét rongykupac fölé tapadt láztól átpirosodott arca s takaróul egy elviselt, kopott prémkabát szolgált. A szellőzetlen szoba levegője, mintha a ház fukar úrnője azt is fájlalta volna felfrissíteni, fullasztóan nehezedett a tüdőre. Ez sokkal több volt annál, mint amennyire Bokorné el volt készülve. Istenem, Istenem, sóhajtotta magában.

Aztán az ágyhoz lépett, a beteg mellé, aki némán nézett rá, mintha azt kérdené lázban égő tekintete, hogy merészkedtél ide?

— Tinka beteg vagy? — kérdezte félve és jó-ságosan.

— Beteg — felelte sokára s a hosszú szempillák lecsukódtak.

— Talán, ha orvost hivatnék...

— Nem kell.

— Tinka az jó lenne... meg az ágyadat is rendbe tétetném...

Tinka felnézett és felemelkedett rongyai közül:

— Mit akar itt? Ki kérte?

— De édes Tinkám, hiszen én csak jót akarok...

— Nincs szükségem rá. Velem ne akarjanak jót.

Úgy nézett, a tekintete úgy mutatott egyenesen az ajtó felé, hogy Bokorné kénytelen volt eltávozni. Óh Istenem... Istenem, Istenem, sóhajtozott, amikor már kívül volt a lakáson.

Senki, senki sem kellett Tinkának, sem barátság, sem szeretet, sem részvét. Már szinte a gonoszak tüze égett a szemében, sovány arca csupa árnyék, a háta úgy meggörbült, mint az öregké.

Egy nap kiadta a parancsot, hogy ezentúl a lakók kötelesek gondoskodni a lépcsőház és a kapualj söpréséről. Hogyis ne! — felelték azok, ez mindenütt a háztulajdonos dolga. Csak az öreg Simonné, aki az udvarban lakott, engedelmeskedett a parancsnak. Az unokáját várta, hát úgy gondolta, legyen rend és tisztaság a házban. Egy pár csirkét is vett aznap reggel a piacon. — Persze — dühöngött Tinka, amikor a csirkéket meglátta — az ilyen szeméti népség nem sajnál semmi pénzt, ha a gyomráról van szó. Talán bizony nem lenne jó a sült krumpli is annak a várvavárt unokának? Olyan nagy úr az? Várta az alkalmat, amikor beleköthet az öreg Szimonnéba és kiöntheti a haragját. Az éppen elkészült a söpréssel és a kapualjból a lakása felé indult. Tinka úgy zúdult utána, mint a fergeg.



— Hová megy? Miért nem söpör? Vagy azt hiszi már elvégezte a dolgát? Nem látja, hogy minden tele van még kosszal? Itt is, meg itt is — ráncigálta az öreg asszonyt. — Hát nincs szeme magának? Vak?

Egyikük sem vette észre, hogy egy magas, fiatal férfi állt még a kapuban. Tinka már valósággal tombolt:

— És ha ezentúl nem lesz itt olyan tisztaság, mint egy templomban, ezzel a seprővel verem ki magát a házból.

A férfi megmozdult és néhány gyors lépéssel Tinka elé toppant:

— Kivel beszél maga így? Az én nagyanyómat akarja megverni? Ezt a szegény öreget, maga? — Kikapta a seprőt az öregasszony kezéből és Tinkára sújtott a nyelével.

Az kissé megtántorodott. Aztán csodálatos módon megváltozott az arca, a szeme átfényesedett s az örökké haragvó, felhős arca komor vonásai mögül mosolygás-féle csillogott át.

— Jancsi! — kiáltott fel. Két karja előreleandult, mintha át akarná ölelni a férfit. Az öregasszony azt hitte, hogy csoda történt s még később is azt állította, hogy abban a pillanatban gyönyörű szépségben és fiatalságában a régi baronesse állott előttük, úgy, ahogy húsz évvel azelőtt ismerte meg. Lehet, hogy így is volt.

Aztán Tinka lehajtotta a fejét, megfordult és felment a lépcsőn.

Nem látták egész nap. Amikor másnap sem került elő, behatoltak lakásának bezárt ajtaján. Tinka az ágyban feküdt. Hófehéren vetett ágyban, csipkés ingben, selyem takaró alatt. Egy szál piros rózsza hervadozott mozdulatlan ujjai között. Olyan szép volt mint valami ifjú menyasszony. A

hálószekrényen papírszelet hevert, kúsza sorokkal:

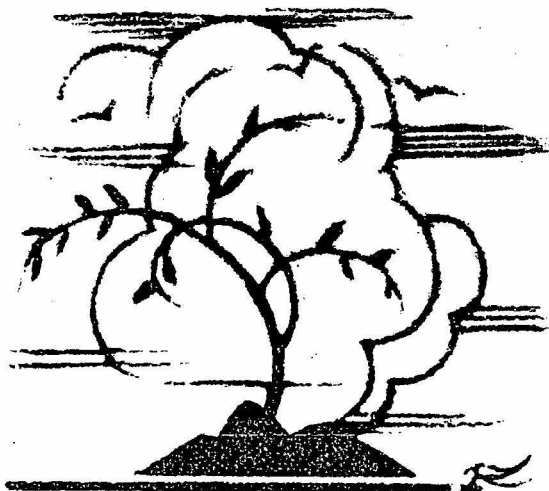
— Végre megjött... Azt hittem át fog ölelni s ő megütött engem... Megütöttél Jancsikám.

E különös sorokat annál kevésbé lehetett érteni, mert Szimonné unokáját, aki Tinkát megütötte nem is Jánosnak hívták.

— Hát persze, — mondogatták az emberek — szegényke már régen zavart volt.

És kiengesztelten a halál előtt, már némi megatódottságot is éreztek iránta.

SZITNYAI ZOLTÁN



## KISVÁROSI ŐSZ.

Pár pipás nyugdíjast hiába vár a lóca,  
Benn kaszinozva unják már a hűvös kertet,  
A fákról aranytallért nagy halomba kerget  
A szél: a kisváros zord, örök martalóca.

Illatos lelkét a nyár, tudjuk, kilehelte,  
Uveggyömbön a fények részeg tánca bágyadt.  
S ha harmat könnyezi az alvó virágágyat,  
Dércsókkal ébred már a fázó napkelte.

Az ívlámpát az alkony betakarta ködbe,  
No valld be: a szeptember valahogy úgy jött be,  
Mint zsvány szokott éjjel loppal, alattomba.

A nap is szordinózva zengi át az uccát  
S közben, míg gyors lábbal a túloldalra jutsz át,  
Az ősz beléd is csaphat, mint valami bomba!

## SÜLYEDŐ ÉJ

A csillagok csak azért örködtek az éjjel,  
Hogy mámorunknak legyenek tanúi  
S a buja éjnek pázsit nyoszolyáján  
Tüzelő szemmel nem kellett pirulni,  
Az égi trambulínról leugrott a harmat.  
Hogy üde csókját tiprott fűbe hintse  
S öröm pihegett szívünk vánkosáról,  
Öröm; a koldus dáriuszi kincse.

Mint elzúllott csavargók: suhantak az ámyak  
És menekülve izgatták a csendet.  
Pár félénk nesz iramlott vak nyomukba  
S ujjongó lélekzetünk zengő csend lett.  
Megperzselt szívünk lángolt s rémülve csodáltuk  
Hogy harangot a torony félre nem ver  
Két karcsú fákllya: lobogtunk ketten  
Hamvasztó sorsra kárhozott két ember.

A hallgatkozó kertben irigyen ágaskodtak  
A nyurga fák s lombhajuk megborzongott  
Torkunkból részeg szóballónok szálltak  
S száguldó .vérünk elsodort száz gondot.  
Birokra kej a hajnal a szívós. konok éggel  
Egy csillag kacsintott helyeselve  
S egy kakas titkos, sürgető jeléne  
Megoldódott a néma világ nyelve.

A hajnal elővette sugárparittyáját  
S riadt madárraj rebbenve úgy ébredt,  
Hogy bepottyant a szürkület tavába  
És csivogva kért tőlünk segítséget.  
S hol kéz álmodta álmát meleg tenyeremben  
Most mementózva halál ránca női benn.  
Te régi éj, a bánat partján esdlek:  
Hogy el ne süllyedj a tenger időben . . .

## TELEFONPÓZNÁK

Végtelen huzalokkal delejes fűzérbe fogóztok  
Roppant téstvériség feszül köztetek végig a glóbuszon,  
Hegyi terepekre fölágaskodtok, lápos ingoványon át-  
gázoltok,

Mégis?

A zsvajok ezerhullámú tengerén elsüllyed zümmögés-  
tek.

Nem kedvellek benneteket. A dolgok felett álltok,  
Isteni közönytök versenyt fűtyül a széllal,  
Mialatt átvonul rajtatok síkoltva-zúgva a Hír.

Örök készenlétben vagytok ti, furcsa felkiáltójelek,  
Véletlenségek titkos tartályából folyton csurog az ál-  
dás:

Az átokba fogant zsongító, gyilkoló szó.

Ti mégsem rezzentek össze, ha könnyelmű találják

Kérdőjeles fonálát gomolyítják fejetek fölött.

— Érzékeny, finom porcellántokat minek bitoroljátok?

Nem rendültök meg, hogy katasztrófák sötét táltosai.

Véres irammal vágatnak rajtatok át,

Akkor is álltatok veszteg, meg se moccanva,

Mikor egy új apokalipszis mennydörgő üzenetét

Zuhanyozta le ránk néhai kilencszáztizennégyben?

Érzéketlen póznák, most emberszámba veszek

S mondjátok meg őszintén: akkor is csak szenvedtél

Fogtok meredni az égnek, ha egy ritka, ideges perc-  
ben

E földre örökbékét telefonálna egy Isten?

Mondjátok, konok póznák, zümmögjétek el:

Akkor is csak szürke karók lesztek,

Betyár viharokkal küzdődő, diszkrétén hallgató karók,

Miket Istenhez vezető ösvényén porba s hamuba vert  
be az

Ember?

SEBESI ERNŐ

## MAGYAR IRODALMI SZEMLE

### ILLYÉS GYULA: OROSZORSZÁG

Uti jégzetek képekkel. Nyugat kiadása. 1934.

Illyés Gyula, kinek lírája az utóbbi években anynyira letisztult, s olyan komoly lírai „fajsúlyt” kapott, komolyan előre tört a magyar publicisztikában is. Dunántúli cikksorozata egész nagyszabású publicisztikai folyamatot indított meg. S emellett, külön irodalmi örömmek, nyilvánvaló lett, hogy milyen kitűnő próza-író Illyés. Persze a született lírikus ezen a területen sem tagadta meg magát, „mértékre” fogott próza ez, de éppen ez a „mérték” teszi műremekké s emeli messze a szokott „riportsorozatok” fölé.

Végtelen szerencse, hogy igazi írói egyéniség fogott hozzá Oroszországhoz. Az új Oroszország tömérdék lehetőséget adott Európa publicisztikai éhségének. S az újságírók rendszerint az új orosz viszonyoktól független tételeket próbáltak Oroszországgal bizonyítani, vagy cáfolni. Úgy mentek ki, hogy szinte előre tudták: mit is fognak írni. Illyés Gyulában azonban a fiatal magyar géniusz ment ki: A fiatal magyar géniusz pedig nagyon jól tudja, hogy a magyar kérdés merőben belső ügy s belső erővel kell megoldanunk. De éppen saját belső művének emberi magassága érdekében ellenőrző élményekre van szüksége s végtelen érdekli a XX. század minden kereső s tapogatózó emberi lépése.

Illyés Gyula nem azért ment ki Oroszországba, hogy a kommunista államforma tarthatóságáról, vagy tarthatatlanságáról meggyőződjék. E naiv szellemi játékot átengedte a napisajtó kérészeinek. De annál inkább érdekelt, hogy milyen lépéseket, milyen fejlődési vonalakat írt le az ember e kormányformán belül. S ezek a lépések a fontosak. E lépések sikere, vagy balsikere immár kitörölhetetlen jegy az emberi tudaton. S végső eredményben az államforma végső arcát is az a szociális tudat fogja kialakítani, mely a fejlődés, az alakulás hősi éveiben kifejlődött. E szociális tudatot pedig a nagy szociális kísérletek s e kísérletek közben szerzett tapasztalati anyag alakítja ki.

Illyést e kísérletek és ez a tapasztalati anyag érdekelte.

Természetes ezután, hogy olyan könyvet adott, mellyel nem lehet szakítani. Szó sincs ebben a könyvben a szokott pro vagy kontra ismert propagandájáról. Csak emberek, tények s intézmények sorakoznak, melyek keresik, eltévesztették, vagy megtalálták az építő, aktív szocializmus útját. Nem mondja az író, hogy a kedvező, az egészséges jelek tisztító és átalakító hatása fog győzni. Azt sem állítja, hogy a hibák s a téves utak vesztőjébe fog hullani az egész kísérlet. Inkább azt érezteti, hogy óriási laboratóriumban vagyunk, törött lombikok, félben maradt kísérletek és győztesen biztató eredmények világában. S nem is ez a fontos, lehet, hogy egy merész elhibázott kísérlet az egész laboratóriumot szétveti. De mindenestre igaz az, hogy a XX. század vergődő évtizedeinek idejében az emberi tudatnak teremtő lehetősége nyílik itten az építő szocializmus irányában. S lehetősége nyílik éppen ezért a saját reorganizálására is.

Az elméletek szilárd geometriájában egyre jobban betolul maga az eleven élet. A kísérlet merész ívére intő súlyokat rak a tapasztalat. S az eredmény szerencsés esetben: az élhetésnek s az élhetés érdemeségének tökéletesebb módszere és formája. Ilyen szemmel, ilyenirányú érdeklődéssel is lehet Oroszország felé menni s az igaz író csakis így mehetett.

Aki Illyés könyvét elolvassa, nem lesz bolsevik. De Oroszországot másként fogja szemlélni. Rájön arra, hogy az új Oroszország kialakulásának hibáit, még pedig igen súlyos, szinte jóvátehetetlen hibáit s erőfeszítéseinek szociális eredményeit Európa jövője szempontjából a legkomolyabban számításba kell vennie. A forrongás éveit után az eredmények korszaka következik. Itt az eredő s állást kell foglalni véle szemben. A forrongással szemben jogosultak lehetnek indulataink. Az építéssel, az eredményekkel szemben csak is hasonló erővel s eszközökkel lehet küzdeni. Az orosz kérdés végtelenül komoly lett. S e komolyság éreztetése, érzékeltetése Illyés könyvének egyik legmélyebb jelentősége.

## AZ ÁLOM KÖLTŐJE\*

Juhász Gyula az álom költője. Ő a legváltozatlanabb magyar költő. Még Tóth Árpádnak is vannak fejlődési állományai, de Juhász Gyula szinte készen érkezett. Nincsenek korszakai, hiszen az álomban nincsen gyermekkor s férfikor, fiatalság és öregség. Félénk, fél-szeg, tehetetlen embernek ismerik. Ilyen is: néki a valóság csupa fájdalom, csupa keserűség s egyetlen vágya: az álom édes, szabad ízei. Annyan pessi-mista, amennyiben az álomból kikényszerül. Ő az abszolút nyugalom égővének költője. Óriási keleti mosoly ez a nyugalom, mely a minden ringatására szü-letett. Már a fiatal Juhász Gyula így énekelt:

„És testvérem e nagy feledés,  
Elpihenés, elheverés,  
Elcsöndesedés.”

Persze nemcsak a sebzett egyéniség, a fájó „én” menekülése ez az álmodás, hanem a faj időtlen me-rengése is. A faj keres, harcol, drámákba kényszerül s közben álmodik, hogy önmagára találjon, önmagára ismerjen. Ázsiában kezdődik ez az álmunk:

„Szépanyánk volt, sorsok anyja.  
Álmodott föl-fölrriadva,  
Megborzongott babonázva,  
Ázsiái éjszakába.  
Szíve táján a jövőndő,  
Lelke mélyén ősi erdő,  
Napnyugatra terjedendő,  
Melynek méhe sohse meddő.

Ebbe az álmodozó nyugalomba tért vissza az ősha-zát kereső Kőrösi Csoma Sándor:

„A régi hon új fényre földerült már,  
De ő nem tudta, ő a múltba ment,  
A hegyre tartott, hol örök derű vár,  
És egyre telt, csak telt a pergament.  
Az indiai herceg lón a társa,

---

\* Hosszú évek betegsége és hallgatása után most tért vissza ismét az életbe s az irodalomba Juhász Gyula, az Ady-nemzedéknek Ady és Tóth Árpád mellett legkitűnőbb lírikusa. Fiatal tanár korában több évet töltött Szlovenszkon: Léván, Máramarosszigeten, Köl-tészetében igen sok a szlovenszkoí vonatkozás.



A szent királyfi, a nagy nyugalom,  
Úgy nézett vissza a letűnt világra,  
Mint ősszel a tavaszra a falomb."

Ady Endre vállalta s végig csinálta a faj minden drámáját. Juhász Gyulában álommá tisztult és szépült az egész magyar élet. Egyetlen nagy szerelme, Anna, is álommá nőtt, a tisztaság és szépség tüneményévé, akit az egész föld tükröz és lehel:

„Milyen volt szökesége nem tudom már,  
De azt tudom, hogy szőkék a mezők,  
Ha dús kalással jő a sárguló nyár  
S e szökeségben újra érzem őt!"

Szerves folyamat ez az álom, áthat mindent, ott tündököl a történelem igazi erői között éppenúgy, mint a falusi delekben, a szelíd szegedi tájakban, az óborban s a mély földben, ahol bölcső lesz a koporsókból és békésen pihen egymás mellett „a pandúr meg a lesipuskás”. Sohasem valósul meg az a nép, amely nem éli ugyanolyan éhséggel, mint a kenyeret. A faj álma az öröklét íze, a virág a sírok felett — jól érzi ezt a nagy álmodó:

„... én is a tavaszi újulások  
fia vagyok, ki síron is kihajt."

Juhász Gyula a kisvárosok költője, ahol megállt az élet s mély derűket nyit az álom. Ő a kisvárosok költője, mindenütt volt egy szép álma: Szigeten a vízimalom dalolta a nyugalom zsoltárait, a szakolcai síron Anca nyílt ki, Nagyváradon Ady Endre jár az álomban halhatatlan szép fejével. Persze szülőföldjének, Szegednek az álma a legteljesebb. Ajtony vezértől kezdve rengeteg halott vár itten, hogy az álomba léphessen megszépülni, tovább élni.

Az idők hősei egymás mellé kerülnek az álomban, örök arcot kap benne minden, értelme nyílik minden öreg ökölnék, minden régi panasznak és hitvallásnak. Vezérek, gyászmagyarkák és honfoglaló ősök jelennek meg, homlokukon fénylik Nyugat felé néző dacunk, elszántságunk: „A német Isten nem lesz Istenem.” Thonuzóba sírja is felcsillan a Tiszából, Abád tájkáról, fölbíztat az életnek. Távolból szépülten hangzik Lehel kürtje s a paraszti búcsúsok éneke a „fekete Máriához.” Persze a halál az álom csúcsa, a bölcs

és vidám halál, amelyben tovább nyílik minden. Már a fiatal Juhász Gyulában egy pillanatra eltűnik Anna arca s Mária néz reánk, a halál anyja:

„S nem kérek én költő és idegen  
Tőled már földi jót,  
Csak engedd, hogy törött tekintetem,  
Mely fényeket ívott,  
Rajtad legeljen, mint híves patak  
Vizén a szarvasok,  
S lehessen egykor én, fáradt gyerek  
Vidám és bölcs halott.”

A modern nyugati versnek egyik előharcosa volt. De éppen ilyen természetességgel jutott el a japán vershez is. Négysoros tündökléseket álomfoszlányokat, bárányfelhőket írt, köztük ilyen tökéletességeket:

„Egy őzet lőttek a szegény vadászok,  
Kiket az élet úz, e rengeteg.  
Az őz szeméből könny és vér szivárog,  
De boldogabb már, mint az emberek.”

Juhász Gyula most ismét megszólalt. A kor zsvájából az egész magyar nyelvterületnek áhítattal kell figyelnie hangjára.

## SÁRGA VIHAR

Makkai Sándor regénye. Kolozsvár, 1934. Erdélyi Szépművés Céh kiadása.

Erdély sűrűn gyakorolja a történelmi regény írását. De érdekes kísérletektől eltekintve eddig csupán Kós Károlynak sikerült új hangot találnia számára. Kós szinte a krónikáig egyszerűsítette e műfaj „regényességét” s így sajtóságos, ódonízű epikai hitelt adott neki. De ő is ott a legerősebb, ahol a történelmi ívből kihásít egy életdarabot s ennek az életdarabnak az egyszerű, emberi hisztórikumát bontja ki. Mint a Varjú nemzetségben. Makkai éppen az ellenkezőjét csinálja: nagy történelmi körképet akar adni

Persze a regényben elsősorban a kitérő tanúlmányíró nyilatkozik meg. A tanúlmányíró akarja a regény

eszközeivel bebizonyítani, hogy a magyar kérdés örök. Örök megoldatlanság, forrás a belső erők viszonya s változatlan e fajnak a többi európai nemzetekkel való viszonya is. Ez a gondolat az egész regény szellemi váza. Nyugateurópának távoli s nem szívbeli ügye a magyar kérdés. A német császár úgy néz reá, mint hűbéri lehetőségre. A középeurópai kis népek pedig kicsinyek és közeliak a nagyalmú agyagnak és szemeknek . . .

Bévíl pedig, belső életünkben: sok a naiv fogadkozás, magabizás s a tűz, a könnyelmű ihlet, a vértódulás s idegenek az építő ember hűvös-forró, öserejű s mégis matematikus módon fegyelmezett szándékai. IV. Béla az utóbbi képviselője, szinte egy egész ország ellen. S hozzá még: az előre rohant keleti raj tragikumá kísért, mely képtelen már magába szívni az utána rohanókat, mindamellett azonban nyugat számára örökké idegen marad.

Szinte fölmerül a kérdés, hogy e gondolatsor nem lett volna-e érdekesebb egy tanulmánykötetben? Annál inkább is erre gondolunk, mert ismerjük Makkai kitűnő Bethlen Gábor-könyvét. Igaz így sok minden sikerül neki, így az Árpádház belső tragikumának ábrázolása. Szent István óta jóformán csakis idegen vér, idegen lélek és szándék szívódott be ebbe az uralkodó családba. S IV. Bélának és feleségének viszonya, Makkai szerint, a magyar realitás s a bizánci csillogás, a könnyelmű csillogás keserű harca volt.

De másrészt a regényíró Makkai módszereiben és eszközeiben túlsók a naivítás. Általában úgy hisszük, hogy a múlt mindenáron naiv életszemléletre kötelez. Makkai rögtön áldozatává is esik ennek a tévhitnek, mihelyt lekényszerül a tanulmányíró útráról, mihelyt a történelem vonaláról az egyszerű emberi élet vonalára tér. Kitűnő s biztos járású szelíeme ilyenkor egyszerre ügyetlen lesz. S rögtön a csináltság rosszízét érezzük.

E regénynek s általában az erdélyi történelmi regénynek mindemellett mély értelme van. Nem szürke korrajzok, nem szórakoztató „tanúságos” olvasmányok ezek, sokkal mélyebbről jövő emberi szükségérzet hozza létre őket. A magyar történelemből jelenvaló értéket akarnak csinálni s új emberi életprogram számára keresnek a múltból igazolást. Komoly kulturális hiányérzést töltenek tehát be, de persze meg kell találnunk hozzá a megfelelő írói hangot,

amint Kós Károly megtalálta s amint Móricz Zsigmond is megtalálta (l. „Mese a zöld fűvön”, „Tündérbkert”).

Makkainál elsősorban ez az írói hang hiányzik. Másodsorban pedig a regény alkotó elemeinek szervező összenövése, összefonódása. Inkább egymás mellé helyezett kockákból áll ez a két hatalmas kötetre terjedő regény. S folyton látom, érzem a mesterséges szándékot: no most korrajz, most egy kis idilli kép az életből, most egy kis meditáció . . .

Nyelve is szintelen. Ámbár kitűnő esszényelv, de hiányzik belőle az írói munka, az írói munkaküzdelem forrósága. Makkai nyelve inkább kitűnő eszköz egy harmónikus intellektus számára, de nem a folyton kígyuló ihlet melegéből s az életósanlyagból alakuló új forma, új íz.

Ma különösképen összefutottak a magyar földadatok. Egyideig a „vallás” évadja tartott, azután a „válalás” nehéz hétköznapjaira került a sor. S a magyar íróra mindég különösképen nagy emberi hivatás várt, a szellemi feladatok egésze, minden hiány pótlása, minden hivatás, minden méltatlanul elejtett feladat vállalása. Bizonyára ez az oka annak, hogy egy olyan kitűnő intellektus is, mint Makkai Sándor nem marad a maga természetes területén, hanem átcsap más világokba is.

Igen örülnék, ha az a történelmi szándék, mely e regényt is küldte, minél több tanulmányában nyilatkoznék meg. Makkai Sándortól a magyar történelmi tudat ujjászületésének területén várunk igen sokat és nagyot.

## MOSOLYGOK

Szabó Dezső új novellái. Ludaş Mátyás kiadása. 1934 október.

Szabó Dezső havonta egy-egy kis könyvet ajándékoz a magyar irodalomnak. A másodikban legújabb novelláit adja, novemberben pedig a magyar parasztnak a magyar kultúrában való szerepéről fog szólni.

Persze ez a könyv sem nélkülözi az előszót, melyben széles életének egy „másik csücskét” bontja ki s mintegy égből, horizontot teremt a felsorakozó

öt novella fölél. A „Kötél legendája“ (I. a Magyar Írás szeptemberi számában megjelent tanulmányunkat) igen érdekes fordulópont Szabó Dezső írói fejlődésében, mert az emberbe vetett nagy hit bontakozik ki benne. Ez a könyv azonban tagadja az embert, kicsinynek, torznak, betegnek találja a kozmosz színe előtt. A kozmikus hit bontakozik ki ebben a könyvben s némán, nyugodtan ott ál a fősorakozó „emberi rángások” mögött.

Szabó Dezsőben minden dolog, s ezt annyiszor hangoztatta is, a tagadásával együtt él. S ő, aki a regénytől kezdve a politikai ideológiáig mindent fölhasznált, hogy új emberi rendet teremtsen, el is bírja magától tolni az embert, olyan távolságba, hogy már csak fölényes, nyugodt, fájdalmas és mégis békés mosollyal nézi minden tettét s minden harcát. Már nem írónia ez s nem is humor, inkább valaminő emberfeletti, emberen túli szemlélet különös mosolya.

Beteg kis pörsenés az ember a Kozmosz tökéletességéhez, nagyszerűségéhez képest — ezt tanítja e könyv minden sora. Új hőst csinál Toldi Miklósból, ki felelőtlen nagy erő, legyőzhetetlen áradás, mint maga a természet. Az egészség s az erő etikátlan etikája: a legmagasabbrendű út számunkra — régi hitvallása ez, de ilyen egyszerűen, ennyire végső értékű szavakkal még sohase fogalmazta meg e hitvallását, mint a „Toldi Miklós szomorúságában.”

Második novellájában („Bánatlakoma a Felsőszéncuccában”) egy összetört diszkrét családi edényt temetnek el a játszadozó gyerekek s a kis Dezső, a játékban kinyúló „zseni” beszédet mondván felette: a halál felidézett leheletével tisztítja igazabb emberré az ámuló felnőtteket. Minden emberi dolog szármalmas kicsinységét s e kicsinységre ráeszmélő ember belső nagyságát hirdeti ez az írás.

A „Halálos szerelemben” legjobb erőivel tör ki lírája. A nagy nő éhségek lázában elpusztuló különb s külömb dolgokra vágyó férfiszomj síratása ez s helyenkint olyan időtlen zengésű, hogy igazán kár a végén aktuális dolgokhoz kapcsolnia.

A „Sztásék életnapja” kisebb igényű írás, a „Szent Boldogkövávalján” pedig az emberi megváltás lehetőségének tagadása. Az ember megmarad jó-gonosz gépezetnek s egyetlen vígasztalás van csupán: megtalálni az anyag időtlen életét s örömeit.

Az előszóban elmondja véleményét a tragédiáról s a komédiáról is. Régóta izgatja ez a kérdés is, már a „Napló és elbeszélésekben” is írt róla. De most már nyugodtan megoldja. Amint minden szavában valami kikezdzhetetlen nyugalom honol. Ezt írta a könyv első lapjára: „A Lúdas Mátyás név nem a háromszoros visszaütést jelenti. Horizontunkban, bármily végtelenül végtelen, senkisémet látszik, aki annyi legény volna, hogy holmi visszaütésekre ámbicionálna bennünket. Lúdas Mátyás, mint a francia Figaro, a letörhetetlen életakarát, a mindig éber életösztön, a folytonos életderű szimboluma.”

Érdekes vallomás és érdekes belső állásfoglalás.

FÉJA GÉZA

## Gellért Oszkár: TÍZ ESZTENDŐ

Kopár hegyoldalon  
Magános fa. Vihar zilálja most  
S fölötte villámok hasitnak.  
De vihar után, ha a nap kisüt,  
Oly szeliden csüggeszti le lombjait.  
Magános fa. De dalos madarak  
Repdesnek rajta, hogy alattuk játszva  
Hintáznak az ágak.

Tíz esztendő nagy idő, amit a költő lelke a rimek bilincseiben s az Eszme félelmetes tágasságu zárkájában tölt. A tíz esztendő előtt áll még tíz esztendő, a forrongás, formakeresés lázas éve. A költő hűvös profilja főképpen a Nyugat jelentős hasábjairól rajzolódtott elő, gondolatainak aszkézise nem rengetett fákat, nem támasztott viharokat, nem mozdított meg tömegeket s mégis szervesen odatarozik a századelőnek ahhoz az irodalmához, amely kiállotta az új idők új szavát s mint maradandó érték ágyazta be termését a magyar irodalomba. Ez a költészet eleve, in state nascendi, az örökkévalóságnak készült, elkopott a költő előtt minden földi jel, az aktuális élet talmi lüktetése soha el nem kapta, a napok mulandóságára gondolt gyakorta s így maradt hűvös költői arca körül rájának — az elefántcsontkeret. Nem első arckép az övé az irodalom hűvös cintermében, ez a század szétvágta a kapcsolatot a költő és világ között, mind több és több az elvonuló aszkéta, a csillagok felé merengve bámuló költő s egy régi klasszikus szépségű világ felé vágyakozó intellektüel. A költő Ady óta nem jós többé, a költőt nem vesszőzik meg halálos ágyán, a költő nem akar véteni, nincs dolga a vármegye házával, szlovákkal, románnal, közös bánattal. Úgy maradtak egyedül a századelő jelentős költői, köztük Babits Mihály a költők doyenje „esztergomi barlangjában” egyesegyedül, a szépség és eszme egészen különös illetát árasztva maguk körül, a materiától teljesen elszakadt világban, mint árva fenyők a kopár hegyoldalon. Látó szem tört meg s beszélő száj némult el — mondja majd az új, fiatalodó irodalomtörténet, ha egyszer életük végeztével értékelni kell a költőket. Hol bujkált az a lélek, amelyre a szomorú mindennap árnyéka hullott, hol veszték el azok a versek, amelyek a költő lelkében ilyenkor születtek. Mert ki kételkedne abban, hogy a költő lelke

megrezen minden pillanatban, le nem írt versek kö-  
tete a szelleme s. érzékeny csiga lelkével visszahuzo-  
dik korok problémái elől? Miért teszi? Ő tudja.

A költő húsz esztendeje hosszú idő volt s volt ideje  
megérlelni költészetét, még tíz esztendő nem változ-  
tatja mássá a költő oeuvrejét akkor sem, ha a költő  
hiszi ezt.

S lehet, hogy költő már csak voltam.

Vagy hogy csak ezután leszek.

A hajnali három c utolsó kötetben már korán ébred  
a költő. És a halál gondolata borong itt ott a sorok-  
ban, a költő öregedésének az ősz hajnál is. biztosabb  
jele. Még egy eliramodás következik, az utolsó erők  
vad lángolása, de a költő már nem tud más lenni, a  
vihar is csak órákra varázsol hegyet a tengerből.

De az Isten szól: A lélek él

S a halál előtt nem testtelen.

Az Isten szól: A Jóság csókja tiszta

S szent akkor is, ha meztelen.

De mindez messze van, kivált a tíz esztendő elejé-  
nek költészetében, amikor a szerelem színes, tavaszos  
himnuszai zengnek még, itt lendül a költő az érzések  
virágos mezőire, itt telnek meg hűvös versei meleg-  
séggel, napfénnel, itt játszadozik a költő a szabad-  
sággal. Ezek a versei közel állanak Vörösmarty  
költészetéhez s a hivatalos kritika elboronghat majd  
ezen. Ilyen idillikus verse a Fenyőfa álma vagy éppen  
a Szabad-e c. verse.

Már pitymállik a kék hegyek felett...

Alvó, szabad-e hogy felébredsz-elek?

Lélek, szabad-e Vágglyal cimborálnom:

Gyilkosnak lennem egy tikkadt rózsa álmon?

Más versében szorongva kérdi:

Mi ez a meleg puha börtön,

Ami holtig őriz életemben?

S örökszép verse Salaktalan bocsánatot adj című.

Te jöjj felém, te bocsáss meg édes, lásd csak egyet  
léptél

S talpad alatt kék nefelejts fakadt,

Még egyet lépj: ibolya feslik,

S még egyet, pipacs üti fel fejét.



S most nézz csak vissza, innen a karomból:  
Hátad mögött egy egész viruló mező.

Az újabb idők szerelmi lírájának gyöngye az Igérd meg kedves, amit odébb teljes egészében közlünk — mutatól. S kiteljesedik ez a szerelmi líra grandiozus méretekké. A hálátlan kedveshez c. költemény széles soraiban.

Óh, hasra fordulni most! s homlokomat  
A földre szoritni! s ujjammal belevájni s fogammal  
Tépdetni körülöttem a fűvet!  
Hogy nyomomat emlékül s üzenetül őrizd  
Tavaszi domboldal, addig legalább,  
Mig felborzol egy új szél,  
És végigpaskol egy új eső,  
És felszárít egy új nap —  
S minden begyógyul.

S hullnak ezek a piros virágok, tíz esztendő vége felé már alig illatozik egy egy. A nemesveretű sorokban már a bánat esője hull, a költő mind többet és többet gondol a megfáradt szavakra, a fiatalokra s üzen nekik imígyen:

S barbár az az isten, aki emberi szomjat  
Szent vérrel itat:  
A teremtés rendje nem az hogy a vének  
Temessék fiaikat.

A költő elmélyedt az evangéliumban, az evangélium igazságában, az Örök Tekintet feléje világlik s Jézus szava egyre közelebb jut szívéhez. Tiszta hit az, ami Gellért nemesveretű költészetéből kicsendül, a frivolitás látszatán túl is egy igaz világ konturja, ahol szent az anya, a feleség, a gyerek s mindenekfelett szent az Isten. S hogy huszesztendő költői munkája után a fiatalság mindenekfelett kedves neki, ez mutatja a költő őszinteségét. Költészetében kimutathatóan bejárt minden állomást, életének felfelé és lefelé ívelő életvonala ott van a sorokban. Pesszimizmusa is sötétebb később, az a jellegzetesen fölényeskedő pesszimizmus, ami Gellért költészetének egyik főjellemvonása.

Ma veled bolyongtam s loholtam napestig  
Ifjuság! A régi patakot kerestük.  
Mohás kövek közt itt zenélt valaha

Bugyogó dala.  
De hova lett a forrás tiszta itala?

Ha változott is költészetének hangja a világegés-  
óta s ha itt ott apró árnyalatokban a gazdag termésű  
magyar poézis érezte is hatását költészetén, Gel-  
lért mindenképpen egészen egyéni, modern s értékes  
lírát adott a magyar irodalomnak. A magyarság prob-  
lémáiban nem olvadt fel százszázalékosan, tágabb ho-  
rizontok felé nyíltak a szemei, tárult a karja, a csilla-  
gok közelebb állottak végig lelkéhez, mint a magyar  
sors fekete ege, mégis a magyar szóval művésziesen  
bánt s az örök humánus énekelte maradandó ver-  
sekben, szerelmi lírájának egyedüli szép varázsa  
mellett. Árva magyar öklök egymásbaborulását egyik  
versében akarta, de ez csak olyan kuriozum volt, hi-  
szén az elrejtett, ökölboszorított testvéri kezeket lát-  
nia kellett neki is. Rokonsága mélyebb író társaival,  
boldog hogy ennek a szellemi forradalmat harcoló  
nemzedéknek kortársa lehet.

Bizonyára ez a reformnemzedék sem tagadja meg  
Gellért Oszkárt, a költőt.

MAREK ANTAL DR.

## IGÉRD MEG KEDVES

Igérd meg kedves, ha meghalok,  
Nem halsz utánam.  
Mégvárod majd a szép öregség  
Alkonyi hervadt báját idelelni,  
S nekem időt hagysz fönn a virradatra,  
Hogy fölkészüljek rügyező magányban  
Az új találkozó elé.

Engedd nekem a kék magányt! csak addig,  
mig visszafiatalodom.  
Engedd nekem, engedd a vágyat,  
A vágyat kedves, mely onnan is feléd száll  
és egyre angyalibbá finomul.

S aznap, ha majd tipegve jössz felém  
Csillagról csillagra lépve:  
Hadd fussak elébed  
Tárt karral én s hadd kapjalak öibe  
Fiaddá ifjulva, kedvesem, anyám.

S ujjam hegyével illetve  
Hadd vegyem át magamra  
Homlokod redőit s hajad havát:  
Hogy most már te ifjulj vissza helyettem!  
S apád legyek, s te az én kicsike lányom.

S így játszadozunk ott fönn ketten  
Salakos földi életünknek  
Tiszta emlékeivel örökké.

## SZEMEK, TI MIND

Szemek, kékek és barnák,  
Szürkék és zöld szemek,  
Vidámak s bánatosak,  
Rémültek s közönyösek,  
Megtört szemek,  
Gyerekszemek, kíváncsi-kérdezők,  
Asszonyszemek, kíváncsi felelők,  
Húséges férfiszemek  
Kancsal szemek,  
Hitvesém olvadó szeme,  
Fiaim konok szemei,  
Állatszemek,  
Szemek, ti mind, akik valaha  
Felém lobogtattátok fényeteket ha pillanatra is:  
Ma álmomban úgy kavargotok előttem  
Szörnyű halomban, egymásra hányva,  
Mínthacsak egy eszelős Isten  
Összegereblyézte volna a csillagokat —

S nekem kellett kiszórnom őket  
Uj magvetőként újra az égre,  
Hogy megkeressem az elsőt  
És megtaláljam az utolsót:  
Esthajnalcsillagom, a te szemedet, anyám.

## ASSZONYOK MIT VISZTEK MAGATOKKAL?

Kérdezd meg ősz anyád, melyik volt életében  
A perc, aminek tiszta örömét  
Magával viszi a másvilágra is?  
Azt mondják majd:  
Mikor először mozdultál meg a szíve alatt.

Kérdezd meg ifjú hitvesed, szent emlékei közül  
Ő mit visz magával?  
Azt mondja majd:  
Mikor először gondolt arra,  
Hogy gyermeke fog tőled születni.

Kérdezd meg vénleány-hugod, mit visz magával?  
Azt mondja majd:  
Egy álom reményét.  
Álmában egyszer magzatának  
Inye közé dugdosta bimbáját.

S kérdezd még meddő szeretőd, mit visz magával?  
Azt mondja majd, hogy a hitet.  
A hitet, hogy a másvilágon  
Tárt karjai közé fut majd egy kicsi angyal  
S ölébe furva fejét azt gügyögi:  
Oly régen várlak már, anyuskám.

GELLÉRT OSZKÁR

## SZLOVENSZKÓ MAGYAR KULTÚRSZEMLÉJE

A Magyar Írás ebben a rovatában állandó nyilvántartását akarja a Csehszlovákiában élő magyarság kultúréletére ható mozgalmaknak. Most csak térképet készítettünk, most a kultúrintézmények funkcionáriusai tollából való beszámolókat közöljük változtatlanul, de megállani nem akarunk ennél az indulásnál. Lapunk hasábjain helyet akarunk adni a kisebbségi magyar kultúrélet publicistikájának probléma felvetésnek, hogy nemzeti kultúránk életét felerősítsük és társadalmunk minden rétegét belevonjuk a munkába.

Kár, hogy kultúrmozgalmaink mostani képe nem teljes, de lapunk zártáig a beszámolók egy része még nem érkezett be. Ezeket következő számunkban közöljük.

### A SZLOVENSZKÓI MAGYAR KULTÚR EGYLET

Általánosan ismert, rövidített neve a SzMKE. Szlovenszko legáltalánosabb, legátfogóbb kultúr-szervezete, amelyre még sok munka, nagy jövő vár. Mai formájában 1928 óta van meg. alapszabályait a Deutscher Kulturverband mintájára készítették. A SzMKE alapszabályai lehetővé teszik, hogy mindenütt Szlovenszkon, ahol húsz magyar kívánja, kultúr-szervezet létesülhessen. A SzMKE központja Komáromban van, ahol a titkárság székel. A központ is, valamint a fiókszervezetek is, egyenkint külön-külön alapszabállyal bírnak. A szervezés állandóan folyik s a cél az, hogy napi politikától mentes kultúr-szervezet létesüljön testvéri alapon, kultúrális lelkiismeret s felelősségvállalás jegyében Szlovenszkon. A SzMKE-nek jelenleg kilencven fiókszervezete van, bizonyos kultúrgócok körül: Pozsony Komárom, Léva, Losonc, Rozsnyó, Nyitra és Kassa körül jegecesedtek ki szervezeti csomópontok s ezeken a helyeken számos szervezet működik egymás mellett. Különösen sok van a Csallóközben, a Mátyusföldön s Barsban. Léva körül ifi Schubert Pál, Rozs

nyó körül Tichy Kálmán fejtett ki szervező munkát. Értékes szervezete van a SzMKE-nek éppen Iglón, Komorpán, s Nyitrán is. A SzMKE célja egy: magyar kultúrunka s politikamentessége megadja a lehetőséget arra, hogy a falu vezetői, tanítói, lelkészei is bekapcsolódjanak a SzMKE munkájába, amint hogy nagyrészt meg is teszik. Az egyes szervezetek munkáját a helyi adottság teszi jellegzetessé. Legtöbb kultúr-szervezet téli előadásokat tart színelőadások rendezésére fekteti a súlyt, sokhelyütt a könyvtár beszerzése, másutt a rádió megvétele válik egy-egy időszak céljává. Híres a nyitrai dalárda, de dalszóportokat számos helyen alapított a SzMKE. Tartottak mesédélutánokat, ügyelt a SzMKE arra, hogy népipari, népművészeti kiállítás rendezzen s így nagyobb összeget juttatott a híres martosi varróknak, most van előkészületben a szentpéteri „Gyöngyösbokréta” bemutatása Komáromban. Vetítettképes előadások, gazdasági tanfolyamok is gorincét teszik a SzMKE munkájának, tervbe van véve a népművészeti kincsek feltárása, megőrzése. Jelenleg vándorkönyvtár alapításában fáradozik a központ. Számos helyiszervezet felépítette már kultúrházát, legnagyobbbrészt a saját erejéből. Más szervezetek karácsonyi ajándékozást kezdeményeztek a szegény gyermekek számára. Írt ki a SzMKE színműpályázatot is és egy-két érdekes darabot talált, amelyet előadásra ajánlott.

Az egyesület céljait a szervező titkár ismertette a főiskolás városokban és a főiskolásokat is bevonta a szervező munkába. Sok helyütt azonban a közömböség, a hagyományos magyar kénvelem, a falu vezetői között sokszor fennálló surlódás, vagy a felekezeti ellentét bénítólag hat az egyöntetű munkára s énoen a falu irányítói azt hiszik, hogy tiltott dolgot cselekszenek, ha magyar kultúrunkában részt vállálnak. Ez a fölösleges túlzott óvatosság azonban a kultúrunka kárával jár. Az egyöntetű kultúrunka különösen a felekezeti surlódásokat érzi meg, de mivel a SzMKE sem politikai vitákban, sem egyházi vitákban nem vesz részt, sikerült neki sokhelyütt összehangolni s egy nevezőre hozni a magyar társadalmat, tisztára kulturális alapon.

A szervező munka s a kultúrunka egyidejűleg folyik. Az is gondja volt a SzMKE-nek, hogy a falu tehetséges embereit, szellemi munkásait, ügyes mestereit foglalkoztassa. Sokirányú missziójában arra törek-

szik a SzMKE, hogy a kultúra iránt érdeklődött, annak munkásait egy csoportba gyűjtse s a magyar kultúra irányvonalát igyekezzen velük együtt kiszabni. Ujabb alakult meg Pozsonyban is az egyesület fiókjá. — A SzMKE munkájához szervesen hozzákapcsolódik a Kárpátaljai Magyar Kultúr Egyesület, a RMKE, amelynek husz fiókját különösen Wellmann Mihály titkár lelkesedése szervezte meg. Ennek a céljai ugyanazok, mint a SzMKE-é, a két egyesület igyekszik közös munkateret s közös ügyvezetést találni. Az SzMKE-nek két folyóirata van: Az Alap Gyula dr. szerkesztette, névös, tudományos Nemzeti Kultúra, amely különösen a szlovenszkói történelmi s földrajzi kérdéseket dolgozza föl, valamint a Szombathy Viktor által szerkesztett Magyar Vasárnap, amely inkább a néphez szól és szervezeti híreket is közöl. Könyvtára s múzeumi letétjei vannak a Jókai Egyesületben.

A SzMKE elnöke Jankovich Marcell dr., főtítkára Alap Gyula dr., országos szervező titkára Szombathy Viktor.

## A POZSONYI TOLDY-KÖR HATVAN ÉVES

Ez év márciusában ünneplte Pozsony magyar társadalmá a hat évtizedes kultúregyesületünket, melynek jelentősége épen a legutóbbi években mutatkozott meg. Pozsony adja még ma is a legnagyobb, egy városban lakó magyar lélekszámot, a szlovenszkói városok között s ez az itt lakó magyar közönség túlnyomó többségében a művelt középosztályhoz tartozik, s a mellett műveltsége kivételes, kultúrszintája emelkedett, úgy, hogy a mai viszonyok között a nemzeti kultúréletben számottévvó hely betöltésére hivatott. Innen a Toldi kör most befejezett tíz éveinek lendülete, mely a fokozatosan kiszoruló hivatásos magyar színpad (egy nyári színházi hónap áll a magyar színjátás rendelkezésére) helyére, állandó műkedvelő színgárdát szervezett, csaknem havonta előadásokat, matinákat rendez s a szlovenszkói magyar tehetségek felfedezése, felmutatásában nem egy sikert könyvelhet el. A tragikus sorsú Olvedy László is a Toldi kör ilyen irányú munkájából sudárlott ki a szlovenszkói kisebbségi magyar élet talajából. Nemcsak Pozsony társadalmának termése szerepel ma a kör rendezésén, de megindult az egész kisebbségi etnikumra ki-

terjedő kicserélési folyamat és így a kör nemzetnevelő hatásfoka kibővült és országos jelentőséget nyert. Magyarország művészvilágának kiválóságai gyakran megjelentek a Toldi kör termében: Bartók Béla, Németh Mária, Kiss Ferenc, Cs. Aczél Ilona, Várady Aranka stb. A szlovenszkói magyar irodalom első gyűjteményes bemutatása az Új Aurora néven ismert évkönyv a kör támogatásával jelent meg. A művészi baba és kézimunka kiállítások és a mesedélutánok egészítik ki a kör értékes munkáját, amelynek talán legmagasabbja az 1925-ben megalakított 60-tagú énekkara. Az énekkar nagy sikereket ért el Bécsben, Budapesten és Sopronban is a modern magyar népi eredetű zene művelésével. Nem kevesebbi a Toldi kör teremtő erejét, hogy azóta pénzügyi és igazgatási okokból „Bartok dalárda” néven külön egyesületté alakult és így folytatja felfelé ívelő pályáját.

A Toldi kör hatvan esztendeje alatt olyan vezetőket is látunk az elnöki székben, mint a nagy Rákóczy-kutató Thaly Kálmán, az európai hírű zenész Zichy Géza gróf.

Ma Jankovich Marcell az elnöke, akinek munkája innen világít a magyar sors szomorúságába. Aixinger László dr. ügyvezető elnök agilitása pedig a Toldi kör munkájába eleven energiát vezet.

## A SZLOVENSZKÓI ÁLTALÁNOS MAGYAR TANÍTÓEGYESÜLET A KISEBBSÉGI MAGYAR KULTÚRA SZOLGÁLTATÁBAN

Az államfordulat következtében a szlovenszkói magyar iskolák munkásai: tanítók, tanárok marukra maradtak. Az új földrajzi határok a szellemi élet síkján is sorompókat állítottak föl, s az ideszakadt magyarság, a nagy megrázkódtatás utáni tespedésében tanácstalanul várta, milyen utat és szerepet jelöl ki számára a sors. A tanítóság, mely hivatásánál fogva a legközvetlenebbül érintkezik a néppel, a konszolidációs munka nagy feladatának a megkezdése előtt állt. S hogy e nehéz és felelősségteljes munkához hozzálsson, ehhez szilárd kiindulási alapra, határozott irányelvekre volt szüksége. Az élet parancsszava mindjobban követelte a szervezkedést: egy központi erő célkitűzését, útmutatását.



A tanítók lelkében tradíciók ápolják az intenzív egyesületi élet vágyát. Ez a vágy annál erősebb volt a csehszlovákiai magyar tanítóknál, mert érezték, hogy kari érdekeik együttes erővel való védelme mellett az ideszakadt magyar nép kultúráját is az egyakarat és az egységes szempont érvényesülésével szolgálhatják eredményesen. A tanítói lélek földje csendben, úttörő munka közben érlelődött meg az egyesülésre hívó szöveget gyors és lelkes befogadására.

S ez a szöveg onnan jött, ahol a magyar tanítóság nagyobb, egységesebb tömege kedvezőbb feltételeket biztosított az egyesületi gondolat megvalósulásához. Komárom és vidéke: a Mátyusföld néhány lelkes pedagógusa bontotta ki a szlovenszkói magyar tanítóság zászlaját.

Az egyesületi mozgalom első hírnöke egy magyar nyelvű tanügyi lap volt: a **M a g y a r T a n í t ó**. Az első számot 1921 január közepén vitte szét a posta a szlovenszkói magyar falvakba és városokba. S ettől fogva a lap rendszeresen megjelent minden hó elsején és 15-én. S bár a szerény külsejű folyóirat főként a megalkotandó egyesület dolgát propagálta, hasábjain a kisebbségi magyar kultúra is szóhoz jutott a maga tapogatózó útkeresésével, de bátor és önérzetes hangjával.

1921 májusában megalakult a SzÁMTE, s a komáromi alakuló gyűlés, mely a kultúrpalota dísztermében zajlott le, megválasztotta az egyesület első tisztikarát s elfogadta az alapszabálytervezetet.

Ki volt hát tűzve a cél: „Szlovenszkón a tisztán magyar tannyelvű iskolákban, vagy párhuzamos osztályokban működő összes tanerők egyesítése, hogy valamennyi magyar iskola tanerőiben az összetartozandóság érzete tudatossá váljék.” — „A magyar kultúra megtartása, vallás-erkölcsi alapon való továbbfejlesztése és a tagok pedagógiai műveltségének emelése.” Stb. (Alapszabályok 4. §-a.) komáromi lelkes szöveg hangjai eljutottak Szlovenszko legerélyesebb zugába is, ahol magyar tanító él, s ahol a magyar kultúrának jogai és kötelességei vannak. S az egyesület hivatalos lapja, a Magyar Tanító, nyíltan, emelt fővel hirdette a magyar kultúra életjogát és számontartotta ez elhivatottak kötelességét ezzel a magára maradt kultúrával szemben. Megmondta, hogy ezen a földön ez a kultúra a magyar tanítóságtól várja talpraállását, föltámadását.

Megmondta akkor, amikor ezt még senki más nem merte megmondani.

Az egyesület alapszabályait 1922 júliusában hagyta jóvá Szlovenszko teljhatalmú minisztériuma, s ezzel az egyesület a maga elé tűzött célokhoz és az idevezető eszközökhöz megnyerte a hivatalos fórumok helybenhagyását. Az egyesület egyre növekvő súlyát és tekintélyét a magyar tanítóság állampolgársági ügyének támogatásával sikeresen érvényesítette. Felbecsülhetetlen érdemeket szerzett az egyesület a nosztrifikációs vizsgák megrendezése és zökkenő nélküli lefolytatása körül is.

Petőfi Sándor születésének századik évfordulója alkalmából az egyesület vezetőségének kívánságára megengedte az Iskola- és Népművelésügyi Minisztérium pozsonyi referátusa, hogy a szlovenszko magyar elemi iskolákban Petőfi-ünnepélyek tartassanak. Az egyesület elnöksége részletesen kidolgozta a megtartandó iskolai ünnepélyek műsorát, összeállította az ünnepi beszédet, kiválogatta Petőfi szavaltásra alkalmas költeményeit, dalait s ezt az ünnepi műsort és anyagot a Magyar Tanítóban leközölte. A referátus vezetője az egyesületet tette felelőssé az ünnepélyek lefolyásáért „és pedig abban a reményben, hogy az egyesület a maga erkölcsi súlyával oda fog hatni, hogy ezen hivatal (a referátus) kifejezett követelménye ellenére, az itt élő magyar kisebbség jövőbeli kulturális törekvéseinek hátrányára, visszaélés nem történik...” Az egyesület ezt a felelősséget büszkén vállalta, s az 1923. év januárjában Szlovenszko minden magyar iskolájában föllángolt a nagy magyar nemzeti Géniusz: Petőfi Sándor emlékezeté. A Petőfi-centenáriumot a Magyar Tanító a költő méltatásával, több cikkel és alkalmi költeményekkel ünnepelte meg.

Az egyesület és lapja az ezévi Madách-emlékezésekben is kivette részét.

A tanítóság anyagi javai fölötti állandó vigyázásában nem feledkezett meg a SZÁMTE és közlönye hangoztatni a magyar tanítóképző felállításának szükségességét s az egyesület csatlakozott Komárom város mozgalmához (1923 február) a magyar férfi-tanítóképző létesítése tárgyában és sürgette a tanítóképző újbóli kérelmezését. Az egyesület érezte, hogy a magyar tanítóság utánpótlásának biztosítására minden követ meg kell mozgatni s a kérdést napirenden

kell tartani, nehogy a föllépő tanítóhiány miatt a köztársaság magyar iskolái s a szlovenszkói magyar pedagógia hivatásuk teljesítésében akadályozva legyenek.

Az 1924. évi országos iskolai kiállítás megrendezését az egyesület jól kiépített organizmusa révén hathatósan elősegítette. A Magyar Tanító cikkekkel és felhívásokkal ébrentartotta az érdeklődést és nagyban hozzájárult a magyar iskolák kiállításainak pedagógiai sikeréhez. Egyes nagyobb központokban (Pozsony, Komárom) a vidéki kiállítások szervezését és megrendezését az egyesület maga bonyolította le. Ebben az évben az egyesület a pályázatokat egész sorát hirdette a magyar iskolák tankönyveinek a megírására.

Az egyesület vezetősége engedélyt kért Jókai Mór születési centenáriumának a magyar tannyelvű iskolákban való megünneplésére. Az engedélyt a pozsonyi iskolai referátus megadta s a magyar iskolák, az 1925. év elején, a SzÁMTE által összeállított és kidolgozott ünnepi program keretében áldozhattak a legnagyobb magyar mesélő-pedagógus emlékének.

Ugyancsak a magyar nemzeti irodalom ügyét tartotta az egyesület szem előtt, amikor protekturátusa alatt irodalmi füzeteket adatott ki a tanulóifjúság számára. E füzetek borító-lapján egy-egy neves magyar író életrajza volt olvasható.

Az 1925. év nyarán Léván folyt le a SzÁMTE első nagygyűlése, mely határozott követeléssel állt elő a magyar tanfelügyeletre vonatkozólag, amennyiben a tiszta magyar tankerületekben magyar tanfelügyeletet, a központi hivatalban pedig az összes magyar iskolákra kiterjedő hatáskörrel országos magyar tanfelügyelőséget kért. Ezen a gyűlésen kelt életre a Tanítók Háza gondolata is. Ebben az esztendőben merült föl az országos magyar tanítói énekkar eszméje s ettől kezdve a magyar dal ügye mindig az egyesületi élet előterében állt.

A magyar népdalok és értékes műdalok megmentésének és ápolásának gondja hozta életre a Magyar Tanító kottamellékletét is az 1928. esztendőben s azóta ez a hangjegyes melléklet negyedévenként ellátja a magyar iskolákat és énekkarokat szebbnél szebb, eredeti népi gyökerű dalanyaggal. Az egyesület pályázatot hirdetett az orsz. tanítói dalárda

jeligéjére s annak megzenésítésére, hogy az országos énekkar megvalósulását ezzel is biztosítsa.

Az egyesületi életben is nyomot hagyott az úgynevezett „generációs elmélet”. Az öregek és fiatalok harca a tanítóság körében az akadémiai kurzusokkal megosztott tanítóképzésre vezethető vissza s a Magyar Tanító több cikkben követelte a tanítóképzés egységését. E követelmény hangoztatása félreértésekre adott okot s élénk viták fejlődtek ki. A vitába később beleszólt a főiskolai ifjuság egyik világnézeti alapon álló szervezete, a Sarló, mely a tanítóság „megújodásának” föltételét az osztályharcban látta. Végül is az ifju tanítóság szószólói magukévá tették az egyetemes tanítóság, s az egyesület vallás-erkölcsi alapon álló, nemzeti pedagógiájának irányelvéét. A SzÁMTE kebelében tömörült tanítóság mentalitásban is egységessé vált s az egyesület, mint kulturális és érdekvédelmi szerv, legfőbb kialakítójává lett a szlovenszkói egységes magyar tanítói léleknek.

Az 1929. év decemberében Komáromban megtartott központi gyűlés ismételten követelte a magyar tanítóképző felállítását. Az éppen akkor lezajlott magyar könvhéti országos akciójába az egyesület is bekapcsolódott, amennyiben tagjai útján a mozgalom erkölcsi és anyagi támogatója volt. A gyűlés figyelmeztette a tanítóságot abbéli kötelezettségére, hogy az iskolai, tanítói és községi könyvtárak részére elsősorban a szlovenszkói magyar írók műveit szerezzék be. Az egyesület saját könyvtár-állományát is gyarapította a könvhéti anyagával.

Az egyesület fennállásának tízedik esztendejében, hosszú és alapos előkészület után, megalakult az országos tanítói énekkar, mint az egyesület szakosztálya. Ez 1930 augusztusában történt, s azóta az énekkar bejárta Szlovenszko magyarlakta városait és községeit, sőt Kárpátalját is fölkereste, mindenütt büszkén hirdetve, hogy „Nem hal meg a magyar dal, míg magyar tanító van!”

Kazinczy Ferenc halálának százéves évfordulója alkalmából az egyesület és lapja kegyellett emlékezett meg a „Szent öreg” irodalmi és pedagógiai működéséről. Az 1932. évben a nemzeti és világirodalmi nagyságokra emlékeztető jubileumok során az egyesületi szervek (megyék, járások) is foglalkoztak a nagy szellemek emlékével és érdemeik

méltatásával. Ily nevezetes évfordulók voltak: Comenius születésének 340., Goethe halálának 100., Vámbéry Ármín születésének 100. és Arany János halálának 50. évfordulója.

1933-ban a SzÁMTE támogatásával megalakult a Magyar Tanítók Szövetkezeti Könyvesboltja, mely célul tűzte ki magyar szépirodalmi munkák kiadását is.

A SzÁMTE — akár tagjai, akár vezetői révén — mindenütt ott van, ahol a magyar kultúra értékeinek megtartásáról van szó. Elnöke, Kovács Alajos tagja valamennyi országos jellegű kultúregyesületnek, ahol a magyar tanítóságot képviseli. A magyar tanítóság több tagot adott a Csehszlovákiai Magyar Tudományos és Művészeti Társaságnak is. Új iskolák, kultúrházak felavatásánál jelen vannak a magyar tanítóegyesület küldöttei, hogy kifejezést adjanak a kisebbségi magyar kultúra és az általuk képviselt egyesület közötti szoros és élő kapcsolatnak.

Ebben az évben került sor a radnóti Pósa-szobor leleplezésére. Ez a kultúrakció úgyszólván a szlovenszkói magyar tanítóság cselekedete volt. Az ünnep megrendezője Radnót község tanítója, s segítője, tanácsadója a SzÁMTE-ben tömörült tanítóság volt. A leleplezési ünnepély szónoka pedig Kovács Alajos, a SzÁMTE elnöke. A szobor tövében, mint halhatatlan mestere iránti kegyelete és hódoló tisztelete jelképe a SzÁMTE-ben tömörült magyar tanítóság babérkoszorúja.

A Szlovenszkói Általános Magyar Tanítóegyesület tizennégyéves történetével bebizonyította, hogy Szlovenszkó magyarságának jelentős kultúrtényezője. Tekintélye úgy pedagógiai, valamint kulturális és társadalmi tekintetben számottevő. Országos megmozdulásai eseményszámba mennek. Résztvett a magyarság minden nevezetes kulturális mozgalmában, s közreműködése nem a reprezentálásban merül ki, hanem alkotó munkát jelent. Az egyesület nélkül a magyar kultúra fejlesztésében pozitív eredményekre számot tartó kezdeményezés el nem képzelhető, mert tagjainak hatalmas tábora a szlovenszkói magyar falu művelődését és a magyar ifjúság, a magyar jövő nevelését intézményesen vezeti és irányítja.

Az Általános Magyar Tanító Egyesületnek Szlovenszkói küldetése van.

BOROSS BÉLA

## A KOMÁROMI JÓKAI EGYESÜLET HÚSZ ÉVE

A háború előtti időkből megmaradt három szlovenszói egyesület triászában a komáromi Jókai Egyesület előkelő helyet foglal el, a Toldi kör s a Kazinczy Társaság mellett. A Jókai Egyesület a mai formájában húsz esztendő s a háború előtt alakult s envesült a már akkor régen meglévő Komárom Városi s Vármegyei Múzeumegyesülettel. A Jókai Egyesület ma is múzeumi s közművelődési egyesületnek nevezi magát s ama ritka szerencsés kultúrevésületekhez tartozik, amelyeknek saját székházuk van. A székház húsz esztendő, Komárom legszebb épülete, emeletes palota, hivatali helyiségekkel, négytermes múzeummal, negyvenezer kötetes könyvtárral, képtárral s nagy befogadóképességű hangversenyeremmel. Az Egyesület bensőséges Jókai kultuszt ú s ennek egyik kifejezője a Jókai-szoba, a nagy meseköltő relikviáival. A Jókai Egyesület első elnöke mara Beöthy Zsoló volt, aki azonban tevőlegesen nem igen folytathott bele az egyesület munkájába. Az egyesület székházát a háború alatt kórházzá alakították s csak a fordulat után vállalhatta a Kultúrpalota saját kitűzött szerepét. A Jókai Egyesület azóta is irányítója a komáromi s környéki magyar kulturális életnek, nemcsak helyi viszonylatban, hanem országosan is. Különösen a konjunkturális időkben tette nagyszabású, jövédelmező rendezéseivel, kiállításával működését nevezetessé, egyik irányítója volt a szlovenszói kulturális életnek, számos országos akciót végzett. Legnagobb szabású ünnepe az 1925-ben megrendezett Jókai centenárium, amely hatalmas közönséget vonzott s amelyben a köztársaság kulturális életének képviselői nemzetiségi külömbiség nélkül résztvettek. A ritka érdekes gyűjteményeket magában foglaló múzeum és könyvtár őre s igazgatója, dr. Alapy Gyula ma is lelkes gondozója a fontos gyűjteménynek. Különösen az őskori, de leginkább a római korból való gyűjteménye híres a múzeumnak, megtekintésére sok külföldi is érkezik Komáromba. Van a múzeum birtokában néhány egészen ritka s értékes lelet. Nagy metszetgyűjteménye van a múzeumnak, negyvennyolcas relikviái s a komáromi vár emlékei azonban aránylag kevesebb számúak. Képtárában néhány értékes kép foglal helyet, nagytermében egy hatalmas méretű Feszty-festmény. Az egyesület nemrégiben kapta meg a volt Komárom vár-

megye házának tanácstermét díszítő portrékat, letétül. Negyvenezer kötetet számláló könyvtára ma is állandóan qarapszik, a katalogizálás s feldolgozás miatt egyelőre azonban a nagyközönségtől zárva van. Számos magángyűjtemény foglal helyet a könyvtárban. Igen értékes régi művekkel, Elzevirekkel együtt. — A Jókai Egyesület elnöke, dr. Szijj Ferenc ny. polgármester, ügyvezetője Fülöp Zsigmond bankigazgató, főttkára dr. Hajdu Lukács tanár, pénztárosa Makky Lajos, vezető titkárai dr. Baranyay József és Szombathy Viktor. Az egyesület szakosztályok szerint dolgozik. A szakosztályok közül bizonyos önkormányzata a JESZO-nak, a Szépművészeti Osztálynak van, amely a híres festőművész-tanár, Harmos Károly elnökle mellett nagyon sok érdekes rendezést bonyolított már le. A JESZO megérdemelt nevezetességet ért el Komáromon kívül is rendezett többször országos kiállításokat, valamint a komáromi művészeknek tárlatot. Egy időben a Jókai Egyesület emeleti helységeiben négyöt művész is dolgozott, az egyesület műtermet bocsátott a művészek rendelkezésére. A múzeum terjeszkedése miatt, valamint azért, mivel az ott dolgozó művészek száma megfogyatkozott, a műterem át fog alakulni muzeumi helységgé. Harmos Károlvon kívül Basilides Sándor, Basilides Barna, Nagy Márton, Lenhardt György, Feszty Masa, Berecz Gyula volt az egyesület működő művésztagja. Ujabban a JESZO visszaolvadt az egyesületbe s inkább belterjes munkát fejt ki, havonkénti előadásaival. Legélénkebb munkát fejt ki az Irodalmi Szakosztály, dr. Borka Géza tanár elnökletével. Ugyszólván az irodalmi s zenei osztály, — melynek elnöke K. Ledermayer Ilona, zeneiskolai igazgatónő, jelentették ujabban azt az igazi, kulturális, egyesületi munkát, amely a Jókai Egyesület kötelessége. Hetenkint-kéthetenkint rendezte s rendezi a két szakosztály előadástjeit, hangversenyeit, irodalmi s kulturális estjeit, a komáromi társadalom majd minden rétegének s majd minden korosztályának bevonásával. Mióta a külföldi művészek fellépetése bürokratikus nehézségekbe ütközik, azóta még erősebben a Jókai Egyesületé a feladat, hogy helyi, vagy szlovenszkói szereplők segítségével oldja meg a kulturális előadások, szórakoztató, vagy tudományos esték rendezésének nehéz kérdését. S ezek az osztályok méltóképen helyt is állanak feladatuknak: a komáromi közönség, — amelyet egyébként a műkedvelői elő-

adások szórakoztatnak legfőbbérszt. — szivesen látogatja az előadásokat, Idén már megrendezte a Irodalmi Szakosztály a Madách-estet, ez volt az őszi szezon első előadása. Az egyesület Múzeum Osztályának elnöke, Sáróssy Etele tanár, a Közművelődési Osztály elnöke Vásárhelyi Károly tanár. Decemberben komáromvidéki Gyöngyösbokrétát rendez az egyesület, népművészeti kiállítással együtt. — Az Egyesület újabban erőteljes módon vonja be a főiskolás fiatalságot is a kultúrmunkába. Helyet adott az ifjúságnak, az egyesület helységében, a dobogón s a vezetőségben. Nemrégiben zajlott le a Komáromi Lapok hasábjain egy nagy ankét a komáromi kulturális élet kérdéseiről s az ankét hozzászólói elsősorban a fiatalok voltak, akik nemzeti, felekezeten felülemelkedő, szociális ízű, fiatalos lendületű kultúrmunkát kívántak, kevés műkedveléssel és sok komoly vonással. Az, hogy Komáromban jó utánpótlás ígérkezik, záloga a lendületes jövő munkának. Bizonyos mértékben, nem vad hullámokkal, hanem szelíd véleménykicserélés módján, Komáromban is áll a „generációs harc”. Ez azonban föltétlenül tisztuláshoz fog vezetni. A Jókai Egyesület büszkén s méltóan viseli Komárom nagy szülöttjének nevét, a nehéz időkben is megállta mindig a helyét s arra törekedett, hogy nemzetiségi, társadalmi és felekezeti békét ne csak hoztasson, hanem kössön is. A magyar kulturának komoly öre, iránvívója az Egyesület. S majd, jobb anyagi viszonyok között, valószínűleg beteljesedik nagy vágya is: szobrot kíván állítani a Kultúrpalota előtt Jókainak.

## A CSEHSZOVÁKIAI MAGYAR TUDOMÁNYOS IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI TÁRSASÁG

A köztársaság elnöke, Masaryk Tamás, 1930 őszen Szlovenszón jártában, az elsősztrégovai Madách sírt is meglátogatta. Koszorút helyezett el a síron és ígéretet tett, hogy egy nagyobb összegű alapítványt tesz egy magyar tudományos, irodalmi és művészeti intézet alapítására. Így született meg az u. n. Masaryk Akadémia. 1931 november hó 8-án alakult meg formálisan. Az alakuláskor három osztály 73 taggal képviselte a szlovenszói magyar irodalmi, tudományos és művészeti élet reprezentánsait, akiket az előkészítő bizottság alapító tagúl meghívott. A szlovenszói ma-



gyar szellemi élet többi képviselőit a Társaság munkatereinek fokozatos kibővülése során hívja taokól.

Az első két év a jogi formák, az alapszabályok és a munkamenet kialakításával telt el. Ebbe az időszakba esik a Társaság könyvtárának megalapozása, folyóiratának, a Magyar Figyelőnek megindítása, egy nagy szlovenszkói kiállítás rendezése Pozsonyban, a prágai szlovenszkói kiállítás gondolatának felvetése és a munkában való részvétel a rádió magyar óráiert való intervenció, megemlékezés Arany Jánosról, munka a magyar nyelvtudomány érdekében, ösztöndíjak és segélyek. 1933 végén elhatározta a Társaság, hogy megvásárolja a Káptalan-ucca 13. szám alatt levő ingatlant és új épület emelésével, részben a régi épület megtartásával székházat teremt magának. Így a rendszeres munka lehetővé vált. Négy bizottság alakult: pedagógiai-filozófiai, kisebbségi, ez magába foglalja a néprajzi bizottságot, természettudományi és nyelvtudományi bizottságok. A szaktudományi munkának ezek a keretei. A munka iránya a szlovenszkói magyarság szellemi életének. múltjának, fejlődési lehetőségeinek abszolút tudományos szolgálata. Különösen jelentős a nyelvtudományi és a kisebbségi bizottság munkája. A nyelvtudományi bizottság a belső munka mellett az egyetemi és középiskolás ifjuság számára gyakorlati finn-eszt, összehasonlító nyelvtörténeti, fonetikai és általános nyelvészeti szemináriumokat rendez. A kisebbségi bizottság gyűjti a kisebbségi magyarság életére vonatkozó összes dokumentumokat, azokat tudományosan feldolgozza, és állandó figyelemmel kíséri a szakirodalmat. A néprajzi bizottság munkájának első pontját a Csallóköz, és Gömör vidékének településtörténeti, néprajzi s kultúrtörténeti feldolgozása képviseli.

A tudományos osztály munkatervét jórészt e szakbizottságok munkája tölti ki. Az irodalmi osztály a szlovenszkói magyar irodalmi élet tudományos szempontú kutatásával, és a magyar könyvkiadás megszervezésével foglalkozik. Az osztály szépirodalmi könyvsorozat kiadásának tervével foglalkozik s az előkészítő munkán túljutott. Az idei irodalmi nagydíjat Vozári Dezső verskötete kapta. A szlovák magyar irodalmi kapcsolatok kimélyítése körül szerzett érdemekért Darvas Jánost, Farkas Istvánt, valamint Szalatnai Rezsőt tüntette ki az osztály.

A művészeti osztály munkáját jelöli: két festőműte-

rem a Társaság székházában, melyet Gwerk Ödön és Reichenthal Ferenc festőművészek kaptak meg, a kisebbségi magyarság képtárának megalapozása, melynek számára rendszeresen vásárol a szlovenszkói magyar művészektől. Eddig 13 000 koronát fordított rá. Műtörténeti jellegű gyűjtő munkát folytat még az osztály és a néprajzi bizottság munkájában is részt vesz. A művészeti osztály ez év novemberében két aranyérmel osztott ki művészeti díj képen. Murman József festő és szobrászművész és Weiner Imre festőművész kapta. Két ösztöndíjat Nemes Endrének és Staudt Mihálynak adott. A zenei pályázat nyertese Németh István László zenetanár volt. Bartók Béla népdalgyűjtésének két darabját dolgozta át vegyeskarra.

Az ifjúsággal, mint szellemi életünk utánpótlásával való kapcsolatot szemináriumai előadásokkal, melyeken a magyar művelődéstörténeten van a hangsúly, és pályázatok kiírásával tartja fenn a Társaság. Érdekes képet ad az eddig végzett munka akciórádiusról az alábbi kis áttekintés. Irodalmi és tudományos munkák jutalmazására és pályadíjakra eddig 55.000 koronát, képvisárlásokra és ösztöndíjakra 19.000 koronát, zenei pályadíjakra és szubvencióra 5000 koronát folyóíratra közel 30 000 koronát adott ki a Társaság. Az utóbbi összeg jelentékeny tételét képezi a kéziratokért kifizetett honorárium.

Z.

## KRISZTUS A NEMZETEK ÉLETÉBEN

Határkövet, fordulópontot, újulást jelentett mindenkor, ha Krisztus belépett egy nemzet életébe. Egy korszak záródott le Krisztus érkezésével és új korszak hajnalbíbora tündökölt a jövőbe néző, több életet vágyó arcokon. Egyesek nem tudták fölélmi Krisztus fejedelmi bőségét és túlcserdülő gazdagságát, az ő asztaláról évszázadok és nemzetek sora táplálkozott anélkül, hogy ajándékai a világ számára megkevesebültek volna. Krisztus kiapadhatatlan és örökké buzgó forrása az életnek.

Az a kérdés, hogy egy nemzet mikor találkozott szembe a Krisztussal, mélyebb lényegében annyit jelent, hogy a vad alany mikor oltatott be a nemes oltóággal, mikor finomodtak át a felszívott nedvek nemes gyümölcsöt érlelő nektárrá? Mert Krisztus minden nemzet életében mennyei szélfűvás volt, ihlés volt, több, emberebb élet volt, mely sohasem elégedett meg azzal, hogy a régi koldusságot és lelki nyomorúságot megszüntette, hanem a romokon új életet kezdett és a nekilendült szellemisséget a végtelen értékek világa felé vezette. Krisztus érkezése mindig tavasz volt a nemzetek életében.

A magasba ívelő Japán nagy krisztusi apostolának Dr. Toyohiko Kagawa írásaiban olvasom, hogy mit jelentett Krisztus érkezése Japán legnyomorultabb vidékének. Évtizedekkel ezelőtt — beszél a japán apostol — egy keresztyén miszcionárius prédikálni kezdett Japán legnyomorultabb vidékének egyik falujában. Mikor a falu köréje csoportosult, lakói ellenséges indulattal fo-

gadták, ő a nagy bőrdíjért elővett egy almát és ezzel az egyetlen almával békés viselkedésre hangolta őket. Az almát később elültették, nemesítették, szaporították és az a hajdan nyomorult vidék ma keresztyén és gazdag, mert évi 5 millió jent (kb. 75 millió Kč) árul almából. Mindez egy keresztyén misszionárius egyetlen almájából eredt. Ki tette ezt? — kérdi a modern Japán apostola. Jézus, a nyomorultak barátja, aki egyetlen almával is csodát tud tenni, aki ötezreket elégít meg ma is.

Mit jelentett Jézus ennek a nyomorral és halállal vívódó népnek a sorsában? A testi és a velejáró lelki nyomorúság végét, az anyagi és szellem-erkölcsi életnek hajnalát. Határkövet, fordulóponthoz, újulást.

Egy Indiában élő keresztyén orvosnak, Dr. phil. et med. Zerweck följegyzései között találok azt a szomorú leírást, hogy mily sokat szenved Dél-Mahratta az esőhiány miatt és mennyire hajlamossá teszi az emberi szervezetet a víznélküliség a tífuszra, kolerára, maláriára, pestisre és másfajta betegségekre. Széles rendeket vág az ottani népből a csontkezü kaszás. Az elmaradott nép varázsfórmulákkal, amulettekkel, varázsporokkal és italokkal védekezik a szörnyű betegségekkel szemben és elutasít minden orvost és minden olthást magától. Bombay városának egészségügyi főnöke hivatalos jelentésében állapítja meg, hogy csak a keresztyén bennszülötteknek van bátorságuk arra, hogy betegeiket a nyilvános kórházakba fölvétessék, ellenkezés nélkül beoltassák és pestis szérummal kezeltessek. Az orvosok tehetetlenül állanak a bennszülöttek babonájával és makacosságával szemben és hittérítőket sürgetnek a halál birodalmába. Csak a Krisztus tud se-

gíteni a lelki sötétségben. A kétszeresen doktor Zerweck azt követeli, hogy jöjjön először a biblia, jöjjön a Krisztus, jöjjön a fény, mert a sötétségben nem tud birokra kelni a halállal.

Mit jelent Krisztus Dél-Mahrattában? Babonák alkonyát, felvilágosodást, szabadulást a halálos járványok csontos öleléséből, életet, gyógyulást, több örömet és kevesebb gyászt. De mindennekfölött lelki világosságot, üdvösséget.

Az afrikai Aranypartok egyik utazójának naplójában olvasom, hogy miként tanította meg Krisztus a tunya néger népet — a munkára. A haláluk volt a fadöntés, deszkavágás, ácsolás, házépítés. A Krisztus hirdetője tanította meg őket a narancs, mangó és kávéültévényekre. A Krisztus iparosai tanították meg őket a kovács, bognár, asztalos, kőműves és mindennekfölött a kertészeti és földműves munkákra. Amikor sikerült leküzdeni a néger nép munkaiszonyát, lelkében csodálatos ébredések történtek, alvó erők támadtak fel és a lelki fejlődésnek arra az útjára léptek, amely kiemelte őket az állati sorból és az emberi nagy közösség tagjaivá avatta őket. A Krisztus előtti állapotukban a munkát férfi méltóságon alulinak tartották. A Krisztus érkezése jelentette számukra a testet-lelket ölő tunyaság végét, az állati sors megszűnését és az emberré levést európai értelemben. Krisztustól tanultak meg két nagy igazságot: imádkozzál és dolgozzál.

A magyar nemzet is találkozott Krisztussal történelmének emmauszi országútján. Éppen jókor, a tizenkettedik órában. Az Európát rettegtető, könnyű lovaskalandokba ittasult magyarság kezdte elveszteni a civilizált népek rokonszenvét és egy összefogó, nagy halálos támadásnak tette ki sorsát, ami a magyarság vesztét vontá volna ma-

ga után. A civilizáció útjára tért keresztényen Európa békéjét büntetlenül háborítani már nem lehetett. A rablókalandok végére a riadei és augsburgi csaták tették a pontot. Az ősmagyar könyvnyű lovastaktika a várvédelem stratégiájával szemben csődöt mondott. Új helyzet elé került a magyar nemzet, mintha maga az Isten szólt volna hozzájuk a bibliából: íme előtökbe adtam az életet és halált, válasszatok! És a magyar az életet választotta és elfogadta az élet fejedelmét: a Krisztust. Ismételjük, a tizenkettedik órában. Géza fejedelem egész világosan látta a helyzetet, ha a magyar bele nem hasonul a keresztény Európa kultúrájába, akkor vége. Krisztus neve jelentette számára a lenni vagy nem lenni problémáját. Ha Krisztushoz állsz, megmaradsz, ha ellenszegülsz a Krisztusnak, elpusztulsz. Ezt a világos és kegyetlen beszédet az utókövetkezmények szórul szóra igazolták. Géza fejedelem államfői bölcsessége megértette, hogy egy pogány magyar állam az egész keresztény nyugatnak támadását minden pillanatban várhatja. Nála a Krisztus elfogadása keserű kényszerűség volt, nem meggyőződés. Elfogadta a Krisztust, mert nem akarta népét a pusztulásnak kitenni. Amit tett, akarata ellenére tette, nála a kereszténység magasabb politika volt. Ő volt a magyar Konstantin. Tovább áldozott a pogány istenségnek, amikor felelősségre vonták érte, azt felelte, hogy elég gazdag a magyar fejedelem arra, hogy két Istennek áldozzon. Ha ő maga nem volt is Krisztus rajongója, de beengedte országába a keleti és nyugati egyháznak térítő munkásait és mindenekfölött István fiát kereszténynek neveltette. Géza fejedelem színből való kereszténysége István fiában szívből való kereszténységéig fokozódott. Krisztus pedig határ-

kővé, sorsfordulattá és nemzetújulássá váltott a magyar nemzet történetében.

A mohácsi vész után újból zengővé vált a Krisztus szava a halálrasedzett nemzet életében. Krisztus lett a bűnös nemzet magábaszállása, fölismert bűneitől való elfordulása és föltámadása. Egyetlen nemzet nem tudott megújulni másképp, mint a nemzeti bűnbánat enyhítő könnyeiben. Bukásba vívő rosszat folytatni nem lehet. Felismert bűnt, melynek átka alatt egy egész nép nyög és lakol, továbbbúzni nem szabad. Krisztus lelke ihlette a XVI. század magyar nemzeti költészetét, aminek alaphangja és egyre visszatérő méla akkordja a nemzeti bánat. Bűneink miatt ver bennünket az Isten. A mohácsi vész utáni magyar nép sorsa azonos az Ótestamentum népének lakoló sorsával, mely Bábel vizeinél kesereg és hárfáit a fűzfákra aggatja... A magyar földnek majdnem kétharmadát elfoglalta a török állandó birtokul. A száműzött Krisztus visszajárt az összetört szívekbe, mint önvádolás és marcangoló lekiismeret. A megaláztatás szégyene piheg Balassinak, a XVI. század kedves költőjének következő soraiban:

Vagy ha azt akarod,  
Hogy tőrjem ostorod,  
Csak rút szégyentől ódd  
Fejemet, ha bántod.  
Halálomat inkább elhozd,  
Hogynem rútítsd orcámat.

A mohácsi vést követő magyar nemzeti költészet — lelkének leghűbb tükre — a fenyítő kézben Isten sújtoló kezére ismer a nemzet fertelmes bűneiért. Szulejmánt a költészet Nabukodonozor királlyal vonja párhuzamba. Farkas András után min-

den költő bűnbánatos, magát okoló a XVI. században. Dézsi András a Benjamin törzsének kiirtásában példázza a magyar nemzet megérdemelt sorsát. Szegedi András költészetében Jeruzsálem fénye és dicsősége Mátyás király dicső Budájától kapja a színeket és vonalakat. Szegedi Kis István szava bibliából zengő:

Kegyelmes az Isten, nem ver örökké minket,  
Egy szempillantásig hagyott most csak el minket,  
De örökkévaló irgalmasságából  
Ismég fölemel minket.

Kákonyi Péter „erős vitéz Sámson”-jában, aki egy oszloprántással magával temeti a filiszteusok százait, mindenki ráismer a Drégely romjai alá zuhant Szondira. Batizi András pedig Jurisicsról, Kőszeg hős kapitányáról ír „Az drága és istenfélő vitéz Gedeon”-jában. Az elkeseredett öreg Sztáray Mihály Juditról ír magasztaló éneket. Mindenhol biblia, bűnbánat, alázatosság és Isten kegyelmében való elrejtőzködés.

Sárok vagyunk Uram, veled nem pörölhetünk,  
Te szolgálid lévén csak, fejet kell hajtanunk.

És a nemzeti bűnbánat lett a nemzeti föltámadás alapjává. Krisztus, az életnek fejedelme, fenékiig lenyult a tört szívek ismeretlen mélyeibe és felhozta onnan a reményt és a megtisztult élet szivárványát. Krisztus volt a könny a magyar nép szempilláin, Krisztus volt az enyhítő sírás után a — remény!

Most újból halljuk a Krisztus szavát a magyar nemzet életében. Isten megint súlyosan meglátogatta az magyart. Az Úr érkezését alázatosan kell



fogadnunk. Igaza van Sören Kiergaard-nak, a dán látnoknak, hogy az az ismertető jele a magasba ivelt embernek, a mély léleknek, hogy készséggel hajlandó a bűnét megbánni; nem jogászkodik az Istennel, hanem bánja a bűnét és szereti Istenét a bánatában.

Ennek a felsőrendű nemzeti bűnbánatnak a legtisztább kicsengése Erdély nagy református püspöke Dr. Makkai Sándor. a „Magunk revíziója” szavai Krisztusból leváló szavak, igazak, férfiasak, lesujtók, de egyben fölemelők.

Hallgassuk csak:

„Vállalni kell a felelősséget a múltért. Vállalni éppen azért, mert látjuk és tudjuk, hogy az a múlt hová juttatott. Mint a magunk bűnét kell vállalnunk éppen azért, hogy levezekezhessük, hogy megbánhassuk és hogy újra többé soha el ne követhessük. Könnyebb volna ugyan szembeállani azzal a múlttal, talán megtagadni vele a közösséget, kikiáltani, hogy bűnei nem a mi bűneink, hogy mi nem vagyunk felelősek érte, hogy elítéljük és kárhoztatjuk, mint ártatlan áldozatai. Ez volna a világon a legnagyobb gyávaság, a legszégyentesebb árulás és a legalávalóbb hazugság. A felelősség vállalása, a bűnbánat és a vezeklés a legnagyobb tett, amellyel egy nemzet a maga élethez való jogát és életrevalóságát megbizonyíthatja. A bűnbánat nem szégyene egy nemzetnek, hanem dicsősége és hatalma, ha igazán szégyeli és bánja a bűneit. A felelősség súlya alatt álló, bűnbánó nemzet mérhetetlenül felette áll az igazán és dicsőségének, kiválóságának és erényeinek mámorában vakon hadonászó nemzeteknek.”

A szavak muzsikája ismerős tájakról jön, elvonnak előttünk Bethlehem, Názáreth, Genezáreth

Jefátyolozott sziluettjei... Ezt az örök hívást ismerjük gyermekkorunkból és férfikorunk evangéliomából. Hozzám ér, lelkemen koppant, be kell engednem. Nem úgy jön hozzám, mint egyénhez, hanem mint népem egyik sarjához. Szava kollektív szó, ősi, ismerős: Ime ajtód előtt állok és zörgetek... A félig kinyit ajtón Krisztus tekintete szegődik reám.

ENDREFFY JÁNOS



## KÉPZŐMŰVÉSZET

### MŰVÉSZET ÉS MŰVÉSZEK SZLOVENSZKÓN

Két nagy országos jellegű kiállítással zárhatjuk le Szlovenszko magyar képzőművészetének a mérlegét. Az egyik a kassai képzőművészek kiállítása, a másik a pozsonyi Képzőművészeti Egyesület ötven esztendő s jubileumi kiállítása volt. Egyik sem volt kimondott magyar jellegű, de ebben a jelenségben valami léleltani megnyilvánulást kell keresnünk, mert egy művészet sem vágyik jobban a nemzetiségen túli, csak a művészet jegyében álló horizontra, mint a képzőművészet. Ha megfigyeltük kiállításainkat, bizonyos csüggedt, fáradt levegőt érezhettünk, mintha hiányzott volna a csak művészet ormain járók derűje, alkotó lendülete, ami olyan frissé, bátorrá tudja tenni a kiállítást, tapsal, sikerrel, vagy tagadással, támadással telivé a közönséget. A közönség néma. A művész csüggedt. Az a nagy krízis, amivel teli van ma az élet mindennemű megnyilvánulása, ráfekszik a művészetre is. Ezen túl van még egy baja művészetünknek. Valami letagadhatatlan provinciális íz. Ennek okait jó lenne kitapogatnunk és nyíltan beszélni róla.

Nagy kiállításainkon mindig találunk művészt, aki az európai művészet horizontját képviseli. De ha valamely kiállításon a mércét ilyen magasra emelnénk, nagyon sokan kiesnének azok közül, akik ma rendes kiállítói a szlovenszkoí tárlatoznak. Nem a modern, vagy konzervatív felfogás közötti különbségre gondolok most, csak arra az egyszerű, ép' a modern művészet erősen analitikus tendenciája közben tönkre ment követelményre, hogy a kép, legyen az modern, vagy akadémikus, de a festőművészet bizonyos szempontjait szem előtt tartó legyen. A kompozíció, színben, formában, az absztrakció, az egyéniség szabadsága mégis alávetett bizonyos céhbeliségi, mesterségbeliségi követelményeknek.

Ehhez kultúra kell. Mély, ösztönös, mindenén túljutott kultúra. Az impresszionizmus elsőnek hántotta le magáról a kifejezés nagyobb szabadsága érdekében a naturalizmus kötött technikáját. Az utána következő művészeti korszakokban a kép formális külső felépítése egyre jobban bomlott szét. Az alkotás útja az

egyéniesség fokozott, a művészet történetében szinte példa nélkül álló, szabadságához vezetett. Belső érzések, egyéni igaz formafelfogások, a látható világ minden tárgyilagossá ellenőrzés nélküli revelációja uralkodott. A művészetben való, mindenekén felül álló hit, a jelenleg egyedüli valuta, tette általános értékűvé ezen alkotásokat. Érthető is, megváltozott életérzésű korunk művészetének új formáját nem tudjuk még úgy kitapogatni, mint a történelmileg távolabb álló kor művészetét. Az erős egyéniességek korszakot teremtő ideje ez.

Az új művészeti felfogás átította és megváltoztatta egész Európa művészetét. Ennek hullámaiban él a szlovenszkoói magyarság képzőművészete is.

Az egyes periódusok átváltása nem megy egyszerre és egyidőben. Pseudo-társadalmi és művészeti jelenségek alakulnak. Kiállításainkon láthattunk képeket a legszigorúbb akadémikus modortól végig a legelvontabb szürrealizmusig. Más helyzetben, ha ezek valamilyen szempontból rosszak, a rendezőség kiszűri, a kritika napirendre tér fölötte. De most, ezek szellemi életünk, műveltségünk darabjait képezik deformált alakjukban is. Foglalkoznunk kell velük.

Figyeljük meg a jelenségeket. Az anyagiak hiánya miatt megkötött művész mozgási lehetősége csekély. Nem tud kellő tapasztalatra, művészeti kultúrára szert tenni, ami a modernség mélyebb átéréséhez segítené. A külső formalizmus utánzásában rejlő modernség örvénye könnyen elnyeli. Erre kényszeríti bizonyos mértékben a divat és a jelszó. Az az érdekes tümeny következett be, hogy a napisajtó a felületes kritika, a közönség bizonyos rétege, kisajátította a művészet „forradalmiságát”. Hogy a modernség minőségi mérlegelés nélküli érdem lett. Az érem másik oldalán fekszik a hasonlóan értelmezett naturalizmus. Az a naturalizmus, aminek egyedüli érdeme az, hogy nem modern. Az egyéniesség jelszavaktól mentes, csak is a művészet évezredes fejlődésének irányát tekintő szemlélete hiányzik. Művészeink önkritikája is csekély.

Művészeink nagyon egyedül állnak még. A megélhetés nagyon rákényszeríti a giccselésre. Tragikus, hogy a giccselés mint megélhetés jó néhány művésznél önkritikát, lelkiismeretet elaltató máxöny. A valójában legtermészetesebb kifejező eszköze. Tenyésztie jelenséget az a körülmény, hogy a művész kiállításainál teljesen magára hagyva, Minden morális

segítség nélkül kénytelen úgy segíteni magán, ahogy tud. Az út nagyon egyforma mindég. Ki kell elégíteni a vidék, vagy a város ízlésigényeit, embereket és intézményeket, akiknek módjában van a kiállítást befolyásolni, valamiképen megnyerni. A sok szempont és törekvés között így egyre süllyed az, amit művészetnek nevezünk.

Ha gyökeresen akarunk segíteni ezen, egy középonti szervezet segítségével egységesíteni kellene az összes kiállítóok ügyét, hogy a művész függetlenségét az egyes kiállítások alkalmával a lehetőségig meg lehessen őrizni. Ehhez a magyar társadalom egységes megmozdulása kellene.

Szellemi életünk decentralizációja teljes. Az európai művészet nagy országútjaihoz közel és attól mégis olyan távol élünk. A közönségnek fejlődnie kellene ízlésében, etikus önzetlenséggel foglalkoznia e kérdéssel. A magyar képzőművészet hetét kellene megrendezni Szlovenszón. hogy szembeállíthassuk sorozatos, minden magyar város és kultúrcentrum érintésével a közönséget és művészetét.

BROGYÁNYI KÁLMÁN

## FESZTY MASA

Sok évi hallgatás után Feszty Masa a közeljövőben ismét kiállít Budapesten. Ez alkalommal műkritikát akartam írni a kiállítandó képekről, de kis írásomból inkább pszichológiai tanulmány lett. Beszélgetésünk során meglevénedtek Magyarország hőskorának markáns alakjai, akik Feszty Masára közvetlenül, vagy nagynevű szülei által erősen rányomták lelki bélyegüket. Ismétlem, műkritikát akartam írni, de a révkomáromi idillikus tájak a Jókai-emlékek derűs és szomorú köntösében beszélgetésünket minden művészetek fölé emelték, melynek eredménye egy őszinte emberi lélekperspektívának lett a kibontakozása. Beszélgetésünk minduntalan visszakanyarodott az apára, Feszty Árpádra, akinek lelki hagyatéka a legmélyebb szürrealizmusban vert gyökeret leányánál, mert Feszty M. apjának félbehagyott munkáját folytatja, az ő akaratában, lelkiségében s a misztikumok felé hajló vallásosságában. Két lélek találkozása él benne: apjáé apjának erős érzelmi alapokon nyugvó magyarsága és vallá-

sossága s az elődöknek az anyai ágon örökölt romantikus, idealista világszemlélete. Képkollekciója is e két támpontot veszi alapul: a vallásos tárgyú, illetve szentek és filozófusok, valamint Komárom, illetve dél-szlovenszkoói tájak. Mind-e két tárgykör oly soros összefüggésben van lelkivilágával, hogy azokat egymástól elválasztani nem lehet. Világítsuk meg először keresztény vonatkozású képeit s általuk emberi énjét, mely hordozója és fejlesztője egy erős misztikus érzelmiségnek. Figyelembe kell venni a lelki örökséget s gyermekkorát. Gyermekszobája úgyszólván az Uffizi-ben volt, itt töltötte legfiatalabb éveinek javarészét s itt szívta magába a cinquecento szeretetét, mely csak növelte a természetében rejlő vallásos érzületeket. Az így túlhevített lelket egy francia mese meg-rázó hatása csak növelte. A mese egy adakozó leány-ról szól, aki prémés bundáját odaadja a szegényeknek — s Feszty Masa csak azért akart nagy lenni, hogy ezt ő is megtehesse. Mily nagyszerű vágyak, mily csodás kinyilatkoztatása egy igaz emberi eszmének! Ily lelki adottságokkal indult el művészi pályájára. Ilyenekkel. De mit jelent ily környezetben felnőni, ily nagy szeretetben és odaadásban. Az emberi elme és érzelem is véges. A magasztos eszmék a csodák horizontján szomorúságba merülnek. Ő is elhozta minden örökségét, minden miszticizmusát, mely most szép rózsákat hajt — fekete rózsákat. Miért feketéket? Képeinek eszmei tartalma bizonytalanul hat, mint ahogy bizonytalanul hat szociális problémáinak a megoldása is. Viszonya az Istenhez és az emberekhez érzelmi alapokon nyugszik s nem keresi az ész és a hit közelségét. Pedig ne felejtse el, hogy az élet ilyenfajta kinyilatkoztatása komplikáltabb, pedig alapjában véve az mégis csak egyszerű. Miért keressük a titkokat, miért akarjuk a bizonytalanul és a homályt? A komplikált lelki szerkezet zavarossá teszi viszonyunkat az Istenhez s a hitünk csak zavaros hánykolódás a sötétben s legfeljebb csak pillanatnyi naiv érzelmi fellobbanásokat eredményez. Hitünk így nem is hit, de bizonytalan keresés a természet csodái és Isten csodái közt. Mintha Istent csak érezni s nem megismerni akarná. Pedig lefestette Szt. Ferencet is. Keresse Feszty Masa a logikai folytonosságot s lelkében nem fog ellentétként állani egymással a külső és a belső világ a szocializmusa nem fog megakadni az orvoslások első és legprimitívebb formájánál, az adakozásnál.

Feszty Masa távolba lát s a múltból festi Komáromot, pedig a jelen erősebb és megrázóbb.

Képei művészeti szempontból, de a saját lelki beállítottságából is ítélve nagyszerű megnyilvánulásai egy magasabbrendű emberi léleknek. Sok bennük a misztikum, a homály. A jövőben a homály helyén világosságot várunk. Ha így lesz, ha benne Isten, Ember és Természet találkozni fognak, művészi ereje erős magyar lesz.

\*

Beszélgetésünk során megtudtunk egyet-mást élete folyásáról is. Fiatal gyermekkorában sokat rajzolt, de az iskolai tanulmányai alatt abbahagyta. Édesapja halála után hosszabb ideig Münchenben tartózkodtak, ahol megismerkedett az új művészeti irányokkal. Itt ötletszerűen, rendszertelenül látogatott is egy festőiskolát, mely csak zavaros hatással volt természetes tehetségére. Hazajövet portréfestéssel foglalkozott s ebben az időben érte el első sikereit. 1922-ben kiállít az Ernsztben, de saját kollekciója önmagát sem elégíti ki. Pikturáját a hét évi firenzei tartózkodás hatja át leginkább.

Érdeklődéssel várjuk most készülő pesti kiállítását.

NAGY BARNA (Komárom)

## DERKOVITS GYULA

(1894—1934)

Derkovits zaklátott életének alig volt olyan szaka, amikor akadálytalanul művészetének szentelhetne volna minden idejét Folyton váltogatnia kellett az ecsetet a gyalúval, örömet: a festést, életének kényszerű fenntartójával: az asztalossággal. Harctéri sebesülésektől megrokkant teste nem sokáig bírta a küzködést. Idő előtt dőlt ki, alig érte meg negyvenedik életévét. Nagy tehetség volt, korai halála folytán azonban művészete nem teljesedhetett egyértelműen lezárttá, mert csupán utolsó éveinek művei voltak tehetségével egyenértékűek. Hús—harminc képe így is újabb festőművészetünk java terméséhez tartozik s maradandóan bizonyítja Derkovits kivételes alkotó erejét.

Az az emlék-kiállítás, amelyet a Képzőművé-

szek Új Társasága (KUT) égisze alatt Ernst Lajos nagy gondossággal és szeretettel most rendezett a budapesti Ernst-múzeumban, mintegy harminc—negyven kép híjján bemutatja Derkovits összes festményeit s finom izelítőt ad az akvarell-vázlatokból és a rajzokból is. Kissé kíméletlenebb kiválogatás bizonyára előnyére vált volna a bemutatónak, úgy látszik azonban, hogy a kegyeleti szempontok akadályozták az anyag szigorúbb megrostálását. Ha egységes hatásában így gyengült is a kiállítás, annál inkább módot adott arra, hogy az egyenetlenségeken keresztül könnyebben és mélyebben pillanthatassunk be Derkovits tehetségének meglepő fejlődésmenetébe.

Derkovits hallatlan göggel képviselt művészi hitvallása a témából indult ki. Csak utolsó festői korszakában érezte át, hogy a világnézeti szolgálatban álló célzatos tárgykör a festői előadás és a festői szemlélet teljessége nélkül illusztratív ábrázolásra vezet, de nem alakul önmagában zártvilágú megnyilatkozássá. Képgondolatainak világnézete kétségtelenül szociális etikumon sarkallott, ez a rendíthetetlen erköcsiség azonban a másíthatatlan elégedetlenség és örök sértődöttség szertelenségeibe ásta alapjait. Viselkedésében és festészetében egyaránt mániákus túlzással magasztosította fel önmagát az élet minden igazságtalanságának áldozatául. Műveinek agitáló jelentőségét, épp mert a célzatos témáknak nagy jelentőséget tulajdonított, túlbecsülte. Minthogy legfontosabbnak tartotta a művészetben is a „nyomorultak és megalázottak” mellé való kiállást, elméleti felfogásában ennek következtében szinte elsikkadt a festői előadás jelentősége, holott legjobb képeinek értéke épp a festői előadás tisztaságában van.

Derkovits nem volt szónok, hanem lírikus. Egy szenvedélyesebb világnézeti állásfoglalás, mint amilyent lírizmusa megengedett, töredékes műveltségénél fogva könnyen végleg képszerűtlen, illusztratív ábrázolás felé sodorhatta volna. Szerencsére kitünőbb művész volt, semhogy a festészet külön törvényű világában is megmaradjon a magaszabta társadalomelméleti korlátok között. Mi sem bizonyítja jobban, hogy eredendő líraiságával nem fért tartósan össze a cél tudatos propaganda-művészet; mint az, hogy legszebb műveiben a téma teljesen feloldódott az abszolút festői felfogásban. Torzításra kész állandó halálfelelem mögött érzékeny gyengédség rejlett s ennek tompán



gazdag kolorizmusa elmosta a tárgykör földhözragadt-ságát. A bensőséges színek ízes körforgása olyan szép dallamban cseng a képsíkon, hogy illusztratív jellemvonásokat nem enged eluralkodni.

Rendszeres kiképzést alig kapott, természetes tehát, hogy pályája egyenetlenül indul. Később a Kernstocck közvetítette Marées formavilág hatása alá került. Ez azonban nem tartott sokáig s inkább csak átmenet volt az érzelmeihez és romantikus gondolkodásmódjához jobban illő német expresszionizmusba. Ennek lírája persze végletekbe áradó, tárgyérzékelte-tése elnagyolt jegyekre szorítkozik. Olyan jellegze-tesség ez, amely Derkovits alapos mesterségi megbiz-hatóságának és mértéktartásának nem lehetett huzam-osabban rokonszenves. Tárgyas szemléletének na-gyobb nyugalma és lassankint mindinkább festőie-bekké váló igényei azután valóban végérvényesen eltérítették őt az expresszionista akadémizmustól. Ez a fordulat körülbelül 1928-ban állott be s erőt merít-tett Berény Róbert és Bernáth Aurél művészetéből is, Nagy műgyakorlatának dús tapasztalatait ezen-túl ennek az új festőiségnek értelmében értékesítette s a régivel szemben merőben új és igazabb világot teremtett.

Képeinek témája nagyjából ugyan továbbra is a „nyomorultak” köréből kerül ki, azonban a pertraktálás gazdag változatában. Az egyszerű emberek a vász-non kivetkőznek jelentéktelenségükből. Az az irodalmi tartalom, amely mélyükön settenkedik, megmásul s a festői vízió szépsége nem tűr meg a képek művészi szférájában semmilyen osztály-propagandát. A festő lelkének békétlen háborgása ezentúl nem a témában érezhető, hanem a képalakító eszközök fojtott szu-vedélyű használatában. A rajz rendszerint a dúltabb érzelmek hordozója — kifejező ereje mindig kész a torzításra — a szín szerepe a konstruktív vezetés, amely ugyan határt szab a torzításnak, de egy-egy színterületen tompán csattan fojtott vészkiáltássá. E tört színhatások persze csak annak sikerülhetnek, aki-nek, mint Derkovitsnak, szinte abszolút „színhallása” van.

Mint hogy kiművelt színérzése sosem téved, tónusra épített térábrázolása mindig hibátlan. Képeinek sorsa az alakzatoknak a síkon, az eszmei térben való elren-dezésén múlik. A pozitív és negatív alakzatokkal hig-gadtan diszponál, fölényes uralommal szerkeszt és na-

gyon ritkán nyúl kiírt téralakító formákhoz. Téri mélyülést értelmes „átvágásokkal” s a színértékek logikus változataival teremt a síkon, nem fenyegeti tehát képeit az egyoldalú dekorativitás veszélye sem.

Derkovits világának középpontja az ember, legelső sorban a dolgozó ember. E tekintetben rokona Ferenczy Noémi művészetének s tendenciájánál fogva Fényes Adolf egy régebbi korszakának emlékét idézi fel. A flórában és a faunában Derkovits nem lelte különös örömét. Nem volt vele közössége, fölötte állt. Az anyag neki csak szín és forma volt, lényege nem érdekelte. Tájképet, csendéletet alig néhányat festett. A világot lenézte, de az ember küldetésébe fanatikusan hitt. Művészete a tompa kolorizmus és a kifejező dinamika folytán érzékletes, de nem érzéki művészet. Tartalmában pedig inkább komor és minden játékos kedv híján való. Sokkal jobban becsülte művészetét és sokkal jobban tisztelte a mesterségét is, semhogy tehetségét méltatlan, gondüző festegetésre fecsérelné volna. Mindig olyan testi-lelki határozottsággal állt a festésnek, hogy ne legyen oka megriadni a majdani számonkéréstől. Alkotásai tartalomban és kifejezésben sosem divat szerint változtak, hanem csak Derkovits benső fejlődését és meggyőződését követték. Egyenetlenségük az emberi képességek egyenetlenségében rejlik, nem pedig a szándékok megalkuvó törésében.

Művészete fontos láncszeme marad a magyar teremtő géniusz újabbkori erőteljes fejlődésének.

\*

Az emlék-kiállítás napilap-ismertetéseiben ismét lábrakapott az a legenda, hogy Derkovits Gyula éhen halt. El kell oszlatnunk ezt a hamis beállítást annál is inkább, mert a gyönyörű kiállításnak nincs semmi szüksége az ilyen érzelmes, habár jóindulatú benevolentiae captatio-ra. Kétségtelen, hogy Derkovits élete, mint művészkortársainak javarészéé, tényleg tele volt küzdelemmel. Képei valóban nem voltak keresett piaci cikkek. De a nehéz anyagi érvényesülést még mindig óriási lépés választja el az éhenhalástól. A Derkovitsképeknek kezdettől fogva voltak komoly méltánylói, sőt lelkes gyűjtői s ezek közé korán besorozódott a Szépművészeti Múzeum is. „Félreismerésről” sem lehetett szó, mert az újabb magyar festészet legkiválóbb képviselői s a hozzáértők mindig megbecsülték Derkovits rendkívüli képességeit. Nem igen volt az

utóbbi években a modern művészetnek olyan együttes megmutatkozása, amelyben Derkovitsnak ne jutott volna nagy szerep. A kritikusok legnagyobb része is állandóan értékének megfelelően írt róla. Az 1927-ben az Ernst-múzeumban, 1929-ben és 1932-ben a Tamás Galériában rendezett gyűjteményes kiállításai alkalmával egyhangú elismerés fogadta a művészt, akit régen a legreményteljesebb tehetségeink közé soroztak. Hogy az anyagi siker nem tartott lépést az erkölcsi sikerrel, annak magyarázata nagyon egyszerű: Derkovits képességeinek erőteljes és egyéni kibontakozása épp arra a korszakra esett, amelyben közgazdasági viszonyaink teljesen leromlottak s amelyben ennek következtében a műtárgyak iránti érdeklődés alaposan megcsappant. A viszonyok ilyen kedvezőtlen változása nemcsak Derkovitsot sújtotta, hanem a magyar művészek összességét. Egvéni tragédiáról már csak ezért sem lehet szó. Korai halála, bármennyire érzékenyen érintse is művészetünket, nem róható fel romantikus lendülettel a társadalom vétkéül. Az ok kézenfekvőbb: szervi szívbaia és beteg tüdeje.

\*

A kiállításnak az átütő kritikai sikeren kívül igen szép anyagi eredménye is volt. Nagy örömmel láttuk, hogy Petrovics Elek főigazgató Derkovits legmesteribb képét, a „N e m z e d é k e k”-et a Szépművészeti Múzeum részére szerezte meg, Fruchter Lajos pedig, akinek gyűjteménye a modern magyar művészet legtokéletesebb áttekintését teszi lehetővé, az „A n y a” c. képpel méltóan avarapította kollekciónját. Annál fontosabbnak tartjuk e két kiemelkedő Derkovits-kép biztos helyre kerülését, mert mind a Szépművészeti, mind a Fruchter-gyűjteményben eddig is kitűnően volt Derkovits képviselve s így e két helyen maradandó benyomást szerezhetünk művészetéről a jövőben is.

ÁRTINGER IMRE

## A KASSAI KÉPZŐMŰVÉSZEK KIÁLLÍTÁSA

Kassa város kulturális életének kimagasló eseménye a helybeli képzőművészek kollektív kiállítása szeptember nyolcadikán nyílt meg a város tanácsának védkönsége alatt a Keletszlovenszkói Múzeum termeiben.

Az egyéni ízléssel rendezett színesen mozgalmas kiállítás az anyag gazdagsága és újszerűsége folytán az erkölcsi sikeren felül olyan közönségsikert könyvelhet el, amely páratlanul áll az eddigi hasonló természetű kiállítások történetében.

A beérkezettek és a fiatal művészgárda nemes versenye ezuttal kimagasló eredményeket hozott. A kiállítási termék falain a képanyag elrendezése a művészi irányok változásának és fejlődésének kronológikus sorrendjében a kiállítás retrospektív jellegét is kihangsúlyozza.

A művészek doyenje, egyben a kiállítás életrekelője és megszervezője, Halász Hradil Elemér, úgy színben, mint karakterben elsőrangú portrékkal kelt feltűnést. A müncheni Hollósy iskola nemes hagyományainak patináját viseli magán a pompás képsorozat. Interieurjei és csendéletei is kiválóak.

Kieselbach Géza festői előadása sokban hasonlít a Halászhhoz, témakörét azonban majdnem kizárólag az állatvilágból meríti. Legszívesebben lovakat fest, úgy pihenő mint mozgó helyzetükben. Tájképeit életteljessé teszi és színessé tarkítja a nap-sütés átvibráló aransárgája.

Jaszusch Antal örökfiatalsága sugárzik le monumentális képeiről. A mélyen gondolkodó, gazdag fantáziájú művészt főleg nagy emberi problémák foglalkoztatják. Nagyvonalú kompozícióit művészi eszközeinek gazdagságával mindenkor sikeresen oldja meg, olykor megrázó hatásokat érzékeltetve.

Jakoby Gyula lendületével és sokirányú érdeklődésével festői képességének teljében jelentkezik ezen a kiállításon. Befelénéző, önmarcangoló lélek, — belső küzdelme azonban franciáson könnyed technikán át, finomra leszűrt képekben jut kifejezésre.

Az újabban nagy sikereket elért földműves festő, Oravec Imre egyéni színfolt a nagy konkurenciában. Östehetség a szó igaz értelmében. Finomvonalú, letompított színű pasztelljei üdék és harmatosak, naiv művészet szemléletének megindító bájával átítatva.

Feld Lajos a tárlat egyetlen grafikusja. Biztos rajzkészséggel oldja meg mindenkor érdekes elgondolásait. Mélyen vallásos érzésben gyökeredző misztikuma egyéniségének igaz karakterisztikonja.

A szlovák és cseh festőművészek közül Novotny Vacláv jól megfogott táj- és genre-képekkel, Milán

Flórián pitoreszk akvarellekkel, Oravec Samú kedves pasztell portrékai szerepelnek a kiállításon.

A festőművészek rendjét néhány talentumos iparművész egészíti ki és teszi teljessé. Sorukból kiválik Kircz Jolán erős formaérzékről tanuskodó kispasztikai munkáival. Égetett agyagfigurái felfogásban eredetiek és kivitelben is nagyon tetszetősek.

Karchnyák Klári, Balassa Böske, Auštečka Iza és Halmy Judit ízléses apróságokkal jelentkeznek elsőízben a nyilvánosság előtt.

A kiállítást dr. Pollák múzeumigazgató és Michel Ferenc tervező mérnök nagy gonddal és hozzáértéssel rendezték.

FÉNYES ANDOR dr.

## MAGYAR KULTÚRMOZGALMAK

### A „BUDAPESTI EGYETEMI ÉNEKKAROK”

Ezelőtt harminc esztendővel a magyar dal ápolására és népszerűsítésére alakult s máig is a magyar népi dallamok többszólamú kivirágzásának televénye. Azóta bekerült már a magyar zenei élet tengelyébe, mint minden művészi feladat megoldására alkalmas, minden szép és jó eszméért lelkesedő, áldozatkész, kitűnő kórus.

Szervezetileg a — már a múlt század közepén elindult — Müegyetemi Énekkar és az időnként felbukkanó, majd 1906-ban végleg megalakult Tudományegyetemi Énekkar egyesítéséből áll. Két elnök, két tisztkar, de egy kórus; egységes szellem, hagyománytisztelő és közös nagy cél tartja össze, mozgatja és vízi mind előbbre az egyesületet.

A nyilvánosság előtt első ízben II. Rákóczi Ferenc fejedelem hamvainak hazaérkezése alkalmával szerepelt az énekkar. Abban az időben a vokális zene még gyenge lábon állott Magyarországon. Volt énekkarunk akkoriban is egy sereg, főként iparos-dalárdák, de a karéneklés csak jókedélyű, egy társadalmi körhöz tartozó emberek ártatlan és nem túlságosan sokra bicskült szórakozásának számított. Zenei polgárjogról még szó sem volt, de nem is igen igényelték a „Dalárdák”. Többnyire csak elnöki névnapokon, kedélyes vendéglői összejöveteleken énekelgettek. Hangversenyteremben előadott műsorok iránt az érdeklődés soha sem terjedt tovább a családtagoknál, ismerősök-nél. A műsor pedig nagyrészt a könnyen emészthető német „Liedertafel” kórusokból, vagy ezeknek kezdetleges „Magyaros” utánzatából állott.

Az egyetemi énekkarok feladata volt fölvenni a küzdelmet az érdektelenség ellen, elősegíteni az olyan légkört, amelyben kilakulhat a magyar talajtól fakadó énekkar kultúra. Ez volt a főcél, de emellett lelkesen szolgáltak énekükkel minden kulturális megmozdulást.

A megalakulás óta eltelt három évtized olyan mulat jelent, amely egy szebb jövőre kötelez el. A végzett munka adatszerű felsorolása nem kíván bő-

vebb magyarázatot. Minden évben rendeznek egy önálló nagy hangversenyt, melyen bemutatják a magyar és a külföldi énekkari művek legértékesebbjeinek egy-egy sorozatát, hogy műértő hallgató közönséget szerezzenek a művészi karéneklés számára. Már a háború előtt bejárták az egész ország nagyobb városait a magyar vidék érdeklődésének felkeltése végett, de hangversenyeznek Berlinben, Bécsben is

A világháború okozta elerőtlenedés után új lendületet kap a munka. 1923 telén a németek meghívására sikereiben gazdag München—Lipcse—Halle-i hangversenyutat bonyolítanak le s pár hónap múlva óriási anyagi nehézségek leküzdésével felkeresik a felszabadulásukat ünneplő rokon eszt és finn népeket, ahol virágözön, határtalan lelkesedés és meleg, szerető rokoni szív várta és kísérte őket utjuk minden állomásán végig. Két év múlva a „Wiener acapella Chor” meghívására Bécsben énekelnek s még ez év őszén elindítják az olaszországi hangversenyutak sorozatát is. Három ízben járták meg Itáliát, végig énekelve Postumia, Velence, Pádua, Firenze, Assisi és Róma hangversenytermeit és templomait. A Szent Péter templomban 10.000 főnyi — a világ minden részéről összegyűlt — idegen hallgatósága előtt magyar misét énekelnek. A pápa a maga számára külön hangversenyt kér. Mussolini is magához kéri az énekkart, egész estéjét velük tölti és éneklés után fejedelmi vacsorán látja őket vendégül. Majd az ősi római egyetemen énekelnek. A rektor az egyetem jubileumi nagy érdemt küldi el köszönetül, megjegyezve, hogy a példaadás alapján megalakult a római Egyetemi Énekkar. Mussolini dedikált arcképét, a pápa egy köszönő diplomát és a szent év jubileumi plakettjét adományozza kitüntetésül az énekkarnak.

1931-ben részt vesznek Helsinkiben a finn-ugor kultúrkongresszuson s nagysikerű hangversenyeket adnak Krakkó, Varsó, Riga, Tartu, Tallin és Helsinkiben. A hangversenyút érzelmi háttérének, a lépten-nyomon megnyilvánuló mély rokonszenvnek és a felejthetetlen élmények sorozatának leírása túlnőne egy cikk keretén.

1932-ben tartotta az ujonnan alakult „International Student Musical Council” első közös hangversenyét Münchenben, melyen részt vettek az amerikai Harward egyetem énekkara, a „Yale Glee Club”, a müncheni egyetemek egyesített kórusa, a belgrádi „Obilic” és a Bu-

dapesti Egyetemi Énekkarok. Ez a hangverseny is a magyar dal óriási sikerét eredményezte a hangverseny közönsége és a lapok megállapítása szerint. Pozitív eredmény még egy meghívás is amerikai hangversenykörütra, amelyet a közeljövő esztendők egyike az International Student Musical Council elnöke, Marshall Bartholomew professzor maga készít elő.

Nem lenne teljes ez a szó. legnemesebb értelmében vett kultúrdiplomáciai munkáról szóló beszámoló, ha megfedkeznenék a Róma, München, Krakó, Varsó, Riga, Tallin és Helsinki városok stúdiójából leadott rádióhangversenyekről.

De az itthon töltött idő sem telt el haszontalanul. Évenként közel 100 próba és 50—60 szereplés a nyilvánosság előtt mutatja azt a hatalmas munkairamot, melyet az egyesület folytat. 1927-ben női kórust is szerveznek s azóta pompásan látják el zenekari hangversenyek kórus részét is. Bemutatják Licinio Refice „Trizzico Francescano” című oratoriumát. Felújítják a régóta pihenő Verdi „Requiem”-et és Liszt „Szent Erzsébet Legendá”-ja című oratoriumát, melyek azóta a M. Kir. Operaházban és egyebütt gyakran műsoron vannak. Beethoven IX. szimfóniája, Liszt „Faust” szimfónia, s főként Kodály „Psalmus Hungaricus”-ának remekbeszabott előadásai további állomások a fokozódó sikerben. Most legutóbb Liszt „Koronázási misé”-jének áhítatos pompájú előadásával ragadták meg a műértő közönséget.

A főérdeme azonban ennek az énekkarnak nem a magasra fejlesztett énekkultúrában van, hiszen az egész egészséges hanganyag és vérbeli művész-karmester dolga. Nem is a vidéki és külföldi propagandában, mert ez könnyen felfogható, magától értető kötelesség. Az a meglátás azonban, hogy nemcsak rendelkezésre áll a magyar zeneszerzőnek új szerzeményeik bemutatásával, hanem keresi, kutatja a gyökerében magyar muzsika szerelmeseit, fiatal, tehetséges, nagytudású szerzőket, akik nagy hozzáértéssel és szeretettel öltöztetik méltó díszbe a majdnem elfeledett, veszendőbe indult, kincset érő magyar dallamokat; ez teszi munkájukat nélkülözhetetlenné. A Budapesti Egyetemi Énekkarok olyan társadalmi réteget állított a karéneklés szolgálatába, amelyik bírja intelligenciával a céltudatos munkát, sikerre vinni valamit a közönség akarata ellenére is. A könnyebb fajsúlyú hall-



gatóság ugyanis eleinte idegenkedni szokott minden új dologtól, lett légyen az bármennyire művészi és bármennyire magyar.

Ma már ez a küzdelem korántsem oly nehéz. A munka dandárját a közönség zárkózottsága ellen elvégezte egy átütő erejű művész, V a s z i Viktor, az énekkar európai hírnő, szeniális karnagya. Az Egyetemi Énekkarok hangversenye fémjelzést jelent az előadott darabok számára s kialakulóban van egy olyan vokális kultúra, mely eredetiségénél, népies ízénél és erejénél fogva irigylett kincse lehet a magyarságnak a régi dal-kulturával rendelkező népek szemében is.

Az énekkar jövő programjának érdekességei: Bartók: „Cantata Profana”-jának magyarországi bemutatója és az International Student Musical Council jövő nyári budapesti kongresszusa. Már eddig 10 amerikai és európai egyetemi énekkar jelentette be részvételt a Pázmány Péter Tudomány Egyetem 300 éves jubileumával kapcsolatos ünnepségen és hangversenyeken. Ezeknek a sikerén pedig az énekkarok két nagyműtű, kiváló elnöke buzgólkodik. L á n g Elemér, az egyesület nesztora és külügyminisztere, aki a nemzetközi kongresszuson is nagy tekintély és az énekkar lelkes, kitűnő adminisztrátora: Fixl János.

Budapest, 1934 november 28.

ARANY SÁNDOR

## JANKOVICS MARCELL

Nem régen ünnepelte a szlovenszkői magyarság Jankovich Marcell dr.-t hatvanadik születése napja alkalmával. Az Ünneplés külső, formai megnyilatkozásán túl volt ebben az eseményben mélyebb és időtállóbb elem, amely a személyes kapcsolatok kirekesztésével az ő kivételes egyéniségének szólt, akinek működése és akinek értékel odatartoznak a szlovenszkői magyarság kúltúrtörténetéhez.

Jankovics Marcell dr. elsősorban író, de nem csupán író. Klváló, a cíceról értelemben klasszikus szónok. Nagy műveltsége kimagasló orom a kisebbségi magyar kultúréletben. Alakját valami Ideális-romantikus fénykör övezi, de ez nem a lebukó nap késő, eltévedt sugara, de a klasszicizmus örök életjogának hitéből született, mi minden megnyilatkozása felénk vetít.

Irodalmi munkásságát útleírások, elbeszélések és versek alkotják és beszédek, amelyek eseményei kultúrális rendezéseinknek.

## JARNÓ JÓZSEF

Halottja van a kisebbségi magyar irodalomnak, Szlovenszkői magyar kultúréletének, — halottja az egyetemes magyar írásnak. Egy fiatal küzdőtársunk, egy tiszta és üdítő ember kiesett a sorból.

Jarnó József, a tiszta eszmék megszállottja, egy férfikor, egy írói pálya legszebb kezdetén, fiatalon, de régi, kipróbált harcosként esett el. Harminc éves volt, s ebből egy évtizednyi megfeszített küzdelem, üldöztetés és féltreismerés, emberi öröm és gyász, siker és csalódás volt már mögötte. Szíriában halt meg, ahova sorsa szállította és élete, mint egy fájó torzó egyre jobban fényesedik előttünk.

Alig volt huszszöt éves, amikor Budapestről közénk került Szlovenszkóra és szinte diák létére a Kassai Napló munkatársa lett. Első verselt és első regényét itt írja meg, a Kassai Napló redakciójában. Keresések és tapogatódzások évei ezek,

A sors ezer csalódása között is hívő, optimista lélek maradt. Ha hasonlaltal akarunk élni, azt mondhatjuk, hogy nem annyira a mélységek, mint inkább a magasságok költője. Nem hlába járta be az Alpesek hőtötte csúcsait, nem hlába szerelmese a gleccsereknek, egész lénye mintha elfordulna a sáros göröngyötől, a szabad látóhatár, a napsütés és ég felé. Egyik novellájának híse mondja a következő, az íróra is nagyon jellemző szavakat: „A fő dolog mindig az illuzió, — a realitás magától utána szalad, mint az árnyékod.”

Erős egyénisége pánccélburkán belül alkotta meg a maga világát a szellem erejével és öntudatosságával. Itt tornyok, romantikus várak, egekbe néző templomok emelkednek, ahol a tudás, nemes emelkedettség és a mai korban mindig ritkább lovagias becsületesség talál hajlékot.

első könyve, a Prometheus, egy verseskötet, aztán a prózával próbálkozik, Szakadó költők címmel regényt ír, mely már sejtetni engedti, hogy a húszéves író a fejlődés évelvel igazi epikussá fog élni.

Az általa szervezett Renaissance ifjúsági irodalmi mozgalom keretében keletkezett Renaissance Könyvtárban jelenik meg új verseskötete, melynek az „Önarckép” címet adta. Ebben a könyvében még mindig a lírikus mutatkozik tehetségesebbnek a prózaírónál. Befelé néz és a világ fájásaira és nagy hazugságára eszméi. Egyik versében, az Isten játékszerében ezt vallja magáról:

Jó lettem volna én  
zászlós rúd vásznának,  
jó lettem volna én  
Hozzád szép zsoltárnak,  
jó lettem volna én

dalos síhedernek,  
jó lettem volna én  
templomra keresztnak,  
jó lettem volna én,  
akárminnek, mindnünk.  
Lettem, Te akartad,  
újszavú eretnek.

Az újszavú eretnek hangja ez.

Négy évi építő munka után 1926-ban el kell hagynia a Kassai Napló szerkesztőségét és most életében nagy, végzetes fordulat történik. Hivatalnok lesz, hogy az élet nyugós és örök napi gondjaitól megszabaduljon. Az új életállomás Nagyszombat, ahol megkezdi a legnehezebbet, az emberfeletti: két úrnak szolgálni. A nappal a hivatalé, az éjjel az irodalomé. Valami lázas megszállottság hajtja, dolgozik, ír és búvárkodik. Önkritikája, íról lelkismerete nem enged, hogy egy témához felkészületlenül nyúljon. Ösztönös sorai mögött is minduntalan felbukkan a tudás, az anyaggyűjtő író szenvedélye. Amikor a Magyar Miniatúr öket írja, valósággal beletemetkezik a régi magyar irodalom tanulmányozásába, száraz adathalmazból, zörgő papírtapokból merít hévvel és megpróbál bűvármunkája nyomán új arcú adni egy-egy íról sorsnak, vérrel és ideggel éli át a ma-

gyar életépítésnek ezeket az eszményi, forradalmi alakjait. Humanizmus, embersége következetes: hősei mind egy nagy közösségnek, egy tisztultabb jövőnek harcosai, szent megszálltak és rajongók, költők, akik újítanak és eszményt mernek álmodni.

1928-ban Börtön című regényével megnyeri a budapesti Pantheon kiadónak nagy Mikszáth díját.

Ismét újságíró lesz, ahonnan — fatális sors — egy évi munka után perrel kell elmennie. Ahogy lesiklik élete legigazibb talajáról, hogy élte standartját megóvja, kereskedelmi téren keres érvényesülést és élete utolsó éveiben hivatalnoká megint a Koburg-Műveknek. Itt születik Martynovics tanulmánya, amely a Magyar Írásban jelent meg.

Harminc éves volt és meghalt! Tolla egy évtizedig szántotta a papírt, egy kész regény, egy halom tanulmány maradt az íróasztalában és szárnyaló tervek odafagyva boltozatos, finom koponyájában. Mi mindent adhatott volna még ez a kiművelt, nemes agy!

Nagyszombat.

EGRI VIKTOR

(Felolvasva a pozsonyi rádió magyar óráján 1934. dec. 10.-én.)

## KRITIKA

### SZÁMADÁS

(Sebesi Ernő versei, Eperjes, 1934)

A lírikus és az epikus kedély különös vegyüléke Sebesi Ernő. Hol a lírai lélek bukkan föl benne egy-egy szonettben, hol pedig az epikus halatlja hangját egy-egy pompás novellában: egyiképen mestere a műfajnak. Nemrégiben jelent meg újabb verskötete Eperjesen, Számadás címmel: mintegy beszámolót tartva magának s mindazoknak, akiket a líra belső viharzása és szépen fűzött sorokba való kivételése érdekelt, beszámolót egy sokféle irányú tekintetről, számadást a lélek útjairól, amelyek emberek, sorsok, fák és vasúti sínek mellett vezetnek. Csak lehajol a földre s máris témát talál: a kavics, amit fölemel; értékes kővé tisztul kezében, ha megfújja a portól, a járókelő, aki mellett elmegy, öntudatlan megnyílja lelkét előtte és a költő atomjalra bontja a vergődő lelket. Sok témát talál, úgyszólván minden érdekli, mindent megénekel: elindul az epikus a felfedező utakra s a költő szólal meg, ha be kell számolnia a látottakról. A versek, első látásra kissé kesernyések, mintha az entuziazmus hiányzanék belőlük, de ha mélyére pillantunk a soroknak: mögöttük mindig aggódó szem, érző lélek bújkál meg, kicsit fáradtan, kicsit kiábrándultan, de mindig tiszta szándékkal. Sokat megélt ember komoly lírája ez. Nincs benne szenvedő fájdalom, nem érzékeny, hanem érző, férfias. Legtöbbször nem önmagáról ír, de akár az adóívet, akár a hókaparót, a week-endet, vagy a kisvárosi ősz énekil meg, mindig ott van mögötte s múlhatatlanul ez a férfias rezignáció, ott dobog a szív, melynek restelli ütemét, dobogását. Szemérmes, mint minden igazi férfi, — de a sorok mégis elárlújják s nem maradhat titkon a világnézet sem, amelyet talán illethetnénk az elkoptatott szóval is „szociális”, — noha mégsem „szociális költészet”: a Sebesi költészete abban az értelemben, ahogy ezt az epitetont ma már sokszor megcsúfították. Emberbaráti verseknek nevezhetnénk líráját. Még magával szemben is tartózkodó s

különös csodálkozással ír önmagáról. A versek belső egységéhez a külső forma egészsége járul: szereti a zárt, kötött formákat, nem dobálja szét sorait, hanem épít. Eppen ezért van néhány szép szonettje. Nagyon szép ezek között a csend szonettje s talán legkevesebbé sikerült a „Madách”. Van néhány „Tollrajza”, „Névjegye”, amelynek szerzője nemcsak a lírikus Sebesi, hanem a megfigyelő, éles-szemű orvos, a lélekboncoló, aki egy pillanatra segítségül hívta a prózaírókat is. A poén halak húzódik meg ezekben a versekben. Néhány szép, meglepő hasonlata van, amelyek megvilantják előtünk a vers lelkét, viszont néhány helyen túlságosan prózaival terül a vers; a gondolat s forma nem találkoznak egymással. — Néhány műfordítás teszi gazdagabbá a kötetet: Kástner, Schöukal, Novomesky, J. Wolker, Rilke, Ringelnatz s Brecht verseit fordította le komoly műgondal. (sz. v.)

### Reményi József: IDEGENBEN (Versek)

Reményi József, „a magyar irodalom amerikai követe”. Különös kettősség lakik benne, olyan, amilyen ritkán tapasztalható a messzire vándorolt magyaroknál: egy óceán választja ugyan el a magyar élettől Reményit s az elvándorolt óceán túlsó partján nyugodt megélhetésre talál, mégis visszanyúlnak lelki létének gyökerei a magyarságba s éltető táplálékát innen szívja mindig. A mindennapi létért harcoló Reményi ugyan Amerikában él, de, ha e harc után megpihen, abban a pillanatban visszazúll gondolataival Európába s itt termékenyül meg, a mákonyt itt gyűjti össze. Reményiben érdekesen vegyül az amerikai és az európai ember kettőssége, szerencsés egyensúly, ami kevesek sajátja. Egy kötet verse jelent meg nemrégiben Budapesten, „Idengenben” a verskötet gyűjtőcíme s huszonhat verset tartalmaz. A versek cím nélkül, számozott volta is mutatja már első pillantásra, hogy mindvégig ugyanaz a téma ihlette meg Reményit: a hazavágyó-

dás s ha freudi alapon próbálnánk megfejteni a versek születését, ezekre a versekre azt mondhatnánk, hogy Reményi ilyenmódon igyekezett megszabadulni az „otthon-komplexustól.” Minden író visszanéz egyszer legálább... Reményi visszanézése, az öreg Európába, most versengetés kerestül történtek, „ki kellett élnie” vágyálmait s el kellett énekelnie a hajdani boldogságot. Persze, csak ideig-óráig intézheli el az otthon iránt érzett vágyódását az ilyenfajta lelkű ember, mint Reményi, versben. A gondolatok, a vágyak, más-más formában, újból előtörnek. Ezuttal a verset választotta. Csupa őszinte önvallomás: fellengző szílvárvány nincs benne, az amerikaiválasztás verses históriája ez, nevezhetnénk valóban históriás énekeknek is.

„Friss szelek szárnyán keltem hajdan útra, költő mosolygott rám, biztatott hú szemmel, —”

kezdí az önvallomást s életének célját is megtaláljuk a következő sorokban: „Termékenyen élni”... s a kétség és remény között hánnyódó lélek írásának útoltsó sorai csengő magabizást hirdetnek: „Visszatér, visszatér, visszatér a hitem!” Van valami barátságos, természetes hang Reményiben, kerekrenyiltotyszemű optimista hangja, a versek közvetlenek, belülről fakadók. A lírai zengésbe itt-ott epikus hang vegyül, vannak költői lendületű s prózai ízű sorai, néhány sora a rím kedvéért született, de talán csak egy-két rímet kifogásolhatunk, mint elikoptatottat. A sok itthoni líra búsongó szólamai után érdekes és érdemes elolvasni egy messzirevetődött, sok bajjal-örömmel megküzdött magyar költő mélyből fakadt szavait, mintha egészen más, idegen világból szólnának felénk. Mint olvasmány is érdekes, művészi.

(szv)

## SZLOVÁK KÖLTŐK MAGYARUL

(Darvas János fordítása.)

A Kazinczy-Szöveket kiadásában Hegyország hangja címen megjelent szlovák versfordításokról a Nyugat a következően ír. Darvas János műfordításai a siker újabb állomásához értek.

A fordításban mindig a vers dinamikája vész el s eredeti szépségétől

kissé megkopottan kerül az olvasó elé. Mégis ezekben a magyarra átlített szlovák versekben fellelhető a századok óta magányos, vígasztalást nem találó szlovák lélek különös borongása. A versek témája: az édesanya az ősz eső, az édes anyanyelv, a szerelem, a gyermek és a csillag, a munkanélküliség és a kívándorló. A költők, akik ebben a kötetben a hegyország hangján énekelnek, két korosztálybeliek. Fiatalok, akik 20—30 év körüli, egészen kivételes tragikumú ifjúság hangját intonálják s idősebbek, mondhatnám öregebbek, akik közelebb állanak az ötvenhez, mint a hatvanhoz. Mégis feltűnik az idősebb generáció friss hangja és fiatalos lelkesedése. Két generáció bánatosodése ez a könyv, azzal a közös vonással, ami a borongós lelkületű szlovák népeket egytől-egylgy oly végzetesen determinalja.

Kraskó Iván szerepel a gyűjteményben a legtöbb költeményen, annak jeléül, hogy a költő-fordító lelkéhez az ő költészete áll a legközelebb.

Legerőteljesebb Apám földje c. verse.

Napestig nap süt, mégis oly nedves apám földje, századokon át jobbágyok könnye hullt a földökre. Századokig hullt, nem aszhat ki a jobbágyok földje, tűzhetsz tűzes nap, e könnyek most is fájnak örökre.

Jesensky János modernebb, frissebb líráját, mélységes nemzeti érzés jellemzi. Rázus Márton a legnevesebb szlovák poéta két verssel szerepel csupán, kevésbé sikerült fordításban, Gall Iván hangulatos lírája meleg színekben pompázik:

Az ősz szobámnak nyitott ablakán át besodor néhány száraz levelet tán, hogy feledjél vágyam mult világát, s lelkem fájdjtsa emlékek felett.

A modern hívő lélek lírája Kompis Péteré, aki És kék villamos visz majd zöld hegyekre c. versében csodálatosan adja önmagát. Benlak Valentin rövid versselben Falu Tamás kurta sorú, zárt témájú költészetére emlékeztet meglepően. Városból falura vágyó lélek a fiatal Lukács Emil Botoslav, akinek lírájában kifogyhatatlanul zeng a szerelem. Niznansky József

széles sorokban hömpölygő lírája a szlovák hazafias és localpatriota költészet gyöngye. Modern utakon jár Zarnov András, míg Novomesky László groteszk, futurista verselése azt mutatja, hogy a szlovák lírában minden irány megtalálta képviselőjét. Okáll Dánielt szociális téma fűli, Hecke Ferenc pedig a kötet utolsó versében a bús kívándorlókról énekel ekképpen:

Az erdőben nem vágattak  
fát velünk,  
a kunyhóban hétszám nem volt  
kenyerünk.

Kevésbé jelentős munkáikkal szerepelnek Smrek János, Grebác Orlov Ignác és Roy Vladimír. A kötet verséből nem következtethetünk íróik arculatára.

Bár hibáztatjuk, hogy az értékes női gárda teljesen számúzva van a gyűjteményből, örömmel állapíthatjuk meg, hogy a szlovák költészet gazdag termése a témák és formák újszólván valamennyit felölel. A szlovenszói magyar irodalom pedig büszkén elmondhatja, hogy a kulturális kapcsolatok felvételére az első lépést megtette. Braneczky József Fráter Johannes c. történelmi regényét is kihozza magyar fordításban.

Stur Lajos fellépésével a fellendülés kora következett el a szlovák irodalomban. A múlt század ötvenes éveire esik az az idő, amikor nyomában olyan neves költők léptek fel, mint Svetozár Hurbán Vajansky, Pavel Országh Hvezdoslav, dr. Martin Benczur Kukucin s a többiek. Ennek a fellendülésnek méltó folytatói a kötetben szereplő költők; nagynevű s a magyar közönség előtt még jóformán ismeretlen elődeik költészete még vár a méltó fordításra.

## „BOKRÉTÁT KÖTÖTTEM”

(Boross Béla könyve. Galánta, 1934)

Boross Béla tanítóember s mint ilyen, a legkiválóbb fajtából, a Gárdonyiak fajtájából való: nemcsak eszével, hanem szívével is tanít, nemcsak szemével, hanem felkével is lát. Naponta elnézi az iskolában kis tanítványait, elhalkítja őket, belelát sorsukba, a szerető apa gondoskodásával őzli lépteiket. S hogy ezeket a gyermekes mindennapokat leírta: így született a könyve, szlo-

venszói ifjúsági irodalmunk egyik új hajtása. Ifjúsági irodalmunk Szlovenszkon meglehetősen szegény, éppen azért minden könyvet, amely ehhez a műfajhoz tartozik, kettős örömmel kell fogadnunk. Boross Béla ifjúsági köteté azonban szerényen kívánja azt is, hogy felnőt színtén olvassassa, kezébe vegye. Gyermekek nyelvén, nagyrészt gyermekeknek ír Boross Béla, tisztá, áttetsző magyar stílusban, de ezekben a kis történetekben, amelyet bokrétába kötött a felnőtteknek ugyanolyan meleg örömk van, mint a gyermekeknek. Boross Bélának a Magyar Tanítóban írt kis krolkjai régóta feltűntek már: biztos megfigyelés, meleg érzés vezetete toll, ötletes kis történet-sor kedveltette meg a nem mindennapi megfigyeléseket az olvasóval. Néha csupán megfigyeléseket adott, a következtetést rábízta az olvasóra, máskor finom végkövetkeztetéssel, amely azonban nem volt terhes és erőszakolt, — rávezette az olvasót arra az útra, amelyen az írója maga is haladt. Néha elcsodálkoztak ezek a megfigyelések: „ilyen is lehet a kis emberek országában, — mondta meglepetve, máskor enyhén ironikusak voltak, ismét más alkalommal a szenvedésben, vagy az örömben együttérzők. De sohasem erőszakoltak, mindig őszinték. Ezt az őszinteséget kell elsősorban dicsérni a kis elbeszélésekben, valamint tisztá, csendesen csobogó, folyamatos magyarságát, érzékeltető tehetségét. Sok finom humor, kedves poézis gyűlt össze ezekben a bokrétákban. Józsi könyv, itt-ott adomaszerű, szinte látjuk magát a tanító urat, aki maga mulat leqjobbán, ha valami jómondás, csíny sikerült. Boross Bélából készen kívánczik elő a mondanivaló, könnyedén, mint a gyermek arcán a mosoly. Az is ez a könyv: mosoly. — A könyv kiállítása szép. Ivány Ferenc kedves, jóisikerült rajzai díszítik. Csak a könyv köntöse komor. (sz. v.)

## BENE KÖZSÉG JELENE ÉS MÚLTJA

(Mónus Gyula és Szerényi Ferdinánd dr.)

Társadalomtudománnyal, néprajzzal, kisebbségi kérdéssel, folkloréval foglalkozók számára különösen érde-

kes könyv. Örömmel forgathatja azonban laikus is: Bene kárpátalji község mai helyzete, mindennapja méltán érdekelhet mindenkit, akinek szívügye a falu. Mintegy községi krónikaként készült Bene község monografiája, annál azonban szélesebben lát írója s helyzetképet fest. Monografiája Irodalmunk kicsiny, allig-allig jelennek meg művek, amelyek Szlovenszónak, vagy egyes részének helyzetképével foglalkoznak, — kivéve a Nemzeti Kultúrát s kiadványait, — éppen azért figyelemreméltó, hogy akadt egy lelkes tanító, aki községének monografiáját, mintaképpen elkészítette. Bene nem nagy falu, helyzetképe azonban roppant pontos: egy falu története, társadalmi, gazdasági, művelődési viszonyai, mindentféle közérdekű adata helyet kapott a gondos könyvben, serkentésül a többi krónikások, falu-kezelők számára. Kár, hogy csak elvéve jelennek meg hasonló könyvek, pedig a magyar falu életképe, statisztikai adataival együtt, a legérdekesebb olvasmány kisebbségi helyzetünkben. Tükröt mutat eléink ez a könyv. Minden fejezete gondos, szakzerű, elmélyedő tanulmányra valló. Statisztikusaink, novellistáink egyképen haszonnal forgathatják.

(sz. v.)

## LÉVAI LEXIKON

(Szerkesztette dr. Strasser Elemér)

Érdekes kísérletre vállalkozott dr. Strasser Elemér lévai ügyvéd, a magyar kultúra egyik lelkes rajongója: lexikális gyűjteménybe foglalta a mai Léva. Hangyaszorgalom, gyűjtőbuzgalom kell egy város helyzetképeinek leírásához, különösen akkor, ha a szlovenszókótság, a kislvárosi adottság s a magyarai volt sorra súlyosbítják a könyv készítőjének helyzetét. Lokálpatriotizmus meleg érzések nélkül allig lehetne ilyen könyvet összeállítani. A Léva történelmével foglalkozó néhány oldal után belürendes sorban mindent megtalál az idegen, aki Lévára vetődik: az utcaneveket éppúgy, mint az orvosokat, kultúrintézményeket, iparosokat, az egyházakat s a katonaságot. Pontos és tekiismeretes kalauz, több mint az idegenvezető egyszerű segédkönyve: megmutatója egy kisebb-

ségi sorsú város mai életének. S bennünket elsősorban ez érdekel. Feladatát jól oldja meg. Hét könyvtára s ötvenegy egyesülete van Lévának. Negyvenkettő ebből magyar: (sz. v.)

## Márai Sándor: BOLHAPIAC Pantheon kiadás

A Bolha tehát bevonult a magyar Irodalomtörténetbe. A Bolhacirkusz után jött a Bolhapiac. Aki nem tudná, a bolhapiac a piacok legutolsója, ahol egészen szegényes holmik cserélnék gazdát. A szerénykedő, a meglepetéses írója a cikkek különbözőségét kívánta a fenti címmel jelezni. Az olvasó pedig kíváncsi lesz, szemez a cikkekben s megdöbbenve veszi észre, hogy a bolhapiacra olyan értéket talál mint a Vidali módszere, amely történetesen éppen a Nyugat hasábjain látott napvilágot s a rádó szórta szerte a világban. A kritikus arra gondol, hogy a Teletik téren is mennyi a nemes holmi, régi dicsőséges főúri paloták értékét bújkálnak tisztánlan kezek között, az embernek fáj a szíve, ha nézi őket. Kicsit méltatlan a cím a szellem eme gazdagságai fölött, az embernek kedve volna letépní a könyvfelelet s valami más címet adni a kötetnek. Igaz, apró színek ezek az élet nagy misztériumából, egy egy jellegzetes figura vonul fel tökéletes karikatúrában, máshol a házasságfeletti nagy skepszis húzódik sötétben, odébb a nő problémája világlik elő érdekesen. Éies reflektorfénybe kerülnek dolgok, emberek, idő és tér, mozdulatok és gondolatvillanások, az olvasó sietve olvassa, nehogy kitudjon a fény s ő újra sötétbe tapogatózson. Olyan ez a könyv, ez a sok sok újságclik gyűjtemény, mint a nagy filmek előtt levettett hangos hirdató. Néhány másodperc a világ eseményelből. Az író független a cikkekől, nem érezzük őt az írások mögött, mert az írók önmaguk beszélnek az író helyett s az olvasó saját szemével látja az eseményeket, saját értékservelvel fogja fel a történeteket. S itt érkezünk el Márai nagy írásművészetéhez. A kávéházi terített asztal, amelyen egy-két törött fogpiszkáló, kiömlött só és paprika hever néhány éteifolt társaságában, már egy téma számára, már vetítél eléink a nőt, aki a férrel mellett

ül s idegességében törli a fogpiszkálókat egyiket a másik után. Elmondja miről beszélgettek, hogyan mentek el, hogy a végén az egész mesteri levelezést egy giccseel elintőzte. Nem is úgy volt, hanem egészen másként. A hiteltelenség áthűlt a sorokat, az olvasó szkeptikus embert hisz a szerző mögött, olykor sajnálja is temérdek csalódását, látó szemelt s azt a sok sok emberi gyengességet, amibe lépten nyomon belebotlik az ember. A bolhaplac humora és fölényes leírása mögött temérdek emberi gyötrellem húzódik meg, az író külön tragikuma, hogy nem tudja az olvasót sehogyansem megvigasztalni.

MAREK ANTAL.

## Török Sándor: ÉS AZALATT IDEHAZA

A háború alatt felcseperedő ifjúság regénye ez. Mondhatnánk lelki karakterológiája. Egy gyermek-ifjú pszichoanalízisen keresztül egy család, egy társadalom rajta. Egy vidéki városka élete, amely felett lebeg a háború alatt nemzeti hangulat nyomasztó atmoszférája. Valahogyan a gyermek főhős személyét Török Sándor ifjú korával kell azonosítanom. Lehet azonban, hogy tévedek.

Török alakjal valahogyan nagyon élnek. A tipikus középosztály életformák oly ismerősek. Ugyan mi lehet nagyobb dicséret egy regényíró számára? Maga a középiskola hangulata is oly élethű, hogy csak egy átélt emlék reflexiói lehetnek. Gyuri családja szegény vidéki bank-tisztviselő család. A felnőtt férfiak háborúba mennek. Gyuri, a rossz gyerek, magára marad a nevelésben. A magyarázat, amellyel Török, Gyuri viselkedését előadja, Freudot juttatja eszünkbe. Erkölcsi és szexuális botlásokon keresztül egy férfias munkavállalás megváltóztatja a gyermeket, aki már az élet komoly szemlélője. A család tragédiája egy vesztett háború minden srálmás árnyalatát élénk táró megoldatlanságában befejezetlen a regényben. Bájos a fiatal fiú szerelme a kis pakulár leányba. Tiszta hangulata a regénynek hű bizonyítéka Török regényírói készségének. (Franklin társulat kiadása.)

(szk.)

## Ártinger Imre: DERKOVITS GYULA

(Ars Hungarica 6. sz. Budapest, 1934)

Az „Ars Hungarica” kitűnő s élvezetes sorozatának hatodik kötetek Derkovits Gyula művészetét tárgyalja. Ártinger Imre végigvezeti az olvasót Derkovits fejlődésén s precíz megfigyelésekkel azokat a külső és belső momentumokat, melyek a művészt magasán felváltó pályáján irányították. Utal arra a fejlődési stádiumra, amikor Derkovits romantikus gondolkodása a német expresszionizmushoz simult, amelyből végre eljutott a tökéletes művész magaslatra, amikor a pikűraban a művész szubjektuma alárendelt szerepet játszik s fölülte a közösség uralma hatalmaskodik. Ártinger éles szemmel megfigyeli Derkovits művészetében azt a fontos alaptényezőt, mely az expresszionizmus hagyatékra, a lelki mélységek kitermelése. Utal továbbá a festői értelem tökéletesedésére, majd a külső hatásokra s a lelkiismereti beavatkozásra. De megfigyeli Ártinger Imre a művész hibás oldalait, a fejlődést hátráltató momentumokat, úgy a propagandás művészt kidomborítását s ennek hátrányait, mint a zavaros politikai hovatartozás idegességét. Őszinte komolysággal esetlenül a szerző Derkovits művészetének azt a stádiumát, amikor az már megillesztett magasztos prospektívából szemléli a szenvedő tömegeket s azt pikűrójában is abszolút művészi érzéssel juttatja kifejezésre.

Érdemes ezt a könyvet átolvasni, érdemes megismerni azt a művészt, aki pikűrójában a szenvedőket, nyomorgókat és a nincstelenekeket képviseli s aki fölül tud emelkedni minden emberi kishitűségen egy egyetemes részvétben s főlzabadija magát a művészet dogmatikus elvei alól, hogy esetjével megragyojtassa a magyar génusz csodálatos erejét. De érdemes ezt a könyvet átolvasni azért is, mert megismerkedünk vele Ártinger Imrével, a tökéletes objektivitást műkrikussal, ezzel a nagy-szerű megfigyelés íróval, akinek ahhoz, hogy műkrikát írjon, meg van az erős művészi énjén kívül a társadalmi, gazdasági és kulturális elméletek abszolút megalapozása.



Az olvasó két egyéniséget dícsér e könyvben. Ártinger Imrét, aki megértette a tökéletes emberi méltóságát

gú „őstehetséget”, Derkovits Gyulát.  
NAGY BARNÁ.

## SZLOVÁK IRODALOM

### A SZLOVÁK PRÓZA STÍLUSA ÉS MONDANIVALÓJA

A Prágában megjelenő „Elán” hasábjain érdekes és generációs vitának induló cikkek láttak napvilágot. Két ellentétes irány: a kritikus és az író, két ellentétes kor: a harmincév és a hatvanév állott szemben egymással. A fiatalság elégedetlen volt a mai szlovák irodalom sokéyes mondanivalójával, az öreg kor magát védte és a szlovák próza tartalmasságát európai fokmérővel igyekezett mérni. Az Edition Tauchnitz mintegy 5000 már megjelent kötetére hivatkozott, amelyek között bizonyára sejtet munkák is akadnak. Az indokolás helytálló volt, mert a Weltbibliothek és a Magyar Könyvtárak már lassan megöregedtek, de bizonyos kor irányvonalát mindig kiadósan nyomon tudták követni. A fiatal szlovák kritika azonban a szlovák irodalom tizenhatéves újkori történetében inkább az írók mondanivalóját és stílusát keveseli, ami pedig lényeges kelléke a modern irodalomnak, mert hiszen átható könyvsikert csak a tiszta stílusú, sok mondanivalóban bővelkedő regények arattak.

A szlovák prózában mondanivalóban és stílusában eddig veretlenül Milo Urban foglalja el az első helyet. A Živý bíč-ben nemcsak roppant sokszorosan süřítt cselekményt ad, hanem leírásukban is megüli azt a könnyed, egészen újszerű hangot, amely a háború utáni kor olvasóközönségénél nemcsak a könyvsikert, hanem az íróval szemben folyton fokozódó szimpátiát és megértést is jelent. Alig van író, aki csak irodalmi díjakkal, könyvtárakba való felhívással besorozással elégednék meg, mikor minden idegszálával vágyik a szélesebb olvasóközönsége után. Milo Urban regénye csupán orosz nyelven többszáz ezer példányban jelent meg s szlovák eredetiben gyors egymásutánban öt kiadást ért el. Milo Urban mellett legtöbb mondanivalója volt Gejza Vámoš-

nak, a fiatal és tehetséges pöstyéni orvosnak, aki egészen újszerű regényében, az A t o m y B o h a két kötetében nemcsak új tárgykört nyitott a szlovák szépprózában, hanem a cseh és szlovák kölcsönös viszonyt is eredeti formában jelenítette meg. Az A t o m y B o h a tiszta irodalmisága mellett sokszor a kolportázs regényhez hasonló színekkel eredeti megszólalása volt egy új írónemzedéknek.

A mondanivalók tekintetében a szlovák írók zöme mellékvágányokat keres, mert vagy még nem tudott tárgyat választani saját fajtájának légköréből, vagy azért keresett idegen tárgyat, mert erejét abban gondolta jobban kiadhatni. Innen van például, hogy az előkelő, egyéni zamatú J a n k o H r u š o v s k ý vagy T i d o G a š p a r legjobban idegen tárgykörben tudnak írni és a szlovák légkör viszonyal relatív távolságban állanak tőlük. Hiányzik a hazai és a szlovák irodalmi megújodáshoz megfelelő légkör a történeti regényíró J é g é - b e n is, aki szalonstílusával és finom ironiájával távol áll magától a kollektív néplélektől.

A szlovák regényben kevés olyan mondanivalót találunk, mint amilyent S v e t o z á r H u r b a n V a j a n s k ý adott a maga korában a maga közönségének. Igaz, hogy neves kortársa, a szlovák realizmus atyja és megmentője, K u k u č i n maga is idegen témakört keresett, mint legtöbb mai modern utódja, de a Vajanský erejével ma az újonnan adott viszonyokhoz még senki sem mert hozzányúlni. Itt-ott fölcillan egy pár mondat, egyikét oldal, néha fejezetekre is kiterjed, amelyben a szlovák író a cseh-szlovák viszonyhoz nyúl hozzá, vagy ahol a megváltozott, szabadabb lett és titkos választójoghoz jutott szlovák falut igyekszik mainak, eredetinek megrajzolni, de igyekezetiük kimerül Gárdonyi Géza tiszta faluszeretében, s még a gazdasági válság idején sem találják meg a helyes, egyenes utat az új szlovák néplélek felé. J. C H r o n s k ý apróbb novelláiban

és rajzban talán még legjobban benne él a nép ütőerében, sokszor Martin Rázus is megpróbál tükörképet vetíteni, Kvetoslav Urbanovič faluleírásában a természet tökéletes aláfestéséig is eljut, de mihelyt a néplelek karakterisztikumához érnek, a költő színes ceruzával ír a durván faragott ácsce-ruza helyett. A valóság elől való bujkálás, a toljcsen költői látókörből való elmélyedés csak egy-egy elvetélt munkában mutat mélyebb nyomokat. A szlovák irodalomban még hlányzik a Móricz Zsigmondok bátorsága, a Szabó Dezsők önmagából tüzező, meg nem alkuvó lendülete, a Zilahy Lajosok őszinte hazabeszélése, a Kodolányi Jánosok igaz falurajza, mert örvendő gyermek módján csak a megtalált és színezhető nyelvben szeretnék magukat kiélni.

A nyelv sem mindig sikerült. Az egyszerű köznyelvtől és az újságok nyelvtől az alapjaiban áttisztított modern irodalmi nyelvig hosszú út vezet. Ezt az utat a fiatalos hévvel dolgozó, és váratlanul nagy közönségre talált szlovák írók legnagyobb része nem tudta még megtenni. Magam is tanúja voltam annak, amikor a legjobb nevű szlovák íróemberek bevallották, hogy minden igekeze- tükkel sem tudják a Szabó Dezsők stílusát a szlovák irodalomban meg- teremteni. Pedig a szlovák nyelv ma- ga például igékben olyan hallatlanul gazdag, hogy ezer metaforát elbírna egy-egy könyv, amely hosszú- sáv- júdás után, inkább benső lelki kény- szerből, l'art pour l'art látna napv- lágot, nem pedig a gombamódra el- szaporodott kiadók üzleti lehetősé- geire épülné.

Az új szlovák stílus talán maguk- nak az íróknak is szokatlan. A szó- virágokra gondolnak, amikor egyéni mondanivalókat akarnak aláfesteni. Egyesek félnék a túlegyszerűségtől, mások óvakodnak a cikornyának vélt lírától, s így a középponton haladva sablonossá válnak. Szinte meglepő stílus van például Kvetoslav Urbanovič „Oráčina” c. re- gényének. Itt, ahol mondanivalóinak quintesszenciájú az erotikumot vá- lasztja, helyenként a falut és a ter- mészetet reymontl isgyszerűséggel, de Reymontéhoz is hasonlítható to- lal írja meg. J. C. Horonský egy- egy regényében, egy-egy elbeszélé- sében olyan közvetlen, annyira slo- vákos hangot üt meg, hogy hosszabb

pihenő után új falustilust tudna meg- teremteni. De semmit sem nyert a szlovák irodalom a szalonírók régi utakat járó stílusával, ezektől még a századeleji regény stílusa is egyé- nibb, szlovákosabb. Egyéni, bár nem új stílusa van Janko Jesenský- nek is, aki most ért el odáig, hogy egy életre visszapillantva stílusát mondanivalóinak megfelelően meg- változtassa.

Ez a rövid áttekintés olyan magyar íróember egyéni meglátása, aki több mint egy évtizede nyomon követi a nagyszerűen följellett szlovák iro- dalmat. De mert apró nemzetünk leg- alább kétszáz elsőrendű író- képes a világ szellemiségének csatasorába állítani, szeretné, ha a megfátalodott és fejlődésképes szlovák irodalom százas seregéből egy pár íróember mondanivalójában és stílusában euró- pai méretek elé állhatna. Kicsis- günk közös sorsa jobban készítet a magunk életével való szűkebb foglal- kozásra. A világ irodalmi remekművel pedig még majdnem mindig apró ember embersorsok tömegátváltatba vetített ábrázolásával értek el meg- érdemelt és nyugtázott sikereket. Ez lehet vezérlő gondolata a megúj- dott szlovák szépprózának is és hogy erő, képesség ott szunnyad a hegykoszorúk élében, az olvitathat- talan Isteni szikra vagy a dolgokra való nagyobb ráismerés kell hozzá, hogy lángra is lobbantsa.

FARKAS ISTVÁN.

## Martin Rázus: BAČA PUTERA

(Elbeszélő költemény, a Slovenská Matica kiadása, Turčiansky Sv. Martin, 1934.) Martin Rázus, a szlovákok olyan sokoldalú költőpapja most új műfajjal lepte meg az olvasóközön- séget, amikor egy egész kötetre ter- jedő elbeszélő költeményt írt a fenti címen. A költői elbeszélés főhőse Adam Putera a Kadlubiany községből való számadójuhász, aki a község minden jellegzetes alakjával egye- temben egy sereg mulatságos és szomorú eseményen megy át, hogy végre szegényében elmeneküljön sa- ját-falujából Norkivág új hazát keres- ni s kedvelt furulyájával együtt ér partot Amerikában. Itt hányja-veti a sors, de a helyi falucskában ke- ményre edzett lelke még keményebb

fizikumával együtt állja az életharcot, és elég hamar egy bőrgyár társulatjadosává válik. Kiviszl magával régi, elhagyott szerelmét, Ancsát is, gyermekeik már új légkörben nőnek fel, s a pászor mélabús tillnkója helyett a gépek zúgását, kerekék csattogását tartják a legszöbb muzsikszónak. Putera Ádám haza is látogat Amerikából, s mint ilyenkor már elvárják a hasonló emberektől, jótékony célra hatalmas összegeket áldoz, iskolát építtet stb. Közben a vízszintlátott intelligenciával együtt kedvesen emlékezik vissza a falusi életre, a sok bohókás kalandra, arra a kedves, mindig visszakészítetö légkörre amelyben a felhök is megállnak a csúcsok felett, hogy kigyönyörködják magukat az áldott békességben. — Rázus ezzel a nagy cibeszélö

költöménnyel szórakoztatva-nevelö könyvet adott az olvasók kezébe. Putera juhász sorsán át a szlovák nép életerejére, megbízhatóságára, munkakedvére és energilására utal. Verselése a természeti leírásoknál vagy a mulatságos törtöri leírásánál szinte kicsap a mederből. Amerikai leírása már távolabb áll az elözö légkörtöl, s itt nem a versre, hanem a magára hagyott szlovák falusi ember sorsára utal. A könyvet a kritika nagyrésze szívesen fogadta. Rázus ezzel is közelebb került olvasói szívéhez és megmutatta, hogy a költö mint politikus is hü maradhat a megszokott színekhez. A könyv kiállítása a Matlica könyvtárnak jó izlését dicséri.

FARKAS ISTVÁN.

## BARTÖK LIJ KÖNYVE

(Bartök Béla: Népzeneék és a szomszéd népek népzeneje. 127. javarészt kiadatlan dallammal. Budapest, 1934. Somló Béla könyvkiadó)

Bartök új könyve már megjelenése előtt a magyar zeneélet eseménye volt. Föbb tétéelt ugyanls a mult télen a rádióban felolvasta s így oly széleskörü közönség szerzett róla rövid időn belül tudomást, amely hasonló kérdések iránt csak nagylasan szokott felmelegedni. A felolvasás különösen egyes, zenepolitikába vágó mondatoknak szokatlan nagy visszhangja lett. Bartök tökéletesen tárgyilagos stílusával megállapítja például, hogy „ha továbbra is így folynak a dolgok, mint eddig, akkor nemsokára az lesz a helyzet, hogy sokkal több magyar dal lesz hozzáférhető horvát, szlovák, rutén, román dalszövegekkel, mint eredeti magyar szöveggel. A külföld így fogja majd megismerni a magyar falu zenéjét ld e g e n szövegekkel, mindenféle más nyelvü nép népzenejének az elnevezése alatt.” Ha valaki alaposan akarja megismerni a régi magyar népdalszílust, annak egy horvát szövegü zrágrál kiadványt kell áttanulmányoznia. Stb.

A rádióelőadásoknak máris megvan az első sikerük. Amire Kodály és Bartök harminc évig vártak: a M. Tud. Akadémia vállalkozott a „Nagy Gyűjtés”, a magyar népzene egyetemes kiadásának megindítására.

Eddig a dolog „eseménye”. A szenzáció elültével s a könyv megjelenésével aztán kivilágosodott, hogy itt nemcsak zenepolitikail, hanem marandó tudományos eseményről is van szó. Az összehasonlító zenetudomány-nak ezen a területén Bartök jutoit el az első összefoglaló eredményhez, még pedig úgy, hogy minden kis részletmunkát is magának kellett elvégeznie.

Igyekszem a következőkben röviden összefoglalni Bartök könyvének azt a részét, amely a MAGYAR IRÁS olvasóit közelebből érdekli.

A magyar népzene négy szomszéd nép zenéjével volt s van kölcsönös viszonyban. Ezek: szlovák, rutén, román és horvát. Közülük legjelentösebb a magyar-szlovák és magyar-rutén népzene viszonya.

Úgy a magyar, mint a szlovák népzeneét nagyjából három osztályra tagolja Bartök. Az első osztály mindkét népnél a legrégibb dallamokat foglalja magában. Ezek a régi dallamok igen könnyen, szinte első látásra felismerhetök. Valósággal k ü l ö n st í l u s t képviselnek, olyanformát,

mint például a román stílus az építészben.

A régi magyar népzeneát a városi, úri közönség alig ismeri. Pedig éppen ezek a dallamok legértékesebb zenei kincsünk. Bartók és Kodály kiadványokban és feldolgozásokban sokat megjelentettek a régi stílus dallamából s az új magyar zeneélet kialakításánál éppen ezek a dallamok vitték a főszerepet.

Legfeljebb sajátosságuk az ázsiai örökségképpen magunkkal hozott öt-fokú (pentaton) hangsor és az izometrikus négysoros versszak. Ilyen dallamok, — hogy néhány közismertet említsek — a Székely Keresztes (Sírass édesanyám...) az Istene, Istenem, áraszd meg a vizet, ilyen a legtöbb erdélyi ballada. Ez a magyar monumentális zenei stílus, sokban hasonló a gregorián ősi fenségéhez. Ebben a stílusban alkotta meg Kodály a Psalmus Hungaricus főtémáját. (Mikoron Dávid nagy búsultában...)

Ezzel az egyetemes (az egész magyar területen elterjedt s azon túl is terjeszkedő) régi magyar népzenevel szemben a legrégebb szlovák népzene sokkal szűkebbkörű; — az Idetartozó ú. n. valaská v. detvanská-dalok csakis Zólyom-megyéből ismeretesek. Hatásuk sem terjedt a szlovák határokon túl.

Történeti rendben (amennyire időrendről szó lehet) az uralkodó régi stílust átmeneti korszak váltotta fel. Ez után pedig a magyar népzeneben a 19. század folyamán — azt mondhatnám: legnagyobb meglepésre — egy új stílus alakult ki. Egy ilyen új népzene-stílus kialakítása az utolsó száz év alatt más nép történetében példátlan jelenség. Bartók valóságos forradalmi eseményt lát benne. Arról az új magyar stílusról van szó, amit ma énekel a falusi fiatalság. Feltűnő sajátossága a tánclépészerű szöveghez alkalmazkodó, pontozott ritmus, szimmetrikus dallamszerkezet, a dur-hangsor és a néplű (ú. n. dór és eol)-hangnemek.

Ez az új stílus a városban is közismert. Ilyet énekelnek pl. a menekülő katonák. A városi műnépdalok is ezt a stílust igyekeznek utánózni. (Zöldre van a, zöldre van a rácsos kapu festve, stb.) A városi cigánybandák, amelyek igazl népdalt majd sohasem játszanak, műsorának java-része ilyen újabb stílusú népdalutá-  
zatokból áll.

Ha már most egy stílus utánzata ilyen népszerűsége tehetett szert (a városban), el lehet gondolni, mekkora hatása volt s van az eredeti új-stílusnak (a nép között). A magyar falúnak ez a „forradalmi módon és hirtelenséggel” kialakult új zenéje az utolsó száz év alatt visszaszorított — sőt hova-tovább teljesen kiszorít elsősorban minden régi pentaton dallamanyagot, aztán pedig minden addigi anyagot. Sőt „a magyar falúnak ez a zenei forradalma nem állt meg a magyar nyelvhatáron hanem átcsapott rajta s idegen nyelvterületeken ugyanolyan hirtelenséggel nagyjából ugyanolyan jelenségeket idézett elő; —”

Ez tehát a magyar népzene új, „hódító” stílus.

Az egyes népzenei tisztia stílusának leírása mellett Bartók másik témája a szomszéd népzenei hatásának vizsgálata. Ami a magyar népzenei illeti: az idegen befolyások nálunk egy ú. n. átmeneti stílust alakítottak ki. Ennek számbeli jelentőségét előlénkítja a következő statisztika: A lízernél több magyar dallam közt régi stílusú: 9%; — új stílusú: 30%; — „átmeneti” magyaros dallam: 23%; — Idegenszerű dallam: 38%.

Az utolsó számadatból azt látjuk, hogy a magyar népzeneben az új-magyar dallamok kialakítása előtti időben meglehetősen nagy, — már-már végzetesnek látszó — idegen, (elsősorban északról jövő) befolyás mutatkozik.

Mi okozhatta ezt az elnemzetlenesedést? Bartók feltevése szerint „valószínű, hogy ez az idegen anyag nagyjából a történelemből ismert ú. n. nemzetetlen korszakban áramlott be hozzánk. Sok jel arra mutat, hogy a magyar úriosztálynak volt nagy szerepe az idegen zenei elemek behurcolásában. Az úriosztály akkori általános elernyedése lélektanilag mindenestre eléggé megmagyarázná ezt a jelenséget. Feltűnő az is, hogy ami keveset a mai úriosztály a falusi nép dallamával közül ismer és kedvel, az főleg ilyen idegenszerű dallam. (Azt mondják, nem adnak... Bakonyerdő gyászban van...) Ez is amellet szól, hogy ezeknek az idegenszerű dallamoknak főterjesztője az úriosztály lehetett. A falú népe persze — már akkor is — szerette átvenni a magasabb osztályból származó kultúrter-

mékeket, de szerencsére, ezzel párhuzamosan épségben megőrizte a régi magyar dallamkincset is."

Az északról, kétirányból jövő idegen befolyás közül a szlovák számban gazdagabb, a rutén viszont továbbbi fejleményével jelentősebb. Amit Bartók a rutén tánczenének a magyar népzeneire tett hatásából következtet, az a legnagyobb távlatok egyikét nyitja zenénk történetében s előreláthatólag nem marad következmények nélkül.

Bartók gondolatmenete a következő: „A rutének legjellemzőbb tánczenéje az ú. n. k o l o m e j k a. A magyar anyagnak ú. n. kanásznóta-dallamai feltűnően egyeznek a rutén kolomejka-dallamokkal: nyilván ezeknek többé-kevésbé átalakított formái. — Valószínű, hogy a kanásznóták dallamából fejlődött ki először a „kuruc-nóták” zenéje (pl. a „Kecskemét is kiállítja nyalka verbunkját” — kezdetű dallammal rokon „Tyukodlnóta”), azután pedig az ú. n. v e r b u n k ó s z e n e. Főleg a régi magyar verbunkos-dallamok határozott rokonságban vannak régi kanásznóta-dallamokkal. Később persze túlságosan sok 18. századbéli nyugateurópai sallang akaszkodott a verbunkos zenére. Lehetséges, hogy az új-magyar dallamok a verbunkos-zene hatása alatt keletkeztek. De ezt a hatást nyilván annyil másféle hatás keresztelte, hogy ez az összefüggés még nehezebben nyomozható ki, mint a verbunkos és a kanásztánc között. A fejlődési menet — inkább érzésem, mint tudásom szerint — írja Bartók — „ez lehetett: rutén kolomejka — magyar kanásznóta — verbunkos zene — új-magyar népi dallamok.

Az uralomra jutott új magyar dallamok elterjedésük után átcsaptak a határon túlra is. Megfordult a szél. Amily fenyegető volt régebben a szlovák és rutén zene hatása ránk éppoly — szinte végzetesnek mondható — hatással volt a hódító új-magyar stílus a szlovák és rutén népzeneire. Bartók könyvének nagy, 127 dallamból álló példatára jórészt ennek a visszahatásnak bemutatásáért szolgál. Sorozatosan bemutatja a szlovák szövegű hű átvételeket magyarból; — a közismert „Véglámentem az ormódi temetőn” kezdetű dallam szlovák, rutén, horvát és román változatait; szlovák változatokat, melyekben a magyar dallam alakja eltorzult, sorok maradnak ki, viszont

megismétlődik az, amelyiknek nem kellene; — két külön dallam keveredik egybe, stb. Igen gyakori, hogy a szlovák variáns a magyar dal refrénjét magyarul veszi át.

Az új magyar népzene hatása a szlovák (és rutén) zenére oly általános hogy a szlovák népzene új, harmadik osztályát kizárólag azok a dallamok alkotják, melyek átvételek a magyar anyagból, vagy magyar hatás alatt keletkezett újabb alakulatok.

Bartók megpróbálja megvizsgálni: mi segítette elő az új-magyar dallamok terjedését és hatását idegen nyelvtérületen. Először is a dallamoknak pattingó ritmusa dallamvonaluk frissesége, „modernessége” lehetett a főok, a conditio sine qua non. Azután az a körülmény, hogy a régi Magyarország területén lakó népek együtt katonáskodtak. (A katona életnek egyébként a magyar nyelvtérületen is nagy szerepe volt a nóták elterjesztésében.) A falusi cigány-muzsikusok is elősegíthették a terjesztést, valamint az a körülmény, hogy a háború előtt s a háború végeztéig sok szlovák munkás szegődött az Alföldre summásnak. „Csupán egy tényező nem szerepelhetett a terjesztésben: az erőszakos, felülről jövő magyarosítás. Már csak azért sem, mert hiányzott hozzá bennünk a szándék. Hisz éppen vezető embereink nem igen kedvelték, nem is ismerték a magyar falu zenéjét. De meg ilyen mesterséges terjesztés tisztán tárgyi szempontból is lehetetlen. A falu művészete csakis spontán megnyilvánulása lehet; amint abba valaki bele akarja magát ártani és azt mesterségesen akarja irányítani, abban az órában betellegzett az egész falusi művészetnek.”

Könyve második részében a román és horvát népzene és kapcsolatait vizsgálja Bartók. Bemutatja a román népzeneének vidékenként különböző típusait, melyek azonban a magyar népzeneire semmi befolyást sem gyakoroltak. A Székelyföld, Moldva és Bukovina régi magyar zenéje viszont erősen érezette hatását az egyes román vidékeken. Ezt sok érdekes példa igazolja.

Különálló eset a szomszéd-kapcsolatok közt a h o r v á t - s z e r b népzene, mely úgyisólván semmi kapcsolatban sincs a magyarral, kivéve a Muraköz kis területét, ahol a legtisztább stílusú régi és új magyar dallamok százal találhatók, — horvát

szöveggel. A régi magyar népzene ősléte rétegének valóságos aranybányája ez az egykor magyar Muraköz; s egyúttal meggyőző példa a magyar népzene felsőbbrendű szépségére és hódító erejére.

Csak ismertettem, nem bíráltam Bartók könyvét. Nincs is manap olyan szakember — Kodály kivételével —

aki bírálatával illethető. De igen kívánatos volna, ha fiatal zenészeink közül Szilovszkón is minél többen lépnének Bartók és Kodály nyomába, hogy tovább műveljék e dicsőségesen megindult új magyar tudományt.

KERÉNYI GYÖRGY.

## SZÍNHÁZ, FILM

### Budapesti bemutatók.

#### Nemzeti Színház

#### A PÉNZ BESZÉL

Vígjáték 3 felvonásban. Írta: Fekely Gyula.

Lelkesítő érzéssel reménykedő hittel ültünk le, hogy meghallgassuk, egy fiatal új ember hangját, a fiatal magyarságnak irányított új mondanivalót; az ország első színpadának fényességéből.

Az első mondatok azonban csalódást hoznak és a fiatal új ember hangja erőtlenné, élettelen s a játék menete lassú. Később, leginkább a forgó színpad segítségével a tempó emelkedik, de a mondanivalók, néhány jól elhelyezett tréfa és a darab szerkesztése a régi színpad sablonja.

A darab alapötlete jó. Egy valóságos fiatal író tollára való.

Péter, a fiatal mérnök-feltaláló talaját veszíti kint a nagyvilágban és hazajön elpusztulni Budapestre. Anyja halálán van, szabómester albérlőjének leánya — egy végkielégített tisztviselő — Anni ápolja. Annit persze gyerekkori szerelem köti Péterhez. A lerongyolódva hazaérkező Pétert Anni nem engedí anyjához, hanem egy vasalásra hozott idegen ruha és apja fehérneműje segítségével felöltözteti. A beteg anya érdekében azt hazudtatja Péterrel, hogy a találmánya segítségével gyártulajdonos lett Párisban. Ez a hazugság a hírlapokba is belekerül és új utakat nyit Péternek. Anyja a boldogságtól meggyógyul. Természetesen nem komolyodik el a dolog, mifélt a hazugságot leplezhetnék megszületik a találmány és a hazugság valósággá válik, a darab pedig Anni és Péter egybekelésével végződik.

A színház Hajek Sárára, fiatal rendezőnjére bízta a darab rendezését. Bár különösebb rendezői készséget nem igényel a darab, néhányszor mégis csak be kellett avatkoznia. Ez a beavatkozás aztán nagyon szerencsétlen volt.

Többek között: a megérkező Péter halálos betegen fekvő anyja sezlongjára ül, örömeiben olyan ki-méletlenül mozogódik, hogy a szegény asszonyt szinte leszorítja fekhelyéről, majd olyan roppogósan ölelgeti halálos beteg anyját, hogy komolyan aggódunk. Megemlítjük még, hogy mikor a darab véglegesen átcsap a mulattatásba: egymást követik az 1800-as évek vígjáték írói, rendezői és színészi túlzásai.

A színészek és színésznők dolgoznak az író és rendező helyett is. Nagy munka. Nem vehetjük tőlük túlságosan rossz néven a sűrűn előforduló beszéd- és játékhibákat.

Uray Tivadar — játsza váltakozó sikerrel a feltaláló mérnököt. Anni, Somogyi Erzsébet leányasszony; igaz művészi egyénisége legtöbbször ellenáll rendező és írói elképzelésnek; így ő a darab legjobbja. Gömörly Vilma, P. Füzess Anna Ághl Erzsébet, Perczel Zita, M. Ivánni Irén, Forgács Antal, Turányi Alajos művészei nem elég erős a feladathoz. Tunár József élő flatalságának a szerep egyáltalán nem nyújt alkalmat kifejlődésre. T. Halmai Margit szomszédasszonya, a darab egyik legvalóságosabb figurája.

Jók a darab szegényszagú díszletei.

#### Vígjáték SZÜLETÉSNAP

Írta Bús Fekete László  
Hat életképben

A hat életkép egy vidáman könnyelmű, élni szerető gyógyszerész

életét tárgyalja, kicsit túlságosan szintalan gyermekkorától az öregségig.

Bár a szerzőnek egyáltalán nincs mondanivalója, csak kerete, amibe ezt a pesti Cavalcadet beillesztette, mi mégis kölcsönzünk egy tartalmat.

Egy nem rossz, nem jó ember, aki élete végén sem érti meg, hogy a szerelemhez néha szív is kell, és hogy a szerelem önmagában nem jelent életcél.

A kiegyezés utáni időkön, a boldog békén, világháborún és a leszerelés korán vezet át ez a hat-kis-zakaszos utazás; dédükapától a dédükunokáig. Életrészetek sok hamis vígsággal és még hamisabb szomorúságokkal.

Ilyen sokszínű belül-üres díszet tett a legházibb házi szerző, színháza karácsonyfájára. A Vigszínház pedig teljes fényességbe állította ezt az újra csinosított öreg bazárl holmit, csupán azért, hogy legalább az ünnepl színházjárók újnak, valódnak nézzék.

Elismerjük, hogy úgy a rendezés, mint a díszletek, kiállítás és a színes együttes teljesítménye a legelsőrangú, de ez nem menti az eljárást.

Rajnai Gábor nagy kedvvel formálja ki a fiatal emberből nagyapává fejlődő patikust, Maklárly végig kíséri őt egy „ember” szerepében, kárba vesz művészi fáradozása. Tökés Annáé a legjobbja a darabnak. Vágóné kitűnő nagymama, Góth jó nagyapa, Góthné vidéki íze erőszakolt, Mály önmagát adja. Agal Irén ebben a társaságban nem tudta megállni a helyét. Kitűnőek néhány mondatos szerepekben: Pártos Erzs, Peti Sándor és Csók István. Két szerepnek semmi köze a darabhoz; egy francia neve tőnő — teljesen elég, amit az első életképpén elmondanak róla — és egy amerikai lány, hlába követ el mindent. Gombaszögi Ella és Fellegi Teri. Rendező Hegedűs Tibor, díszlet Vörös Pál.

## Magyar Színház A KÖSZIVŰ EMBER FIAI

Ha a fiatal modern élet ritmusára is lendülünk a jövő felé, tisztelettel és szeretettel állunk meg, ha multunk valóságos nagyjal lépnek elénk. Jókai lelke előtt csodálattá magasztosul bennünk a tisztelet, szeretet.

Az ő hangját hallani több mint múlt; jelenünk és jövőnk is.

Egy nagy tekintélyű színházi mester Hevesi Sándor tette újból színpadra Jókai örök értékű művét. Sajnos tízenyolc évvel ezelőtt is — mikor még csak két teljes estét beöltő előadásban lehetett eljátszani ezt a darabot — vltás volt a színpadra ültetés sikere. Az új átdolgozás tízenhárom képre tagolta a két estés darabot és lehetővé tette, hogy egy előadásban játszható legyen.

A színpadra ültetett regények sajtósága, hogy kint, a díszleteken kívül nincs élő levegőjük. A Hevesi-féle második átdolgozás sem tudott megküzdenni ezzel a törvényszerűséggel. Ez álltal sem a szabadságharcot nem érzékelhetjük, sem a Világos utáni magyar pusztító időket és ami a legszomorúbb, Jókai-val is csak nagy ritkán találkozunk.

A képek filmszerűen peregnek ugyan, de inkább egy nagyon sokszor játszott filmre emlékeztetnek, ahol a sok kivágot rész miatt nem tudjuk a történet pontosan összeállítani.

Jókai, Keröld a szívet című drámája, amit ebből a regényéből írt, minden hibája ellenére is sikerültebb. Érthetetlen, hogy bár Hevesi új átdolgozásában is több jelenés szó szerinti szerepel Jókai drámájából — a felújítás legsikerültebb részét — erről sem az előzetes jelentésekben, sem a színlapon, sem máshol szó sem esik.

A szerepek is áldozatal lettek az erőszakolt színpadi tempónak. Míg a regényben és a Keröld a szíved drámában is, ezek a Jókai összeállítású, legkülönbözőbb jellemű és lelkületű szerepek kivétel nélkül eleven, étellel teli sorsok, addig Hevesinél fénytelen, bizonytalan lételemek.

Jó díszletek, jó és rossz jelmezek, díszes festői csoportok és megható színpadi jelenetek sikertelenül igyekeznek a hiányosságokat eltakarni.

A Magyar Színház áldozatkészsége dicséretes, másort illető körültekintése annál kevésbé.

A színészek két pártra szakadtak. Voltak, akik a tízenyolc év előtti játéktílus mellett szavaztak, de többen leginkább a fiatalok, ezt eljelenítették, Hogy az eveséges hano és játéktorma végleg felborúljon, néhány

nyan a nagyon elkopott közeputat választották.

Berky Lili (Baradtayné, a Keresd a szíved-ben Gróf Baranghyné) a határozatlanok közé tartozott és így csak ritkábban tudott túlnőni azon az árnyékon, amit Jászai Mari emléke vetített mögéje. Földényi a haldokló Baradlayban kevesebb szöveggel kifogástalan lenne. A három Baradlay flú közül a Bonyi Tivadar (Richárd) friss hangja, mozgása volt kellemes meglepetés. A különben kitűnő Hajmássyra (Üdön) alig lehet ráismerni, modoros, akadémiás. Fáy Béla (Jenő) kiforratlan és legjobban belezavarodik ebbe a stílusalanságba. Bátor Gyula (Antoinette) egyéni játékkal kísérletezik, siker nélkül. Vándory (Palliv) Richáddal való jelenése hibátlan. Törzs (Haynau) szerepét szerencsésen felöltözteti egyéniségével és így nagy sikere van. Beregi (Ridegvár) játékában felújította tizennyolc év előtti Nemzeti Színházi emlékeit. Székely Lujza sikerrel küzd lehetetlen szerepével. A mai játék hívelnél Gözön vezérekedik nagy sikerrel; Talléros Zebulon szerepében. Egyenértékű alakítások: Muráti Lili végig hibátlan Editje és még egy-két jelentékeny túlzás ellenére is Orsolya Erzsébet Alfonsinéje, Pethes Ferenc remekbe szabott vén huszára és Berky József tiszteletese. Játék őszinteség és közvetlenség jellemezte ezt a kis csoportot, akikhez még Pataky Miklós, Faragó Üdön, Várnay Jenő, Hajdú Zoltán és Szilassy Gyula tartozik.

A darabot Hevesi Sándor rendezte jól, de erélytelenül, Gara Zoltán díszlettel viszont nagyon előnyösen szolgálják ki.

### Kamara Színház.

A színház idel negyedik bemutatója sem győzött meg bennünket arról, hogy a Kamara Színházzal szemben jogosan támasztott kívánságok kielégítést nyerhetnek.

Pedig a színház jelenlegi vezetősége méltóbb utódnak ígértkezett azoknál az elődöknél, akik az utóbbi években, majdnem teljesen elprédálták a Kamara Színház tekintélyes örökségét.

Mert a Kamara Színháznak öröksége van. Még mindig

nagy értékű öröksége; az ereje teljében lévő Nemzeti Színházzal való évekig tartó szoros kapcsolata, világszerte elismert műsor darabjai és egy komoly irodalmi színvonalhoz szoktatott, még mindig elég tekintélyes számú közönség.

Ez az örökség kötelezi a Kamara Színházat, de ez az örökség kamatoztatható tőke is; csak helyesen kell vele sáfárkodni.

A Kamara Színháznak az igazi színházi közönség támogatása nélkül nincsen valóságos létalapja. Annál inkább, mert hiányoznak a szokásos magán színházi vonalak. Ezeket a mai időkben nem is tudja kiépíteni és így csak a többi színházakhoz nem kötött — mondhatnánk szabad — határozott kultúrcélú és igényű közönség rétegére alapíthat.

A Kamara Színház hivatása; egy színvonalas irodalmi program teljesítése.

A most bemutatott „Százhuszas idők” Szántó Armand és Szécsén Mihály vígjátéka nem üti meg azt a színházi mértéket, amit a Kamara Színháznak a jövőben fel kell állítania. Szokásos vígjátéki ügyeskedés ez a nevetetés közlismert színpadi foqásával.

A látszólagos siker nem lehet maradandó.

A kitűnő színészegyüttes — Dajka Margittal, Toronyi L. Imrével, Szakáts Zoltánnal és Gárday Lajossal az élén — remekül oldja meg ezt a másodrendű feladatot. Egyelőre ők az egyetlen biztosítéka annak, hogy a Kamara Színház visszatérve eredeti hivatásához, megtalálja az utat az életerős jövő felé.

(EME.)

### Kamara Színház.

#### BANKETT A KÉK SZARVASBAN

Színjáték 4 képbén.

Írta: Török Sándor.

Bergén Antal államfőnök harminc éve kitűnő szolgája a köznek. Sok ezer vonatra, sok százezer életre vigyázott eddig kitűnően. Harminc éves szolgálati jubileumát ünnepli, mialatt megérkezik az iskolatárs, a gyerekkori barát, aki most forradalmár és az iskolapad szomszédság jogán — más jogcíme nincs — rá



akarja venni Bergent, hogy az éjjel átfutó különvonatot, amin az exfejedelem utazik, engedje vak vágányra. Hogy, hogy nem — az író jobban tudja miért — Bergent gondolkozik ezen a cinkosságon. A forradalmár váratlanul — persze csak közvetve segítséget is kap tervéhez Bergent fia, aki megúnta és otthagya póstatltszi állását és leánya személyében, kis babájával a karján az urát hagyta el. Az apa persze nem érti a fiatalokat és ezek az összetűzés hevében, ráolvassák réntlkolt szerelmét a tanítónő iránt, ami még édesanyjuk életében kezdődött.

Kimagaslóan a darab legjobb jeleése ez. Bergent összeroppan és forradalmárnak — aki most már szobrot kínál neki, hőssé avatást és az unokái boldogulását — megígéri, hogy a váltót hamis vágányra állítja. Átveszi az éjjeli szolgálatot és a váltót tényleg átállítja, már csak az Izzagalom keltes kedvéért is, azután megírja búcsúlevelét és revolverét kikészítve, várja a nagy pillanatot, amely az exfejedelem, de egyben néhány kartársa és az ő saját halálá is jelentené. A bakter jön, aki egy kis életbölcselettel felébreszti főnökében a köz igazi szolgáját. A váltó újra a jó vágányra áll és Bergent feszesen tiszteleg az elsuhanó különvonatnak. Nem az exfejedelemnek, a vonatnak a neki tisztelgő kartársaknak, a köznek. Az élet sokat ígérő erős tempójának tiszteleg csak feszesebben, mint a tehervonatnak szokott.

A zsúfolt ház mint egy ember tapasztalt és éljenzett ennek a tiszteletadásnak és bizonyította, hogy nálunk fejedelmek és a köz élete a legnagyobb biztonságban van.

Török Sándor tehetséges szín-darab író és azok közé a nagyon kevesek közé tartozik, akiknek van is mondanivalójuk. Eppen ezért joggal kívánhatunk tőle többet, mint a túlsúlyban levő diletánsoktól.

Miért kell neki egy ilyen fantasztikus keret és miért húzódik északra jogos mondanivalójuk? Miért nem fejezi be, amit mondanivaló akar?

Nem a vonat, de a darab szaladt hamis vágányra. Lehet-e harminc évi hű szolgálat után egy tetőtől talpig vasutasból vonatot siklató rém; erre az első húsz percben megkapjuk a választ: nem. Xár tehát a kérdést négy képen át napirenden tartani. Miért akar Bergent vonatot és fe-

jedelem életet pusztítani? Nem kell neki a felkínált szobor, nem akar hős lenni, a gyerekei sorsa már nem érdekli és ő maga halálra készül. Még véletlenül sem tudna egy hibás mozdulatot tenni a vasúti műszereken, annyira benne vannak az idegei a rendben.

Szobra is van neki régen, márványnál drágább, bronznál fényesebb mi a társadalom, a köz állítottuk fel magunkban a Bergentek számára.

Nagy kérdés az is, hogy Bergent legyen-e az utolsó hivatalnok? Az utánuk következő világ hivatalnokainak nem ugyanígy kell-e szolgálnok? Az emberi haladásért, a rendért, a kultúráért.

Hogy Bergent emberi élete miért ment vakvágányra, az érdekelne bennünket. Legalább a fiatalok okulására elmondhatná. Mit kell tennünk, hogy a házasság rendje megfeleljen a mai követeléseknek? Ha igazat adunk ennek a frissen elvált asszonykának, szeretnénk tudni, hogy élete váltója jó vágányra áll-e? Gusztáv a fiú, az új idők embere. Nem bírja a négy falat, nem tudja minden reggel hivatalnokosan összeütni a sarkot, szabályosan derékba hajolni, hogy alázatos jó reggelt vezérigazgató úr. Gyermekkorában megutálta a szülők halálából cívódásait ami mindig áthataltszik a gyerekszoba falán. Helyesül nővere elválását; két ember ne marja egymást és ne hazudjon kifelé egy életen át. Igaza van, hogy a mai gyermek jól lát, hall és majmol minden hazugságot, amit a szülőktől lát. Igaza van, hogy a gyermeket nem kapocsnak, hanem szentnek, a tisztább jövőnek kell tekinteni, minden forma mellékes legyen, de a gyermeket neveljük bele ebbe a tisztaságba. De mi lesz az író gyermekével Gusztávval? Bártáncos, hajóútó, sarkkutató, óceánrepülő pályára vágyódik. Fájdalom nélkül vagdossa el maga körül a szütelekeket; apa, gyerekszoba, szülőfalú emlékek stb. Izgatottan várjuk hol, merre lehet innen, ebből a lehetetlen világból kijutni, mikor az író Gusztávot és a fiatalasszonyt is visszafekteti a dobozba, mint a gyerek a megúnt ólomkatonákat és innen kezdve csak a vonattal játszik.

Kár, hogy a bakter flouráját nem vette jobban szemügyre. Pedig ez is afféle hivatalnok; húsz év hűséges szolgálója a köznek. A kecske pásztor-

ságból jut fel erre a hercegi magaslatra és útközben megtanulta, hogy a rend és a szolgálat az élet alapja. A maga erejéből találta meg az előre haladás útját. Mintha egy kicsit előbbre is nézne, — lehet, hogy ez csak a színész érdeme — majd a fiam, annak a fia meg méginkább. Pedig az ő élete sem szalad mindig az egyenes sín páron és mintha mondanál is szeretné; bizony így van ez kérem, mióta embereknek hívnak bennünket.

Toronyi L. Imre sokkal többet nyújt, mint amennyit Bergen szerepe meg kíván tőle. Ha jobb lenne a szerep most könnyen a legelsőök közé juthatott volna. Szakáts Zoltán igazságosan lázongó Gusztávja, több mint színházi élvezet. Harsányi Rezső igazi forradalmár, annyira, hogy önkéntelenül felvetődik a kérdés; miért jelentkezik ez az ember az állomás főnöknél, mikor az élete függ a vasúti katasztrófától? Miért bízza sorsát az ilyen szempontból láthatóan gyenge jellemű Bergenre? Minden forradalmár lehetőleg maga intézi el az ilyen megbízatásokat. Nem helyes, hogy az egyetlen valamire való nőszerepelt is mostohán bánt az író. Pedig Mezei Mária igen tehetségesen játsza a válótélelben lévő asszonykát, csak mintha a sirással állna hadállásban. Gárday Lajos ebből a szűk-reszabott bakterből is kitűnő figurát formál. Legjobb szerep a vasúti gyakornok, egy fiatal színész Bognár Elek játsza nagy reményekre jogosító teljesítménnyel. Nagyon jó még néhány kisebb szerep és nagyon jól is játszik; a tanítónőt Szatmáry Margit, Salla Domokos egy berúgott síhedert, az öreg piébánost Zilahy Gyula és egy hűséges vén szolgálat Marósi Adél.

A rendezés nagyobb hibákat nem tudott lekészörülni. Reysser Oitó diszkrét az első képtől eltekintve jók.

MUHORAY ELEMÉR.

## FILM

### Új magyar filmek.

#### A MESEAUTÓ

Vadnai László és Vitéz Miklós filmvígjátéka elkészült és bemutatásra vár. Zenéjét Márkus Alfréd szerzte, rendezője Gál Béla. Főszereplők Törzs Jenő, Perczel Zs.

### Király Színház

#### FÉLÓRÁS FELESÉG

Operett 5 képben.

Irták Balassa Emil és Mihály István

Zene: Hajdú Imre

Egy félórás tartó házas élet indítja el a bonyodalmas mesét. Alig, hogy kilépnek a fiatalok a párisi anyakönyvi hivatalból az újdonsült férjet, aki egy spanyol kalandor, már is letartóztatják. A félórás feleség pedig hazautazik Budapestre. Múltját persze még szívelel előtt is gondosan titkolja. Jelentkezik azonban az igazi férfi és félórás feleség sok húza-vona után menthetetlenül és végérvényesen feleség lesz.

A szabályos, de vérszegény operettálalás, az operett törzsközönségét sem tudja kielégíteni.

Felhívjuk a színház jelenlegi vezetőségének figyelmét arra, hogy a Király Színháznak a magyar zenésjáték kultúra kifejlésztésében érdemes múltja van. Világhírű emelkedő komoly múltja.

Latabár szószert kézzel-lábbal dolgozik a siker érdekében, de csak egyéni érdemtel tudja öregbiteni. Jurik Ica tehetséges színész, hangja is van, egy jó szerepben bizonyosan nagy sikere volna. Ralfay Erzsébet hadilábon áll a prózával, a színpad nem az ő területe. Dely Ferenc folyton kifelé a közönség felé játszik; így sincs sikere. Solthy György nem találta bele magát a spanyol kalandorba. Nagyon tehetségesek, kisebb szerepekben Herczeg László, Anday Béla, Fara-gó Panni és Szőnyi Lenke.

A zene nagy része jó ismerősünk, a versek jók.

Bródy István rendezése szintelen és ötletelen, csupa sablón, a kiállítás nem méltó a Király Színházhoz.

EME.

ta, Gombaszögi Ella, Berki Lili és Gózon Gyula.

#### A BÁL A SAVOYBAN

Felvételei folynak a Hunnia filmgyárban. Székely István rendezte ezt a csak részleteiben magyar filmet.

Ugyanis a film német szöveggel kerül a közönség elé.

Film készül Farkas Imre nagysikerű daljátékából, az Iglió diákokból. Nagysikerű filmek ígérkeznek ez a régi magyar diákéletet tárgyaló mese. A film külső felvételeit már befejezték, a jelek szerint végre egy igaz filmpremadonnát fedeztek fel, Gervay Maricát. Jávor Pál Kürti József, Kabos, Gózon, Márkus Lajos, Littkay Irén, Öry Kató játszik a többi főszerepeket. A film írója Siklóssy Iván. Az új zeneszámokat Farkas Imre és P. Horváth Dezső szerezték. A filmet Schaffer László, ki eddig Amerikában és Berlinben működött, fényképezi. Rendezője György István, aki az utóbbi évek legjobb magyar filmjét a Bort is rendezte.

EME.

## HELYET AZ ÖREGEKNEK

Két percre csak neveket olvashatunk; kik és milyen minőségben hozták a filmet napvilágra. Ez is magyar különlegesség. A filmnek két rendezője van, — egy magyar és egy német — és három írója. Hát még ha a zeneszerzőket is felsorolnánk.

Jó, filmszerű mese nagyon sikertelen feldolgozásban. Kár érte.

Az öreg vidéki papirkereskedőt, konjunktúra hős vezérigazgató fía azért emeli ki puritán tiszta világából, mert fölfelé akar házasodni. Ez a könyöklő, törtető üzletfi azonban a cél előtt csödbe kerül. Természetesen nem jön zavarba egy nagyobb kölcsön reményében hamis feltárt készíttel, de saját apja teleplezi. Összeomlik a kártyavár nagyvállalat, ugyanúgy az előkelő házasság is. Szerencséje, hogy apja közben megúnta a túl jó módot; egy kis papirüzletet állít fel és azt becsületos munkába vetett hitével önálló jólémet üzlettel fejleszti. Így a vezérigazgató úrnak marad egy hely az eladói asztal mellett, ahol újra kezdheti.

Kár, hogy ezt a mesét képtelen szereiml historiákkal higitották fel. Így csak szokványos filmvígjáték általános stílus zavarral súlyosbítva, ami némileg a német rendező javára üt ki.

Szóke Szakálnak köszönheti a film, hogy közepes közönség sikert arathat. Ideális figura, kedélyes és

fájdalmas humora európai értékű. Dénes György vezérigazgatója túl száraz és nem filmszerű. Verebes Ernő kevés tudása is; mintha külföldön maradt volna. Halnay vergődik egy hálátlan szerepben. Huszár Puli terebélyes testalkatán kívül mást nem érvényesít. Gózon kezdő korára emlékezett. Bársány Rózsi csak néhány könnyebb jelenésben meggyőző. Erdélyi Mici hasonló szerepben volt már sokkal jobb is. Szilgetyi Jenő epizódszerepet, egy iskolaszolgát játszik magyar filmen ritkán látott filmszínész készséggel. Ahogy a rosszalkodó apró diákokat szerető szigorral hátba legyinti és amikor néhány köznapi szót vált az öreg papirkereskedővel; film nagyságaink is komoly tanulmány tárgyává tehetnék.

Brodzski kísérő zenéje és számai nem hagynak nyomot a néző hallgatásban. Néhány elmosódott képért kit okolhatunk a fényképezőt vagy a Hunnia készülékelt?

## EMMY

Filmre írta: Mihály István  
Rendezte: Székely István

Emmy, az ezredes lánya, német nevelőnője kíséretében apja látogatására érkezik és a kaszárnyában száll meg, ahol Koronkay hadnagy szobáját foglalja el, akit persze kitelepítenek. Rögtön akad két komoly udvarlója; a kilakoltatott hadnagy és egy százados; Pálóczy. A hadnagy ebből az alkalomból végérvényesen szakít az ott időző szintársulát szubrettjével aki bár „békebell” ötezer pengő végkielégítést kap, nem akarja ezt tudomásul venni. Nem tudja azonban megakadályozni, hogy a fiatalok egymásé ne legyenek. Mivel a filmben bonyodalomra is szükség van, Emmy, épen a szubrett miatt eljegyzí magát a századosal. Persze a megértő Pálóczy a döntő pillanatban visszavonul, annál is inkább, mert azonnal kéznél van neki egy másik menyasszony.

Rákosi Viktor nem tiltakozhatott, hogy szellemes történetéből egy egészen együgyű filmmesét gyártsanak.

Az üzleti ügyeskedés újból a boldog béke idöket hirdeti, de a rendező figyelmetlenségéből mai szöveg és mai figurák keveredtek a filmbé.

Nincs a filmnek egy jelenete, amivel különböző filmekben ne találkoztunk volna. Kivéve néhány rossz beállítás; amikor Emmy és a hadnagy az ismerkedési vacsoránál ülve maguk szórakozására egy érzelmes dalt énekelnek és mikor Emmy a szobafogságát töltő hadnagyot ezredes apja asszisztálása mellett meglátogatja.

Robogó vonat helyett kivételesen vasúti tülke jelenést kapunk, — az utazást semmi mással nem lehet érzékeltetni. — „Bár” helyett pedig kabarét, békebell görölkkel, akik bosszantó táncokat lejtenek.

A szereplők művészi munkája, kevés kivétellel főként abban merül ki, hogy másolják régebbi szerepeiket.

Rajnai Gábor (ezredes) és Erdélyi Mici (szubrett) veszik legkomolyabban a munkát és leginkább tisztaban vannak a filmszerűséggel is. Nem értjük, hogy Jávor (hadnagy) és Páger (százados) miért vállalkoznak csupán dekorációs feladatra. Amit az önkéntesek művelnek, az több mint fizéstelen. Üzleti szempontból talán hasznos Kabos és Gombaszögi Ella szerepeltetése, önmaguknak sokat ártnak vele. Székely Istvánnét, Agai Irént csak a férj elvakultság hirdetheti filmszínésznőnek. Két méltatlankodó néma szereplő — vendégek a kertünnepélyen — több főszereplőnek iskolát tarthatna a filmjátékra.

EME.

## NAPJAINK

### SZLOVENSZKÓI ÉS KÁRPÁTALJI SZÍNÉSZET

A közönség érdeklődése a pikanteriák s a zajos vidámságok iránt mindig nagyobb, mint a komoly, mély, lényegbevágó eseményekkel szemben. Legalább is, a szlovenszkói és a kárpátalji színészet kérdésében ez bebizonyosodott. Feleannyian nem érdeklődtek az előadások iránt, feleannyian nem jártak színházba, mint amennyien csupán arra voltak kíváncsiak: ki kapja a színi-engedélyeket a két ország részben? Valóban közérdekű esemény volt, újságokat és újságolvasókat ajzott fel, nyilatkozatok és ellennyilatkozatok történtek, sebeket kaptak és sebeket adtak, míg végre a nagy hűhó után helyreállott a régi status quo: a kétkerületes rendszer fennmaradt s Földes Dezső Ismét nyugatot kapta, Iván Sándor keletet. Földes mindenestre egy kis térhódítást is csinált, Losoncot kapta régi városai mellé s hogy ennek mi a kulissza-titka, kíváncsi arra az egész szlovenszkói közvélemény, hiszen Földesnek eddig is több s jobb városa volt nyugaton, mint Ivánnak keleten. Ivánnak maradt Kassa s hogy valamiképpen ellensúlyozza súlyos pénzügyi kladásait, hosszas harc és tárgyalás után sikerült Kárpátalját is megszereznie. Kárpátaljának színi-engedélyt a Színpártoló Egyesület tartja birtokában, ez adja tovább az engedélyt a színiigazgatónak. Ennél fogva még több személy ltkatódik a hivatalok, a közönség és a színiigazgató közé, a Színpártolónak adóssággal is voltak az új színiigazgatónak ezeket is vállalni kell: veszi-e észre az olvasó, milyen bonyolult úton-módon jut a színész közönség elé s a színházlátogató közönség színházba? Két társulatunk van, egyforma területekkel, egyforma kötelezettségekkel, de nem egyforma eredményekkel. Iván Sándor pénzügyi gondokkal küzdött, nagyszámú személyzetet a kis Rimaszombatban, Rozsnyón, Füleken tartani alig bírta, játekainak művészi színvonala mégis magasabb maradt, mint a Földesé, aki viszont üzletileg alapozta meg jobban színházát s sokszor csupán ígéretekkel tudta kiegyenlíteni a művészi stílus és a közönség kívánságai között fennálló különbséget. . . Sok-

kal kedvezőbb lett volna színészre, közönségre nézve is, ha a kétkerületes rendszert úgy oldották volna meg hogy egyik színiigazgatónak jutott volna a nagyvárosok kerülete, a másiknak a kisebb városoké. S egy staggionét kellett volna futtatni a még kisebb községekben. (Ilyen staggionék megpróbálkoztak a nyáron. Kisebb s nagyobbbrangú színészekből toborzódott két társulat, de különösebben a kisebb együttes bukása és anyagi eredménytelensége volt súlyos. Csallóközben színházat játszott nyáron vajmi merész gondolat: közönyös falu, szervezetlen tömeg, nyári stílusú játék. . .! Talán az így megosztott kerületekkel tisztább játékmódot, jobb együtteseket érhetünk volna el. A két társulat most kezd előadásait, próbái korárosszel folytak s még nem állapítható meg, mennyire használt a nyári osztozkodás nekik. Bizonyos, hogy Ivánnak több „szíve” volt a színházhoz, míg Földes ügyes pénzügyi vezetése rontotta a stílust, de pontos gázsit jelentett. A Faragók s a Polgárok színvonala csúszott, vidéken néha hajmeresztő előadások folytak le s most lehetne bűnbakot keresni, ki a hibás? A közönség-e amely közönyös s az ő nemtörődomségéből kifolyólag rosszabbodott az előadások módja, vagy a színház a hibás, amely egykét csenevész előadásával elszoktatta az igényesebb közönséget a színházról? A filléres előadások rendszere bevált, viszont a színvonalnak az olcsó helyárak ellenére meg kell maradni, a filléres helyárak nem jogosítják fel a színházat arra, hogy rosszabb s hanyagabb előadások kerüljenek a közönség elé. Közönségünk teherviselőképesége erősen megcsökkent, vissza kell tartani mégis attól, hogy ízlése is lejtőre kerüljön s lassankint csak az olcsó operettek és bohózatok jelentsek számára a kultura tetejét. A két szlovenszkói színháznak példaadónak kell lenni, hogy megmentse a tömegeket a végleges dilettantizmustól, amely Szlovenszkon egyre veszedelmesebb méreteket ölt, éppen a magyarság egyoldalú kulturális helyzetéből kifolyólag. Aztán: Ideje volna szlo-

venszkói írót is megmozgatni, írásra bírni. Noblesse oblige s erről a közmondásról néha színházaink is megfélemlenek...

### SZMKE szabadegyetem Érsekújvárott!

Kissé büszke a név s többet mond, mint amennyit néha nyújt: Szabadegyetemet írunk ugyan, de megelégedünk annyival amennyit ez az érsekújvári vállalkozás valóban ad is: előadás-sorozatot időszerű kérdésekről. A Szlovenszkói Magyar Kultúr Egyesület érsekújvári fiókja, hosszú szünet után váratlanul nagy arányokban kezdte el a munkát s a kezdetről ítélve alapvető is, amit a lelkes fiatalok kezdtek. A SZMKE több érdeklődést megérdemelve a városok és a falvak közönsége részéről, ezt az érdeklődést Érsekújvároti most megkapta. Remélhetőleg, nem szalmaláng az érsekújvári igyekezet, hanem tartós aktus, amely egy nagy szlovenszkói város kultúréletét alapjában építi fel. Ősztől tavaszig harminc előadást tart, hetekint egyszer,

az érsekújvári SZMKE, a legkülönbözőbb pártállású és világnézetű előadók meghívásával. Első pillanatra ez szinte lehetetlennek tűnik, hiszen szlovenszkói magyar életünk annyira megosztott világnézet, politika, felekezet szerinti, hogy egységes nevezőre hozni vajmi reménytelen feladatnak tetszik. Ha azonban a politika vallás, világnézet szétválasztja az egyéneket, talán kulturális téren harmóniába s magasabb egységbe olvasztja őket a magyar nyelv s a magyar műveltség, a magyar sors vállalása. Talán ez hiányzik sok magyarból: a felelősségérzet s a lelkiismeret szava, amely szalmalángokon s opportunistá meghajlásokon túl mégis kiharsogja a maga Igenjét, a maga bátorságát. Egyre kevesebben akadnak vallók és vállalók, fásult lesz közönségünk s kibúvókat keres. A SZMKE érsekújvári előadássorozata egyike ama lépéseknek, amely a közömbösség jegét akarja megtörni. Ha a pódiumon minden előadó kifejezheti véleményét, talán közelebb jutunk egymáshoz s talán többen lesznek, akik a magyarul voltot, nyelvet kultúrát és hagyományt vállalni merik. (sz. v.)

# A ZSOLTÁROK KÖNYVÉNEK ÚJ MAGYAR FORDÍTÁSA

Közismert és folyton használt kifejezés az, hogy a Biblia örökké élő könyv, melynek igazságai soha el nem avulnak, mégis a Bibliának sok olyan könyve van amelyet közelről alig ismernek az emberek. Különösen az Ószövetség könyveiről mondhatjuk azt, hogy a legtöbb ember nagyon távol ismeretségben van vele.

Még olyan ószövetségi könyvre is áll ez, amelyik aránylag állandó és megszokhatatlannak mondható összeköttetésben van a keresztyén élőkkel. A zsoltárok könyve ez, melyet az Irodalom is egészen kiemel a többi könyvek közül és amelyiknek minden keresztyén egyház istentiszteletében, enneköztetésében és iskoláiban ma is meg van a maga helye. Hogy mégis nagyon messze vagyunk a Zsoltárok hangjának és költészetének igazi ismeretétől, azt olyankor vesszük észre, mikor egy-egy komoly kísérlet történik, hogy egy-egy zsoltárt átültessenek a mai idők nyelvére.

Igazában véve ez rendkívül nagy feladat. Erre a feladatra vállalkozott Telekes Béla jeles műfordító, ismert nevű író, mikor a Zsoltárok könyvének mind a 150 énekét mai magyar nyelvre átültetni és annak minden eredeti szépségét a mai lélekhez közelvinni megpróbálta. Ez a feladat nem csak azért nagy, mert munkának is igen tiszteletreméltó, hanem azért is, mert a nyelvi akadályokon kívül egy egészen átváltozott világba kellett behelyezni elmúlt időknek a hangját, aqodalmait reménységét, azonfelül meg kellett birkóznai azokkal a századok óta változatlan kifejezésekkel, melyek egyes ismeretebb zsoltárokból a köztudatba már egészen ámentek. Ha tehát a feladat csakis az lett volna, hogy Luther súlyos német stílusa és Károlyi Gáspár már-már egészen ódonná vált nyelveze mellett egy hűséges és mégis könnyed zsoltárszöveget helyezzen, akkor is minden figyelmünket megérdemelné. De még egy másik, szinte leküzdhetetlen feladat is volt ebben a munkában: megőrizni a zsoltárok énekszerűségét, megőrizetni belső dallamszerűségét (mely a gondolatok

paralellismusán alapszik), és költéménnyé tenni anélkül, hogy a formák és rímek kedvéért megváltóznának. Minden műfordítás gondosan vigyáz arra hogy az eredeti tartalmat lehetőleg semmi árnyalattal meg ne bontsa, mégis úgy érezzük, hogy a zsoltárok fordításánál ez a vallásos tartalom következtében még fokozottabban volt szükséges. Ez a sokszoros feladat Telekes Bélának kiválóan sikerült. Lapunk mai számában bemutatjuk a 19. és a 36. zsoltár új fordítását. A 19. zsoltár figyelmes elolvasása a fordító költőnek egyszerű és könnyen folyó nyelvezetét mutatja, de minden egyszerűsége mellett méltóságteljeség van benne, mikor egy-egy sorban teljes tömörséggel sikerül visszaadnia az eredeti mondatot és az egész költeménynek folyton emelkedő áhítatát hűségesen kifejezni. A 36. zsoltár fordításában még fellübb az a könnyedség, amellyel a zsoltár nehéz mondat szerkezeteivel megküzd. A két kötet forgatása közben lépten nyomon talát az olvasó meglepő kifejezést, színes fordulatot és egy vallásos lelki költőnek azt a gondos igyekezetét, hogy a zsoltárnak egyetlen szépsége se szenvedjen kárt. Bevallom, hogy volt olyan zsoltár, melynek olvasása olyan hatást tett reám mint amikor egy elfeketedett ezüst gyertyatartót fehér csillagosságban megújulva teszünk az asztal közepére.

Örömmel állapítjuk meg, hogy a kritika Telekes Bélának ezt a munkáját elismeréssel és megbecsüléssel fogadta. A legellenkezőbb irodalmi pártállású kritikus is a magyar irodalom nyereségének mondja. Van, aki nagy erényének tudja be azt, hogy a zsoltárok szépségeit közelebb tudja vinni azokhoz, akik nem is igen kerestek már szépséget bennük van viszont olyan, aki örömmel látja, hogy a fordító jól megőrizte az egyes zsoltárok hangulatát és hangját. Ilyen majdnem szembenálló megállapítás kétségtelen bizonyosága annak, hogy nagyon komoly és nagyon felkülsmeretes munkával jött létre ez a fordítás, amelynek úgy egyházi, mint irodalmi értéke kétségtelen.

Ujabbán szokásba jött, hogy az

Irodalmi lapok az egyes írók cikkei, vagy a róluk szóló ismertetések mellé kis képet is adnak, hogy az író arcvonásait bemutassák. Abból ered ez, hogy az olvasók mindig érdek-  
lődnek az írók szokásai, életkora; sőt legegényibb élete iránt is. Telekes Béla arcképét is el kell képzelni annak az olvasónak, aki zsoldárfordítást olvassa. Csendes, szelíd és szerény ember, aki hálás szívvel vitte Istentől nyert tehetségét Isten dicsőítésére semmit nem törődve ezzel, hogy ez a mai világ érdeklődik-e

a régi zsoldárok felfrissítésével és megújításával? Nagy jutalmat kapott ezért a munkáért azokban a csendes órákban, mikor a nehéz világ bajai közül a zsoldárok virágos kertjébe menekülhetett, de hálásan fog reá gondolni mindenki, aki maga is benyit az ő segítségével ebbe a virágoskertbe.

A Zsoldárok könyvének ez a fordítása két kötetben jelen meg Rembrandt műmellékletekkel díszítve, fűzve és aranyozott egész vászonkötésben.

KEMÉNY LAJOS.



## TELEKES BÉLA ÚJ ZSOLTÁRFORDÍTÁSAIBÓL

DICSŐIT TÉGED A DICSŐ ÉG . . .

— 19. zsoltár. —

Dicsőit Téged a dicső Ég,  
Erős Isten, mi Istenünk!  
Ama kiterjesztett erősség  
Hatalmadról regél nekünk.

És hirdetői szent igédnek  
Az egymást űző nappalok  
S az egymást űző estek, éjek,  
Miken bölcs elméd átragyog.

Bár egy sem szól emberbeszéddel,  
Minden szív érti a szavát,  
Zengésük úgy hat szerteszéjjel  
A végtelen világon át.

S ágyasházából reggelente  
A nap, az ifjú vőlegény,  
Nevedben ím mint hős, levante  
Nagy hódító útjára mén.

És végesvégig a nagy égen  
Elhintve fényét, melegét —  
Pályája óriás körében  
Úgy fordít, von mindent Feléd!

Törvényed szent tökéletesség,  
Lelkünkbe életet lehel.  
S bölcs holnap, aki ma gyerek még . . .  
Igazságod nem veszhet el.

Te adsz — ha parancsod betöltve, —  
A szívbe kéjt, a szembe fényt,  
Téged fél minden mindörökre  
S áld igaz ítélőjeként.

Szereteted jobb színanynáll  
Bármit adsz, édes, mint a méz:  
Dicsőséged mind, amit adtál:  
Ha jutalom, ha büntetés.

Te vagy tudója vétkeinknek,  
Amiket nem is sejthetünk,  
Óh védj meg tőlük s szabadíts meg,  
Hadd legyen tiszta a szívünk.

Minden szív vágya, ajk beszéde  
Legyen kedved szerint való.  
Csak Te vagy erősségem és Te  
Szabadítom, Mindenható!

#### HITETLENEK HITETLENSÉGÉN...

— 36. zsoltár. —

Hitetlenek hitetlenségén  
Töpreng szívem gyötrelmesen  
Nincs ily ember dacos szemében  
Istenimádó félelem.

Mert váltig hizeleg magának,  
Legjobbnek nézi önmagát,  
Míg álnokságának hatalma  
Csupa gyűlölség, csupa vád.

Csak hamisságok. csalfaságok  
A szájának beszédei,  
Az intést, hogy jót cselekedjék  
Ő nem akarja érteni.

Csak gonoszságot forral egyre  
Agyában minden gondolat,  
Óh meg nem érti ő a rosszat  
És jó úton sosem halad.

Óh én Uram, a Te kegyelmed  
Fölmagasít a mennyekig  
S igazmondásod szabadítón  
A felhőkig terjeszkedik.

Mint hegyeid, úgy áll szilárdan  
E földön szent ítéleted  
És mint mélysége tengereknek  
Valód oly mély: a szeretet.

Te tartod meg, Uram, Teremtőm,  
Az embert és az állatot,  
Óh mily irgalmas, óh mily áldott  
A Te nagy jóindulatod.

Az ember minden nemzedéke  
Szárnyadnak árnyékába vágy,  
Megeléggül gondoskodásod  
Bőségén valamennyi vágy.

Árasztod a gyönyörűséget,  
Mint bő hatalmas folyamat  
S a gyönyörűségek vizéből  
Hívőidet megitatod.

Óh Tenálad van minden élet  
Kútfeje, Nálad, óh Urunk!  
A Te világosságod által  
Világosságot láthatunk.

Kik megismertek, híveidre  
Óh terjeszd ki irgalmadat  
És igazszívűséged üdvét  
Igazaktól meg ne tagadd.

Óh ne tapodjon, ne tiporjon  
A kevélyeknek lába rám,  
Ártó kezét óh ne emelje  
Hű szolgád ellen a pogány.

Kik gonoszságot cselekesznek,  
Hadd bukjanak mind sorra csak!  
Szédüljenek, roskadjanak le  
S többé föl se állhassanak.





## **A Magyar Írás szerkesztősége:**

Felelős szerkesztő és kiadó: dr. Simon Menyhért.  
Szlovenszkói szerkesztő: Szombathy Viktor, Komárom-Komarno.

Ruszinszkói szerkesztő: Rácz Pál, Ungvár-Užhorod.

Budapesti szerkesztőbizottság: Féja Géza, Marek Antal dr., Muhoray Elemér, Possonyi László dr., Szitnyay Zoltán és Vécsey Zoltán dr., képzőművészet: Artinger Imre. Szerkesztőségi adminisztráció: IV. Prohászka u. 8. Telefon 844—12. (Kauzál papírkereskedés)

Erdélyi szerkesztő: Tamási Áron, Kolozsvár-Cluj, Strada Avram Jancu 46.

Amerikai szerkesztő: Reményi József, Cleveland-Ohio, USA.

## **A Magyar Írás kiadóhivatala és képviselői:**

Szlovenszkói kiadóhivatal: Kazinczy Könyv- és Lapkiadó Szövetkezet, Tornalja-Tornafa.

Budapesti kiadóhivatal: IV. Prohászka u. 8. Telefon 844—12. (Kauzál papírkereskedés).

## **Főbizományosok:**

Romániában „Pallas” könyv- és lapterjesztő vállalat, Kolozsvár-Cluj.

Jugoszláviában: „Literária” könyv- és lapterjesztő vállalat, Subotica.

## **A Kazinczy Könyv- és Lapkiadó Szövetkezet**

a magyar írók eredeti és idegen írók fordított műveinek, szépirodalmi, tudományos, ifjúsági könyveknek és időszakos folyóiratoknak kiadására alakult. Könyvpártoló szerve a

## **Kazinczy Könyvbarátok Társasága,**

amely évente 4—6 kötet eredeti művet (kb. 1200 oldal terjedelemben) és a MAGYAR ÍRÁS tíz számát (egyenként 128 oldal terjedelemben), adja tagjainak.

Tagsági díj füzött sorozat megrendelése esetén Ké 120.—, Pengő 26.—, kötött sorozatnál Ké 150.—, Pengő 32.—.

Tagdíj negyedévenként fizetendő.

Fizetéseket továbbít a Magyar Írás minden szerkesztője, kiadóhivatala és bizományosa.

Részletes felvilágosítással szolgál a Kazinczy Könyv- és Lapkiadó Szövetkezet, Tornalja-Tornafa Póstafiók 25.

## A KAZINCZY KÖNYV- ÉS LAPKIADÓ SZÖVETKEZET

kiadásában még kapható megjelent művek:

	bolti ára csehszlovák koronában	füzve	kötve
Brogányi: Festőművészet Szlovenszón . . . . .	25.—		35.—
Darkó István: Két ember, egy árnyék . . . . .	12.—		
— Szép ötvöslegény, Ferdetoronny . . . . .	12.—		18.—
— Zuzmara . . . . .	10.—		
— Szakadék . . . . .	10.—		16.—
Földes György: Kukkónia lelke . . . . .	18.—		25.—
Gyalay Domokos: Vaskenyéren . . . . .	15.—		20.—
Győri Dézső: Hol a költő? . . . . .	15.—		20.—
Jaczkó Olga: Virágzó cseresznyék . . . . .	15.—		20.—
Jarnó József: Magyar miniatűrök. . . . .			20.—
Juhász Árpád: Hamlet dán királyfi . . . . .	15.—		20.—
Komáromi János: Zug a fenyves . . . . .	15.—		20.—
Márai Sándor: Csutora . . . . .	25.—		30.—
Mécs László: Az ember és árnyéka . . . . .	20.—		26.—
— Vigasztaló . . . . .	25.—		
Rácz Pál: Szomorú ember . . . . .	15.—		20.—
Reményi József: Élni kell, I—II. . . . .	30.—		42.—
Sárosi Árpád: Áldozom a napnak . . . . .	15.—		
Sebesi Ernő: Megrugott emberek . . . . .	15.—		20.—
Sziklay Ferenc: Kazinczy évkönyv . . . . .	15.—		20.—
— Világ ura . . . . .	15.—		25.—
— A jöttment . . . . .	20.—		25.—
Szombathy Viktor: Én kedves népem . . . . .	20.—		26.—
Szitnyay Zoltán: Szeptemberi majális . . . . .	20.—		25.—
Tamás Mihály: Mirákulum . . . . .	20.—		25.—
Vécsey Zoltán: Az új Európa . . . . .	20.—		26.—
Dr. Bálint Aladár: MUDr. Darvas . . . . .	15.—		20.—

Megrendelhetők, míg a készlet tart, a Kazinczy Szövetkezet irodái és a Magyar Írás szerkesztőségeiben, kiadóhivatalaiban.